

SOSYOLOJİ DERNEĞİ'NİN ARAŞTIRMA VE YAYINLARI

1. **Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Sosyoloji'nin 53. Yılı Toplantısı**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:1, 1992.
2. **Toplum ve Çevre**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:2, 1993.
3. **Gecekondularda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü**, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, 1993.
4. **GAP Bölgesi Göl Aynası Altında Kalacak Yörelere İstihdam ve Yeniden Yerleştirme Sorunları Araştırması**, Ankara: GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 1994.
5. **Dünyada ve Türkiye'de Güncel ve Sosyolojik Gelişmeler I-II, I. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:3, 1994
6. **Ailenin Çevre Eğitimindeki Rolü**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:4, 1995.
7. **Kırsal Kadınlara Yönelik Bir Dizi Eğitim semineri**, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Şanlıurfa ve Sinop. 1996 -1997.
8. **Toplum ve Göç, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:5, 1997*
9. **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, Yıl:1998-99, 2000, 2002, 2003, 2004, 2005,2006, 2007, 2008 Sayı: 1*
10. **Sağlık Sosyolojisi**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:6, 1999.
11. **20. Ölüm Yılında Cavit Orhan Tütengil**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:7, 1999*.
12. **III. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri Özetleri**, Eskişehir: Sosyoloji Derneği Yayınları, 2000*.
13. **Aytül Kasapoğlu-Mehmet Ecevit**, Depremin sosyolojik Araştırması, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:8, 2001*.
14. **Dünya'da ve Türkiye'de Farklılaşma/ Çatışma/ Bütünleşme-I**, III. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:9, 2001*.
15. **Dünya'da ve Türkiye'de Farklılaşma/ Çatışma/ Bütünleşme-II**, III. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:10, 2002*.
16. **Doğumlarının 100. Yılında Ziyaeddin Fahri FİNDİKOĞLU ve Hilmi Ziya ÜLKEN**, (Yayına Hazırlayan: Nevin Güngör Ergan), Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:11, 2002*.
17. **Ali Çağlar, Barajlar: Yeniden Yerleşim ve Sosyal Etkiler**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay. No 12, 2003*.
18. **Değişen Dünya ve Türkiye'de Eşitsizlikler**, IV – Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay. No 13, 2004*.
19. **Türkiye'deki Sosyoloji Bölümlerinin ve Sosyoloji Derneği Üyelerinin Adres bilgileri**, (Yayına Hazırlayan: Gökhan Savaş), Ankara: Sosyoloji Derneği, Yay. No:14, 2005*.
20. **Prof. Dr. Birsen Gökçe- Dr. İsmet Parlak**, Öncesi ve Sonrasıyla Keban Barajı: 30Yıl Ağın Ve Keban Köylerinin Sosyo-Ekonomik durumu, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay. No:15, 2005*.
21. **Prof Dr. Fatma Taşkıngöl Başaran, Manisa Şehri Üzerinde Sosyal Bir Araştırma**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay. No:16, 2005*.
22. **Suyur: Öteki Yüzü**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları, No:17, 2006*. Ankara: GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 1994.
23. **Social Dynamics of Global Terrorism and Prevention Policies**, : Sosyoloji Derneği Yayınları, No:18, 2006*.

* İlgili kitaplar, dernek merkezinden temin edilebilir.

Sosyoloji / Journal of Araştırmaları / Sociological Dergisi / Research

Cilt / Vol.: 12

Sayı / Nr.: 1

Bahar / Spring 2009

- Ayça GELGEÇ BAKACAK** Media Discourses on Homosexuality and
Pınar ÖKTEM Managing Heterosexism in Turkey
- Zuhal Yonca ODABAŞ** Türkiye de Akademik Sosyolojinin Problemleri ve Statüsü
- İsmet PARLAK** The Reproduction of the Nationalist Value in The Turkish
Çağla Pınar TUNÇER Printed Media
- İbrahim SİRKECİ** Türkiye'deki Yurtdışı Doğumlarının Yurtiçi Göç
Jeffrey COHEN Hareketleri ya da Göçmenlerin İçgöçü
Neriman CAN
- Meliha TOPRAK** Muhtelif Milletlerde Elli Seneden Beri Görülen
Kadın Hareketleri

ISSN: 1302-4426

SOSYOLOJİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ / JOURNAL OF SOCIOLOGICAL RESEARCH Bahar - Spring 2009

SOSYOLOJİ DERNEĞİ, TÜRKİYE/SOCIOLOGICAL ASSOCIATION, TURKEY

Danışma Kurulu / Advisory Board

- Prof. Dr. Yakın ERTÜRK (ODTÜ)
Prof. Dr. Birsen GÖKÇE (Sosyoloji Derneği)
Prof. Dr. Aytül KASAPOğLU (Ankara.Ü.)
Prof. Dr. Faruk KOCACIK (C.Ü.)
Prof. Dr. Enver ÖZKALP (Anadolu Ü.)
Prof. Dr. Sevinç ÖZEN GÜÇLÜ (Akdeniz Ü.)
Prof. Dr. A. Yařar SARIBAY (Uludağ Ü.)
Prof. Dr. Önal SAYIN (Ege Ü.)
Prof. Dr. İhsan SEZAL (TOBB ETÜ)
Prof. Dr. Barlas TOLON (Galatasaray Ü.)
Prof. Dr. Müzeyyen GÜLER (Mimar Sinan Ü.)

Sosyoloji Derneği Adına
Sahibi, Genel Yayın
Yönetmeni, Yazı İşleri
Müdürü ve Edi-
tör/General Director:
Birsen GÖKÇE

Sorumlu Yazı İşleri
Müdürü:

Birsen GÖKÇE

Yayın Kurulu/
Editorial Board

Ayşe GÜNEŞ –
AYATA
Nilgün ÇELEBİ
Aykan ERDEMİR
Demet ULUSOY
Ayşe GÜNDÜZ -
HOŞGÖR

Sosyoloji Araştırmaları
Dergisi
yılda iki defa yayımla-
nan süreli bir yayındır

Teknik Sorumlu:
Ercan GEÇGİN

Yönetim Yeri ve
Yazışma

Adresi/Address

Sosyoloji Derneği
Mareşal Fevzi Çakmak Cad. No: 9/7
Nur Apt.
Beşevler / ANKARA
Te l: 0312. 215 67 54
Faks: 0312. 222 12 52
e-mail: sosder@gmail.com
www.sosyolojiderneđi.org.tr

Baskı:

Ümit Ofset Matbaacılık
Kazım Karabekir Cad. Murat Çarşısı
No:41/1-2-3-9
İskitler/ Ankara
Tel.: 0312 384 26 27

Basım Tarihi: 03 Aralık 2009

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Sayfa/Pages

Ayça GELGEÇ BAKACAK-Pınar ÖKTEM Media Discourses on Homosexuality and Managing Heterosexism in Turkey.....	5
Zuhal Yonca ODABAŞ Türkiye’de Akademik Sosyolojinin Problemleri ve Statüsü.....	33
İsmet PARLAK-Çağla Pınar TUNÇER The Reproduction of the Nationalist Value in the Turkish Printed Media.....	54
İbrahim SİRKECİ-Jeffrey COHEN-Neriman CAN Türkiye’deki Yurtdışı Doğumluların Yurtiçi Göç Hareketleri ya da Göçmenlerin İçgöçü.....	84
Meliha TOPRAK Muhtelif Milletlerde Elli Seneden Beri Görülen Kadın Hareketleri.....	112

TEŞEKKÜR

Dergimizin bu sayısına, gelen makalelere hakemlik yaparak katkıda bulunan ve soyadları alfabetik sıra ile aşağıda verilmiŐ olan meslektaŐlarımıza teşekkür ederiz.

Yayın Kurulu

Dilek CİNDÖĐLU (Bikent Ü.)

Birsen GÖKÇE (Sosyoloji Derneği)

Mehmet ECEVİT (ODTÜ)

Haldun GÜLALP (Yıldız Teknik Ü.)

Aytül KASAPOĞLU (Ankara Üniv.)

Faruk KOCACIK (Cumhuriyet Ü.)

Elif KUŐ (Ankara Ü.)

İsmet PARLAK (Pamukkale Ü.)

Feryal TURAN (Ankara Ü.)

Muammer TUNA (Muğla Ü.)

Recep VARÇIN (Ankara Ü.)

durmaktadır. Çalışmada belge analizi ve nitel görüşme teknikleri kullanılmıştır. Eşcinsel bireylerin medyada çizilen eşcinsel imajı hakkındaki görüşleri ile heteroseksizmi idare etme stratejileri ile ilgili veriler, 2006 yılında yazarlar tarafından, kendilerini eşcinsel olarak tanımlayan 15 üniversite öğrencisiyle gerçekleştirilen derinlemesine, yüz yüze görüşmelerden elde edilmiştir. Eşcinselliğe ilişkin medya söyleminin incelenmesi amacıyla bu çalışmada ayrıca Türkiye’de 2006 yılında günlük olarak yayınlanan 6 gazetenin konuyla ilgili tüm haberleri analiz edilmiştir. Çalışmada eleştirel söylem analizinin analitik çerçevesi ve İngiliz Kültürel Çalışmalarının medya araştırmalarında kullandığı yanlış temsil, aşırı temsilden ve eksik temsilden oluşan kavramsal çerçeve kullanılmıştır.

INTRODUCTION

In Turkey, the construction of both homosexual identities and of the forms of prejudice against them is considered to be connected to the country’s modernization experience (Bereket and Adam, 2006; Human Rights Watch, 2008; Öktem, 2008). The mapping of gender roles, ascribing well defined roles for men and women in nuclear family and in the public sphere, was a part of the ideological constructs of “modern” Turkey (Kandiyoti, 1995). Patriarchy and masculinity, which are the essential cultural elements in the construction of both national and individual identities in Turkey (Kandiyoti, 1995 and 2003) necessitates compulsory heterosexuality as the dominant regime of sexuality (Herek, 2004:15). Correspondingly, all gender non-conforming people, including homosexual and transgender individuals, are regarded as threatening or throwing into question the key tenets of the new society (Öktem, 2008).

According to the latest reports (Kaos Gay and Lesbian Cultural Research and Solidarity Organization (KAOS GL), 2007; Committee for Monitoring Human Rights of Lesbian, Gay, Bisexual, Transvestite, and Transsexual (LGBT) Individuals and Legal Issues, 2007; and Human Rights Watch, 2008) homosexual, bisexual, and transgendered individuals in Turkey are subjected to both physical and social violence in both public and private domains. To date, there is no legislation against discrimination related to sexual orientation. Individuals believe that they are deprived of legal support and this situation makes those individuals more invisible. This also slows down the efforts of establishing the LGBT NGOs. Again, according to the reports, legal and cultural obstacles to formation of organizations and the increase in the hate crimes against LGBT individuals are the most urgent problems for homosexuals in Turkey. In order to deal with prejudices and homophobic behaviors, homosexual individuals have been obliged to actively construct complicated and diversified strategies.

Within this context, holding the belief that power relations are discursive, we aimed to focus on the role of the media in the reproduction of this sexual inequality. Media plays a fundamental role in the transmission of the socially assigned sexual identity codes (Hart, 2008). Its content maintains the patriarchal heterosexist discourse and defines homosexual identity as “extreme”, “marginal”, “deviant” or “other” (Kuhar, 2003) . As Quist and Wiegand (2002:93,97) also point out, media representations have been shown to play a role in affecting public perceptions and attitudes toward homosexuality, reinforcing societal homophobia and discrimination.

Within this conceptualization, we tried to understand the ways in which news texts confirm, legitimate, reproduce, or challenge heterosexism and the ways in which sexual minorities manage heterosexism. Heterosexism is defined in this study, in line with Herek (2004:16), as “the cultural ideology that perpetuates sexual stigma by denying and denigrating any nonheterosexual form of behavior, identity, relationship, or community”. Accordingly, heterosexism is used to refer to the systems (including beliefs about gender, morality, and danger) that define homosexuality and sexual minorities as deviant, sinful, and threatening. As Herek mentions, this term is more commonly used by lesbian-feminist theoretical approach, instead of homophobia, and is considered as being an inherent element of patriarchal culture (Herek, 2004:15).

Research methodology

The data gathering methods used in this study are documentary analysis and qualitative interview techniques. The data used for revealing the perceptions of lesbian and gay people about the media portrayal of homosexuality, and the strategies they use for managing heterosexism are extracted from a qualitative research entitled “Being Homosexual in Turkey”, conducted by the authors in Summer 2006¹. In-depth, face-to-face interviews were conducted with 15 self-identified homosexual university students (9 self-identified lesbians and 6 self-identified gays), living in big cities, and who are involved in varying degrees in the homosexual liberation movement in Turkey.

A questionnaire consisted of open-ended questions was designed and reviewed after a pilot interview with the assistance of an authorized member of KAOS GL. Four interrelated themes were included in the questionnaire:

---

¹ Data on the reciprocal labeling process between homosexuals and heterosexuals had been analyzed and presented at the National Sociological Congress in 19-23 September 2006, Malatya, Turkey (“Sapmış “Öteki” Olarak Eşcinsellik: Etiketlenen mi? Etiketleyen mi?”)

1) self-identification and coming out processes, 2) relationships with family, friends and school, 3) general perceptions about male and female homosexuality, bisexuality, transsexuality, and LGBTT communities, and 4) the homosexual images in media. The data used for the present study was originally obtained from the first and second sets of questions among which direct questions about management strategies were included, and the fourth set of questions concerning the media coverage of homosexuality in Turkey.

The respondents were recruited with the assistance of KAOS GL and LambdaIstanbul, and also using snowball sampling procedure. The length of the typical interview was between 45 minutes and 2.5 hours. Interviews were conducted in a place of the respondents' choice; mostly in the offices of KAOS GL and Lambdaistanbul LGBTT Solidarity Association (LambdaIstanbul), but also in cafes and one interview was held in a home environment. Each interview was tape-recorded and transcribed verbatim, by obtaining the verbal consent of the respondent. In place of the real names of the respondents (and other names mentioned by the respondents), coincidental pseudonyms are used in the present study, in order to protect confidentiality.

At the first stage of the analysis of this data set, two authors read all of the transcripts independently; identified the passages in which the respondent expressed a management strategy; and tentatively labeled them. At the second stages the authors compared their coding, discussed the differences, and came to a consensus on the codes and their detailed definitions. Finally, the codes have been categorized under four themes, with regard to the area of usage of the strategies.

For the present study, all the news items published in six daily newspapers in Turkey in 2006 have been analyzed in order to investigate the media representations of homosexuality. Among the criteria used for determining the sample, were the concepts such as "conservative/Islamic media", "liberal media" and "social-democratic" media which are considered to be culturally and politically diverging in Turkey today. Among the newspapers that are distributed throughout the country and published regularly, the ones with the highest circulation rate were chosen. (*Zaman* and *Yeni Şafak* are considered as conservative or Islamic; *Hürriyet* and *Milliyet* as liberal; and *Cumhuriyet* and *Radikal* as social-democrat.). We made a keyword search using the terms homoseksüel, eşcinsel, gey, gay, which are all used synonymously, and lesbiyen. Even if we did not use the words transsexual and transvestite in our search, a great amount of news texts about transsexuals are also found, representing the false knowledge that these are

the same thing. Therefore we did not exclude these news texts from the sample.

For the purpose of the study we preferred to use the analytical framework of the critical discourse analysis (CDA) in that it mainly deals with the relationship between discourse and power (Van Dijk, 2003). According to this approach, "since discourse defines and produces the subjects of our knowledge, it is exclusive or inclusive by definition: just as it includes or allows certain ways of reasoning or speaking, it also excludes, disqualifies, or isolates different and other ways of reasoning and speaking" (Kuhar, 2003:14). According to Kuhar (2003:18), the discourse on homosexuality is an illustrative example of discourse as a practice of exclusion and the main task of CDA is to disclose power relations behind this discourse.

CDA is primarily an interpretive and qualitative sociological method which does not offer "recipes" or exact methodological rules. Thus, the conclusions of a study based on this method are inevitably an original work of the author (Kuhar, 2003:18). Within this approach, we preferred to apply the principles of CDA to the media representations of homosexuality by using the conceptual framework of British cultural studies on media research, such as misrepresentation, underrepresentation, and overrepresentation. According to Hall (2003:15) "the practices of representations" is one of the key processes in the "cultural circuit". In other words, representation is an essential part of the process by which meaning is reproduced and exchanged between members of a culture. As Hall states, the most significant approach to the concept of representation, "the constructionist approach", defends that meaning is constructed in and through language. The "discursive" model mentioned above is one of the branches of this constructionist approach (Hall, 2003:15) and thus, considered in this study as the intersection point of CDA and the conceptualization on representation.

Misrepresentation, overrepresentation, and underrepresentation are defined in this study following the conceptualization proposed by Çam (2001), who considers media representations in connection with the domination of more powerful groups over all kinds of social differentness. According to Çam, misrepresentation is the distortion of the nature of a given difference in the society, while ascribing it a negative meaning and generalizing this meaning (such as homosexuality = illness). Misrepresentation is constructed by the dominant part of the society and prevents the possible construction of affirmative meanings of that difference. Overrepresentation is the representation of the dominant one (such as

heteronormativity), in the amount that it almost totally ignore the different one. Underrepresentation on the other hand, refers to the minimum visibility of the differences in the media texts, emphasizing the minority status of that difference (Çam, 2001:64-67). It should be noted that we defined these types of representation, as the representations only within the sample news (i.e. news texts that are directly or indirectly related to homosexuality) and not in the entire news texts appeared in the newspapers.

While classifying the news texts under these concepts, we have dealt with what Van Dijk (1985) calls “semantic macrostructure” of the news. Accordingly, graphical organization (such as lay-outs), non-verbal properties (such as the photographs), the syntactic form, and rhetorical devices of the news were not taken into consideration. Topics, themes, main events, headlines, lead sentences, schemas, background information, comments, and context information in the texts are considered as the traces for identifying the underlying discourse. We also looked for the words used to describe homosexual people and homosexual behavior, the types of sources quoted and the arguments that these sources presented. The news items analyzed were consisted of news from national and foreign sources, columns, interviews, and article series. These are also categorized as being directly related to homosexuality, politics, culture and arts, “third page news”, tabloid press, and others (related to sports, health, science, economy).

While analyzing the data, we have followed the procedure of systematic text analysis as described by Mayring (2003). Mayring classifies the procedures of qualitative content analysis as “inductive” and “deductive models”. Since our point of departure is the pre-defined categories of representation, we have followed the deductive model that “works with prior formulated, theoretical derived aspects of analysis, bringing them in connection with the text”. According to this model, the researcher first gives explicit, theoretical based definitions of the main categories, and sets the coding rules for each category, determining the circumstances under which a text can be coded with a category (Mayring, 2000:13-15). (See Table 1 in the Appendix for the usage of this model in this study)

Results

Misrepresentation of homosexuality and homosexual individuals in the news texts:

Among approximately three hundred news items in our sample, misrepresentation was the most common form of representation of homosexuality. In all newspapers analyzed, except from Radikal (which is

considered as a social-democratic media), misrepresentation was identified in nearly half of the news.

It is seen that misrepresentation of homosexuality and homosexual individuals in the news texts has two dimensions: first related to the construction and generalization of incorrect information about homosexuality and homosexuals, second related to the reiteration of the stereotypes about homosexual people.

As mentioned before, one of the salient incorrect information that repeatedly founded in the texts is the consideration of homosexuality as the same with transsexuality and transvestitism. Homosexuality is also considered as synonymous to male homosexuality. The medical or social-psychological explanations about the reason of being homosexual in the news texts (i.e. the role of imperfect genes, hormones, or brain structure, or being a rape victim, having a homosexual role model in the childhood) also lead to this kind of misrepresentation. Kuhar (2003) calls this type of representation of homosexuality as the “medicalization of homosexuality” and states that it is a continuation of the psychiatric discourse on same-sex orientation from the end of the nineteenth century. According to Kuhar, this discourse appears in the media representations “as a search for the causes of homosexuality (the implied question is “what went wrong and led to homosexuality?”) and the consigning of homosexuality to the medical and psychiatric spheres (homosexuality as a disease or a disorder)” (Kuhar, 2003:7).

When we look at the stereotyping representation of homosexuals, the well known stereotypes about having masculine appearances and behaviors for lesbians and feminine appearances and behaviors for gays are present. Besides, especially in the news that is not directly related to homosexuality, it is seen that the information about the subject’s sexual identity is mentioned with another unwanted, deviant, or mostly criminal behavior. This kind of news holds the normality for a homosexual, to be for example a thief, a killer, or pervert.

The beliefs that homosexual individuals are obsessed with sexual intercourse in everyday life and that they are potentially HIV infected people are also found in the analyzed texts, in a similar vein to the typical trend observed in both Western and Eastern countries’ media that deal with the HIV/AIDS issue in relation with homosexuality, within the frame of deviance, immorality, and blame attribution (Goh, 2008).

The stereotype accompanying the confusion of homosexuality with transsexuality is also an important point. Because of the identification of

transsexuality with commercial sex work, homosexual individuals are seen as potential sex workers. This view of homosexuals in the media was one of the mostly mentioned points by the respondents during the interviews. A previously conducted study by Berghan (2007) reveals that transsexuals are also extremely uncomfortable with the media coverage of transsexuality. They state that the Turkish media picture transsexuals as dangerous and aggressive sex workers, and that this image is the main factor that shapes the negative conviction of the public about transsexuals. They also point out to the hypocrisy of the media, in terms of reporting biased news generally entitled “Transsexual Terror” on one hand, and tolerating the famous artists on the other hand (2007:46-48).

This point on “tolerance” is also mentioned by Türker (2004) and Kahramanoğlu (2008). According to Türker (2004:76-77), news about homosexual artists is used in a tolerant style, especially in the tabloid press, for the sake of obtaining high circulation rates. He states that these are the news that takes the externalization of homosexuality even much further. According to us, the tolerance towards celebrity homosexuals is related with another stereotyping representation found in our study: the representation of homosexuals as funny, entertaining people. The view of homosexuality as the object of an entertaining spectacle was the second mostly mentioned point by our respondents.

About misrepresentation, it is important to note that especially in the liberal and democrat media, there were news texts that claim to be non-judgmental or even supportive about homosexuality. Nevertheless, the medicalization of homosexuality and the portrait of sweet, funny homosexual individual lead these news texts to misrepresentation.

Overrepresentation of dominant norms in the news related to homosexuality

As mentioned before, overrepresentation is considered in this study as the representation of the dominant norms in the news texts in the amount that it ignores the existence and the nature of homosexuality. In this sense, overrepresentation is seen mostly in the news covered by the conservative/Islamic media, where the texts openly reflect the patriarchal and hetero-normative discourse. This discourse can actually be identified in liberal and conservative media, however in the conservative media, it is constructed by means of three main elements: 1) the idea of “Turkish culture and family structure”, 2) “Islamic feelings”, and 3) militarism. These norms are often vaguely defined in the texts and are considered as the taken for granted elements of the social identities in Turkish society.

It is interesting that in both liberal and conservative media, the overrepresentation of the dominant norms is mostly found in the texts that covers foreign news, especially news about foreign politics. We can present two examples here. One of the news frequently covered was the news about the so-called "citizenship tests" that governments of Germany and Netherlands wanted to apply to the immigration applicants in 2006. According to the news, these governments prepared these tests with the aim of determining whether and applicant is modern, liberal, open minded and tolerant enough to live in a European country. The news reports that questions such as "what would you do if you see two male homosexual kissing each others?" and/or videos including homosexuality are used in these tests. The conservative media interpret these types of question as offensive to Muslims. According to the authors, homosexuality is unacceptable in Muslim societies, European countries are well aware of this, they do not want to accept Muslims as immigrants anyway, and so, they use homosexuality as a tool for eliminating Muslims as immigrants.

In the news related to foreign politics covered by the liberal media, homosexuality is considered as if it is the most important diverging point between democrats and republicans in the United States. Homosexuality is mentioned in the first line, when referring to the fundamental theses of democrat party, with an embedded claim about the peculiarity and strangeness of this situation. These types of news represented homosexuality as the problem of western societies, and not as a matter of discussion in Turkey.

It should be noted here that most of the news texts that included our keyword homosexuality were the news about politics. This was simply because of the two events that happened in 2006. One was the "citizenship tests" that are mentioned before, and the second one was a dispute between two members of the parliament, one from the government and one from the oppositional party. According to the news, the member of the government wanted to insult the member of the oppositional party, saying that "by acting like a person who is in a wrong sexual preference, he is trying to be funny." This dispute lasted several weeks in all the newspapers and the oppositional party member replied the other parliamentarian in the same manner. In the news that covered this dispute (regardless of the political orientation of the newspaper), it is defended without discussion that everybody would perceive homosexuality as the most degrading insult. It is ignored that homosexuality is a sexual orientation and that the language of this dispute was highly homophobic.

Another example where we can see the overrepresentation of the “Turkish culture and family structure” discourse are the news covered in the conservative media related to the 2006 Oscar award winning movie *Brokeback Mountain*. A very great amount of news, especially written by the column writers in these newspapers, dealt with the issue without overtly speaking of the content of the movie, but rather emphasizing the danger of showing of this movie in Turkey and pointing to the incomprehensible attitude of the “homo-lover” western art scene. Reflecting the false knowledge that homosexuality is a behavior that could be gained by learning, the visibility of homosexuality in the media is considered by this kind of news to be harmful for the young individuals who are not “decided” on their sexual identities yet. This result is also revealed by Hoşcan (2006)’s study. According to her analysis, the fear that the representation of homosexuals in the newspapers contributes to the “emasculinisation” of men is expressed directly and explicitly in the news coverage of homosexuality in the conservative newspapers. According to Hoşcan, central to this fear is that “homosexuality has contributed to the undermining of the patriarchal structure of Turkish society and the male paradigm of control” (Hoşcan, 2006:91).

Underrepresentation of homosexual identity in the news related to homosexuality

The specifically important aspect of underrepresentation of homosexual identity in the news texts is the invisibility of female homosexuality. Lesbians were less visible in all the news papers analyzed. It is also seen that the news items containing lesbianism were generally the magazine news, where the female homosexuality is considered from a male gaze as the object of sexual desire. We can state that the invisibility and eroticization of female homosexuality in the Turkish media is a common point mentioned by LGBTT activists (Kahramanoğlu, 2008:31). On the other hand, Aksoy (2004:50-51) makes the statement about the coverage of lesbianism in the Turkish printed media that local news on lesbianism are mostly reported in relation to crime and tragedy (in parallel with our findings on misrepresentation), while the news from foreign sources mostly treat visibility issues, such as winning a law suit, a marriage, or a political achievement of a lesbian.

Underrepresentation of homosexual identity is defined in this study also as the lack of news texts that reports the activities of the LGBTT liberation movement, the lack of legislation for sexual equality, sociological information about homosexuality and the problems of homosexuals in Turkey, homophobic violence, artistic, scientific, cultural events or success

stories, homosexuals' participation into other political actions (such as their support to workers rights, women's movement, antimilitarism, rights of forced sex workers) which are also considered as threats to the dominant patriarchal and political ideology.

This kind of news was mostly found in the liberal newspaper *Hürriyet* and social-democrat newspaper *Radikal*. These were the only newspapers in our sample which gave place to serial interviews with male and female homosexuals. It is important to note here that *Cumhuriyet*, the second newspaper in our sample with social-democratic orientation, covered a very few number of news related to homosexuality and these were far from being sensitive about the issue. On the other hand *Radikal*, published a great amount of article that dealt with the legal case of Mehmet Tarhan, a homosexual man who declared his conscientious objection. Referring to these examples, some of our respondents mentioned that media in Turkey is increasingly becoming sensitive and conscious about homosexuality.

However, the main concern of our respondents was that media representations of homosexuality reproduce the "hypocritical" attitudes of the society towards homosexuals. Our respondents described the public attitude as "hypocritical" in that society see homosexuals as a material for entertainment on one hand; and commit homophobic violence on the other. The identification of homosexuality with amusement is seen as a dimension of misrepresentation and the heteronormative ideology that nourishes violence against sexual minorities is considered as overrepresentation in this study. In order to avoid from sexual prejudice and homophobic behaviors that are shaped by the strong influence of these media representations, individuals use strategies for living as sexual minorities.

Strategies Used for Managing Heterosexism

With the aim of conceptualizing sexual minorities' responses to homophobia or heterosexism, the terms "managing" and "coping" are frequently used in the literature². The usage of "coping model" in the research on stigmatized groups in general and sexual minorities in particular, has been criticized for picturing stigmatized individuals as passive recipients of the discriminatory social environment and for ignoring more positive, empowering strategies. For example Shih (2008) argues that coping strategies imply the strategies adopted to avoid negative consequences,

---

² See for example Chung 2001; Adams et al. 2005 and McDavitt et al. 2008 for the usage of the term "coping"; Mason 2001; Wilson and Miller 2002; Kitchin and Lysaght 2003; Hylton 2006 and Grossman 2008 for the use of the term "managing".

through which individuals are motivated to protect themselves from negative consequences rather than create positive ones (Shih 2004:180-183). Accordingly, “coping with heterosexism” merely refers to “the ways of adjusting to an unjust state of affairs” and excludes “the ways of asserting a sexual identity that challenge the institution of heterosexism itself” (Abrams, 1995: 135-136).

Therefore, we preferred to use the term “management” of heterosexism in this study, with the aim of reflecting our understanding about the sexual minorities as active agents who go through a complicated and diversified strategies in the face of heterosexism. According to Mason (2001: 37) “the notion of management involves strategies of self-regulation, as well as a sense of command, stewardship, and the manipulation of events that comes with being, in a position that demands, and allows, this kind of control.” Thus, this term hints at the agency of subjects who do not just control themselves in the face of danger but who also ‘take control’ of certain situations (Mason 2001:38).

When we look at the previous studies in the field, it is seen that early studies on strategies used by the stigmatized groups were based on psychology and psychotherapy literature (Abrams, 1995:19). For example, Allport, in his classical study “The Nature of Prejudice” (1958), enumerated various strategies used by the “victims” of stigmatization, such as denial of membership to the stigmatized group, withdrawal and passivity, strengthening in-group ties, prejudice against out-groups, fighting back, and enhanced striving (Allport, 1958:138-158).

Abrams (1995:19) points out that the early studies on the strategies used particularly by homosexuals were conceptualizing the process as an “identity management” problem, as though it were the identity itself that were the problem. According to Wilson and Miller (2002), managing identity for coping with heterosexism is generally understood as a process through which an individual conceals her/his sexual orientation. Other studies which do not regard homosexual individuals as persons solely hiding their identities analysed the managing process as a straight line where concealing sexual identity is at one end and clearly expressing it in any setting is at the other (Wilson and Miller, 2002:372).

More recent studies acknowledge that the types and density of homophobia and discrimination encountered by homosexual individuals differ according to time and space, and that the strategies employed by them are also multiple and complex. For example Kitchin and Lysaght (2003:507) who emphasize that “heterosexist, discursive, and material

practices brought to bear on sexual dissidents are spatially, temporally, and contextually differentiated”, focus on the spatial process of dealing with heterosexism in the everyday life. Mc Davitt et al. (2008:372) concluded that multiple strategies used by homosexuals are based on a range of factors, including particular form of heterosexism encountered, its settings, its source, or the consequences of using a given strategy. Chung (2001), on the other hand, mentions that different strategies are used for dealing with different types of experiences, namely, “potential” or “encountered” discrimination. Wilson and Miller (2002) suggested that the use of strategies is specific to social settings, such as non-gay friendly and gay friendly contexts.

In our study, the answers of the respondents led us to classify those strategies under four categories: strategies employed in the process of self acceptance, strategies specific to the coming-out process, strategies used for managing heterosexism, and strategies used for openly expressing sexual identity. The first two categories can be considered as specific to certain processes; while the latter can be regarded as broader strategies used during the lifetime as a road map to follow in order to “exist”. It should be noted that the mentioned strategies are intertwined; thus a method employed by an individual in one of those strategies also affects the others. For the purpose of the present study, the strategies used for managing heterosexism are explained below. These strategies are classified under four main titles; including *disguise, avoidance, leaving question marks, and being the best.*

Disguise:

Labeled as “deviant” by the majority of society, homosexual individuals are regarded as “discredited” or “discreditable” persons. Discreditable individuals are defined as persons whose differences are not known by the audience. The main dramaturgic problem for those persons is information management (Goffman, 1963:4). With a view to controlling such information and protecting themselves against existing homophobic reactions that are shaped by the strong influence of the media, homosexual individuals try to disguise their sexual identity. This strategy includes different tactics such as passing as heterosexual, hiding, and controlling one’s behaviors in public. As emphasized by Mondimore (1999:254), the extreme end in the disguise strategy is to be obliged to maintain a dual life based on lies and deception.

As it is seen from the below expressions, individuals pursue this strategy by stating that they have a relationship with the opposite sex, by saying that they have no lover or by making statements which do not include gender.

'...I say that I'm seeing someone without specifying gender. And they do not feel it necessary to ask because they assume that it is a girl' (Salih, gay, 30.06.2006).

"When I realized that I could no longer stand it, I blurted: "There was a boy named Volkan who wanted to date me and I accepted his proposal." Nobody ever mentioned it later. Nobody asked who Volkan was and what he was doing. I have occasionally had "boyfriends" since then. Now, I am leading such a life. In other words, it is sufficient to mention the name of a man. None of them should be regarded as a lie. I mean that you should replace men's names with women's names" (Nermin, lesbian, 31.07.2006)

"...Of course I conceal my sexual orientation when they ask me whether or not I have a girlfriend. I say that I do not have one. This is my only concern. (Dündar, gay, 11.07.2006).

Apart from the above mentioned points, male homosexuals responded that they occasionally "controlled their behaviour" in public by deepening their voice or changing their walking style. This result parallels the results of the study conducted by Wilson and Miller (2002) about gay men. This study revealed that gay men are inclined to hide their homosexuality, by resorting to role flexibility, acting in a manner consistent with traditional masculinity in places where they face negative attitudes.

Avoidance:

Respondents mentioned that they resorted to such tactics as leaving a social environment, withdrawing from social contact or relevant conversations, or remaining silent when they are among persons who are considered as homophobic. McDavitt et al. (2008:360) state that in order to cope with heterosexism, homosexual individuals can use "boundary setting" strategy, avoiding certain circumstances and/or people that could lead to feeling stigmatized. However, according to McDavitt et al. there are sometimes unavoidable circumstances (such as school) or encounters with people from whom they could not afford to be estranges (most often family). Thus, other strategies such as avoiding the topic of sexual orientation or keeping a low profile in heterosexist environments are used in

these circumstances (Mc Davitt et al. 2008:365), as mentioned also by our respondents.

"I was very silent and I was regarded as an intellectual buried in books and, therefore, not disturbed much. I am saying all these in brackets, not because I was such a person. It was on their side. In fact, they helped me protect myself" (Yasin, gay, 31.07.2006)

'My primary strategy was based on avoiding relationships with a single person. I prefer relationships with two or three persons. Nobody would know anything about my situation because I did not speak much within the group. I, therefore, did not make any statement about my relationships. My strategy was mostly based on remaining silent' (Mesut, gay, 10.07.2006).

The results about the avoidance strategy is also parallel to Woods and Harbeck (1992)'s research that mention 'distancing themselves from other individuals' as one of the strategies for hiding sexual orientation. It is important to note that avoidance strategy can be considered as "compartmentalization" of the life, dividing up aspects of one's life into places or situations in which the individual is willing to be out, and those where she/he keep her/his sexual identity hidden (Kitchin and Lysaght, 2003:495) Avoiding strategy therefore can be seen as one of the main reasons for homosexual individuals to prefer establishing their own closed communities in Turkey. Social intolerance is the main reason behind that attitude.

Leaving a Question Mark

Leaving a question mark which we came across as another strategy for managing heterosexism during the interviews, can be described as "efforts made for giving evasive answers – without telling lies – in response to questions about one's sexual orientation or relationships" (Hylton, 2006:622).

"For example, I never said yes or no. I occasionally did not respond. It changed according to my mood on that day" (Rana, lesbian, 04.07.2006)

'I do not hide myself. But, I always leave a question mark on their minds. "Is she homosexual or not?" Nobody can understand me ...' (Rahme, lesbian, 05.07.2006).

We can say that while this strategy has convergence with the avoidance strategy, leaving a question mark is generally used when the individual is unwilling to lie to a close friend or family member, or in order to cause the manifestation of homosexuality in someone's mind.

Being the best

As a strategy for avoiding stigma, being the best can be described as being so successful at one's other status in society (such as occupation, wealth, fame etc.) that the homosexual identity could not even be a subject of judgment.

"I would not want to be shunned because I am homosexual although I am very successful. I must be so successful that nobody should refuse me on the grounds that I am homosexual. I must be that successful. This is an opinion which I have adapted to many things and it is important from my standpoint" (Nermin, lesbian, 31.07.2006)

Being the best was also expressed in previous studies. Adams et al. (2005:210) conceptualized the strategy of targeting to be "a bigger and a better person" as "excelling". A respondent in Hylton (2006:624)'s research on the other hand, expressed that the strategy of "being the best limited the chances of people wielding power of discriminating against her".

Apart from the strategies mentioned above, an interesting comparison can be made between the results of our study and of previously conducted studies. Two research, one from United States (Adams et al. 2005) and one from United Kingdom (McDermott et al, 2008) revealed that young homosexual people use "routinization", "indifference" and "minimization" of homophobia as a tactic for managing heterosexism. In McDermott et al. (2008:822)'s research, it is found that one of the "shame-avoidance" strategies used by the respondents is to construct homophobia as an "expected, ordinary attitude". In Adams et al (2005:213-214)'s study on the other hand, authors concluded that some of the participants adopted a coping strategy of "minimizing" the impact of discriminatory experiences, seeing particular acts of harassment as "individual intolerance and general ignorance", and not a symptom of societal heterosexism. Although it is the case that in both studies, the participants were connected with the LGBTTT

support groups and were well educated, like our respondents, it can be seen that our respondents appeared to be more sensitive and intolerant to societal homophobia. In our view, this situation can be linked to the lack of legislation against discrimination based on sexual orientation in Turkey, to the intense informal social control nourished by strong patriarchal and religious norms, and to the relative insufficiency of the homosexual liberation movement, which is under both societal and governmental pressure. In such a context, it can be said that homosexual individuals in Turkey feel encompassed with societal homophobia and have to give a struggle for existence.

Conclusion:

As pointed out by the respondents, visibility in the media is a major tool for reducing stigma and discrimination against sexual minorities. However, as it is seen, visibility in the form of misrepresentation, overrepresentation, and underrepresentation only serve to the reproduction of dominant norms. It is also seen that the conservative media is more overtly expressing its negative attitudes towards homosexuality than liberal and social-democratic media; but there is no big difference among liberal and social-democratic media in terms of especially misrepresentation.

The problems related to the media coverage of homosexuality in Turkey can be linked to three factors, according to Kahramanoğlu (2008). First factor is the insufficiency of LGBTT organizations that could affect media institutions. Second one is the lack of positive role models appearing in the media. According to Kahramanoğlu, celebrity homosexuals who do not declare their identities join all the advantages of heterosexuality. Finally, the fact that homosexuality is still not accepted to be a human rights issue in Turkey, facilitates media to maintain its attitude (Kahramanoğlu, 2008:31). Apart from these, we can say that media, with its intensively masculine language, tend to exclude not only homosexuality but all perceived threats to the dominant patriarchal regime.

We should state here that this study covered only the news published in 2006 and since then, with the changing political environment, homosexuality is covered around different agenda, but in similar forms of representation. Besides the newspapers, it may be useful to conduct a similar study on the TV serial shows in Turkey, since their numbers and rating scores are extremely high, and accordingly their influence on determining the daily agenda is great. Also, studies on the effect of media coverage on public attitudes, which are lacking in Turkey, could be complementary to this study.

As a final point on the strategies employed by homosexual individuals in order to live in a heterosexist world, we can say that they are not a set of pre-existing strategies which can be learned by the individuals during socialization. Especially in Turkey, homosexual individuals experience difficulties in reaching individuals who have similar experiences, due to the fact that there are only a limited number of non-governmental organizations and publications in Turkey, in addition to the invisibility of the issue and its treatment as a taboo. These difficulties leave homosexual individuals on their own during the process of managing heterosexism. Notwithstanding methods they use or for what purpose they use those methods, the common experience of all homosexual individuals is that they always have to take a large number of variables into consideration. As pointed out by Dündar (gay, 11.07.2006), “the fact that individuals need to constantly reflect on how, when, and where they should interact with people emerges as the main social violence experienced by homosexuals in society”.

ÖZET

Türkiye’de eşcinsel kimliklerin ve eşcinselliğe yönelik toplumsal önyargıların inşa süreci, ülkenin modernleşme deneyimi ile ilişkilendirilmektedir (Bereket ve Adam, 2006; Human Rights Watch, 2008; Öktem, 2008). Çekirdek aile içinde ve kamusal alanda kadınlara ve erkeklere belirli rollerin atfedilmesiyle cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanması, “modern” Türkiye’nin ideolojik inşasının bir parçasını oluşturmuştur (Kandiyoti, 1995). Türkiye’de ataerkillik ve erkeklik, gerek bireysel gerek ulusal düzeyde birçok sosyal kimliğin inşasında belirleyici bir kültürel öğedir (Kandiyoti, 1995 and 2003) ve başat cinsellik rejimi olarak zorunlu heteroseksüelliği gerekli kılmaktadır (Herek, 2004:15). Dolayısıyla, eşcinseller ve cinsiyet ötesi (transgender) bireyler de dahil olmak üzere, belirlenmiş toplumsal cinsiyet kalıplarına uymayan herkes, yeni toplumun temel ilkelerine yönelik bir sorgulama, bir tehdit olarak algılanmaktadır (Öktem, 2008).

Bu bağlamda, bu çalışmada, medyanın bireylere toplumsal olarak belirlenmiş cinsiyet rollerinin aktarılmasında, eşcinsel kimliklerinin “uç”, “sapkın”, “veya öteki” olarak tanımlanmasında ve dolayısıyla toplumsal homofobiyi arttırmakta önemli bir role sahip olduğu görüşünden hareketle, eşcinselliğin medyadaki sunumu ile eşcinsel bireylerin toplumda karşı karşıya kaldıkları sorunlarla başa çıkma stratejilerinin neler olduğu üzerinde durulmaktadır.

Çalışmada belge analizi ve nitel görüşme tekniği kullanılmıştır. Eşcinsel bireylerin medyada eşcinselliğin sunulmasına, medyanın kamu düşüncesi üzerindeki etkilerine dair görüşleri ve homofobiyle başa çıkmada kullandıkları stratejilere ilişkin veriler, araştırmacıların 2006 yazında gerçekleştirdikleri nitel araştırma sonuçlarından elde edilmiştir. Derinlemesine, yüz yüze görüşmeler, kendilerini eşcinsel olarak tanımlayan 15 (9 lezbiyen ve 6 gay) üniversite öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir.

Eşcinselliğe ilişkin medya söyleminin incelenmesi amacıyla bu çalışmada ayrıca Türkiye’de 2006 yılında günlük olarak yayınlanan 6 gazetenin konuyla ilgili tüm haberleri analiz edilmiştir. Gazetelerin seçimi politik görüşleri ve satış tirajları göz önünde bulundurularak yapılmıştır (Tutucu ve İslami çizgideki gazetelerden Zaman ve Yeni Şafak, liberallerden Hürriyet ve Milliyet, sosyal demokrat çizgideki gazetelerden de Cumhuriyet ve Radikal).

Araştırmaya katılan görüşmecilerin yanıtlarından hareketle tanımlanan başa çıkma stratejileri, etiketleme ve damgalama teorileri ile heteronormatifiğe yöneltilen eleştirel bakış açılarına dayanan bir teorik alt yapı temelinde yorumlanmıştır.

Eşcinselliğe ilişkin medya söylemi, aşırı temsil, eksik temsil ve yanlış temsil yoluyla kurulmaktadır. Türkiye’de medya açısından önemli olan iki sonuç olduğu görülmüştür. İlki; eşcinselliğin transeksüellikle ve seks işçiliğiyle ilişkili olarak yorumlandığıdır. İkincisi de eşcinselliğin eğlencelik bir şey olarak sunulmasıdır. Eşcinsellere yönelik kamu yaklaşımı, görüşmeye katılan bireyler tarafından “ikiyüzlülük” olarak tanımlanmıştır, çünkü eşcinseller bir yandan eğlence için bir araç olarak görülürken bir yandan da homofobik şiddete maruz kalmaktadırlar. Eşcinsel bireyler bu homofobik yaklaşımlarla başa çıkmak için 4 temel strateji geliştirmişlerdir.: a) gizleme (heteroseksüel gibi davranarak, sessiz kalarak ve toplum içinde davranışlarını kontrol ederek; b) kaçma (diğerleriyle sosyal temaslar kurmaktan çekinerek); c) soru işareti bırakma ve d) en iyi olma

APPENDIX

Table 1: Deductive model of qualitative text analysis applied in the study

Category	Definition	Coding rule	Example
Misrepresentation	The distortion of the nature of a difference, ascribing it a negative meaning; generalizing this meaning and preventing the possible construction of affirmative meanings of that difference	a) Misinformation (homosexuality/transsexuality/transvestitism; homosexuality as physical / mental disorder) b) Stereotyping (homosexuals as sex workers, sex addicts, entertaining people, deviant, criminal) (masculine appearances and behaviors for female	E1: "Psychopathic criminality: Anti-social individuals, morally degenerated/corrupted people, kleptomaniacs, and homosexuals are included in this group and they are likely to commit a crime." (in "Teach your children moral values so that they do not commit a crime", Zaman, 10/07/2006) ¹ E2: "Gays are interested in traveling and having fun and they spend money like water (in "Spain tourism have targeted gays", Hürriyet, 31/07/2006) ² E3: "When you turn your head to the "dirty face" (of Istanbul) from time to time, for instance when you come home from work in

¹ "Psikopatik suçluluk: Anti-sosyal kişiler, ahlak açısından yozlaşmış, bozulmuş kişiler, kleptomani ve eşcinsellerin dahil olduğu bu gruplar suç işleyebilirler." ("Çocuğunuzun suç işlememesi için ona ahlaki değerleri öğretin")

² "Gay'ler hem gezmeye ve eğlenceye meraklılar hem de iyi para harcıyorlar" ("İspanya turizmi rotayı gay'lere çevirmiş")

³ "Başınızı zaman zaman kendi dünyanızdan çevirip o "kirlili yüz"e doğru baktığımızda, sözgelimi gecenin ilerleyen saatlerinde işten eve dönerken, bazı belli başlı caddelerin kenarlarında eşcinsellerin bedenlerini pazarlayacakları kişileri tedirgin tavırlarla beklediklerini görürsünüz." ("Savulun, homo kovboyolar geliyor!")

<p>the wee hours of the night, you see homosexuals at the edges of certain streets, waiting anxiously for people to whom they will commercialize their bodies" (in "Get out of the way, homo cowboys are coming", Yeni Şafak, 10/02/2006)³</p>	<p>homosexuals, feminine appearances and behaviors for male homosexuals)</p>		<p>Overrepresentation</p>
<p>E1: "...homosexuality is forbidden also by our religion...we mustn't encourage homosexuality in order to protect healthy family structure... homosexuality is consciously or unconsciously encouraged to the utmost, both in Turkey and in the world." (in "The teacher who made Zeki Müren a girl", Yeni Şafak, 19/11/2006.)⁴</p> <p>E2: "... this show (O Şimdi Hanımefendi, competition program), seems to be extremely "evil-minded", at least "double-minded" to underrate as a petit TV parvenu, in a country where traditions constitute a major place in the collective memory, where Islam is written on the identity cards... The issue of "holiness", with which Contemporary West</p>	<p>Affirmative arguments about the ideal norm of heterosexual relations, values related to Turkish family structure, communitarian interests, and Islamic norms</p>	<p>The representation of the dominant one in the amount that it almost totally ignore the different one</p>	

⁴ "eşcinsellik dinimizde de haram kılınmıştır... sağlıklı aile yapısının korunması için eşcinselliği teşvik etmemek gerekiyor... eşcinsellik Türkiye'de ve dünyada alabildiğine, bilerek veya farkında olmaksızın teşvik ediliyor." ("Zeki Müren'i kız yapan hoca")

Underrepresentaion	Minimum visibility of the differentness, referring to its minority status against the dominant one	(scarcity of direct reference to human rights and problems of homosexuals, homophobic violence, lesbianism, activism, consciousness objection, and meetings and cultural events organized by homosexual organizations	has break off long time ago, is still standing here, in the face of many obstacles. (in "Lady Men", Yeni Şafak, 02/05/2006) ⁵
			<p>E1: "The latent official support given to the lynch attempts towards young people distributing bulletins in various cities and defendants under police custody, instigated Bursaspor fans and shopkeepers to a devilish ambition. Bursasporlu Esnafar Derneği who learned that homosexuals will march in the city under the permission of the governorship, spoke "Bursa is the city of saints and sultans. If they do not want to be lynched, the march should be cancelled. (in "Ugly threat in Bursa: We lynch homosexuals", Radikal, 06/08/2006)⁶</p> <p>E2: "Some of the conscientious objectors are still in prison today. Mehmet Tarhan is wanted to be exempted from the military</p>

⁵ "...bu yarışma, kafa kağıdında İslam yazan insanlar memleketinde, ortak hafızada gelenegin ağırlıklı bir yer teşkil ettiği bir ülkede, bir küçük "ekran zapçılığı" deyin geçmek için, fazlasıyla "art niyetli", hiç değise "samimiyetsiz" duruyor... Çağdaş Batı'nın çok evvelden bitirdiği "kutsal" meselesi, onca engele karşın tedavülde çünkü burada. ("Lady erkekler")

⁶ "Çeşitli illerde bildiri dağıtan gençlere ve polis gözetimindeki zanlılara yönelik gerçekleştirilen linç girişimlerine verilen örtülü resmi destek, Bursaspor taraftarı esnafı da pervasız bir heves içine soktu. Kenette eşcinsellerin vallik izniyle yürüyüş yapacağını öğrenen Bursasporlu Esnafar Derneği "Bursa evliyalı ve padişahlar şehridir. Linç edilmeleri istemmiyorsa yürüyüş iptal edilsin" dedi." ("Bursa'da Çürkin tehdit: Eşcinselleri linç ederiz".)

			service because he is homosexual; but his rejection to that humiliation is ignored. Tarhan is a conscientious objector who considers weapons and wars as illegitimate, independently from any kind of sexuality. (in "Conscientious objection and humanity", Zaman, 06/03/2006) ⁷
--	--	--	--

7 "Vicdani retçilerin bazıları bugün hâlâ hapiste... Eşcinsel olduğu için askerlikten muaf edilmek istenen Mehmet Tarhan'ın bu aşağılanmayı reddetmesi ise görmezlikten getiriliyor. Tarhan her tür cinsellikten bağımsız olarak, silahı ve savaşı gayri meşru gören bir vicdani retçi" ("Vicdani ret ve insanlık")

REFERENCES

ABRAMS, Eve

1995 **Lesbian Transformations in Dealing with Heterosexism.** (unpublished master of arts thesis), Vancouver: The University of British Columbia.

ADAMS, Eve M., et. al.

2005 A qualitative study of Latino lesbian and gay youths' experiences with discrimination and the career development process, **Journal of Vocational Behavior**, Vol: 66, p. 199-218.

AKSOY, Zeynep

2004 Türk Yazılı Basınında Lezbiyenliğin Sunumu (The presentation of Lesbianism in Turkish Print Media), in **Lezbiyen ve Geylerin Sorunları ve Toplumsal Barış İçin Çözüm Arayışları** (Problems of Lesbians and Gays, Seeking Solutions for Societal Peace). KAOS GL Semposium, 23-24 May 2003, Ankara: Ayrıntı Basımevi, pp:49-51.

ALLPORT, Gordon W.

1958 **The Nature of Prejudice**, New York: Doubleday and Company.

BEREKET, Tarık and Barry D. ADAM

2006 The Emergence of Gay Identities in Contemporary Turkey, **Sexualities**, Vol:9, No:2, p.131-151.

BERGHAN, Selin

2007 **Lubunya: Transseksüel Kimlik ve Beden** (Lubunya: Transsexual Identity and Body), İstanbul: Metis.

CHUNG, Y. Barry

2001 Work Discrimination and Coping Strategies: Conceptual Frameworks for Counseling Lesbian, Gay, and Bisexual Clients, **Career Development Quarterly**, Vol:50, No:1, p.33-44.

ÇAM, Şerife

2001 **Televizyon Komedilerinde Toplumsal Farklılığın Kuruluşu: Bir Demet Tiyatro Örneği** (yayımlanmamış yüksek lisans tezi) (Construction of the Social Differences in TV Comedies: A Case of the Serial of Bir Demet Tiyatro) (unpublished masters thesis) Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GOH, Debbie

2008 It's the Gays' Fault: News and HIV as Weapons Against Homosexuality in Singapore, **Journal of Communication Inquiry**, Vol:32, p. 383-399.

GOFFMAN, Erving

1963 **Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity**, New Jersey: Prentice-Hall.

GROSSMAN, Arnold H.

2008 The unique experiences of older gay and bisexual men: Associations with health and well-being, in R.J. Wolitsky, R. Stall, R.O. Valdiserri (Eds.), **Unequal Opportunity: Health Disparities Affecting Gay and Bisexual Men in the United States**, New York: Oxford University press, pp. 303-326.

HALL, Stuart

2003 **Representation: Cultural Representations and Signifying Practices**, Glasgow: Sage Pub.

HART, Joy L.

2008 Sex Role Stereotypes in the Media, **The International Encyclopedia of Communication**, W. Donsbach (ed.), Blackwell Publishing: Blackwell Reference Online.

HEREK, Gregory M.

2004 Beyond Homophobia: Thinking about Sexual Stigma and Prejudice in the Twenty-First Century, **Sexuality Research and Social Policy**, Vol:1, No:2, p. 6-24.

HOŞCAN, Özlem

2006 **The media portrayal of homosexuality in the Turkish press between 1998 and 2006**, (unpublished masters thesis), Ankara: Middle East Technical University Graduate School of Social Sciences.

HUMAN RIGHTS WATCH

2008 **"We Need a Law for Liberation" Gender, Sexuality, and Human Rights in a Changing Turkey**
<http://www.hrw.org/reports/2008/turkey0508/> (accessed May 6, 2008).

HYLTON, Mary E.

2006 Queer in Southern MSW Programs: Lesbian and Bisexual Women Discuss Stigma Management, **The Journal of Social Psychology**, Vol:146, No: 5, p. 611-628.

KAHRAMANOĞLU, Kürşad

2008 Statement at the forum: Representation and Sexism in Media, in **End to Sexism in Media**, MEDİZ Women's Media Watch Group, İstanbul: Çağın Matbaacılık, pp. 30-32.

KANDİYOTİ, Deniz

1995 Patterns of *patriarchy*: notes for an analysis of male dominance in Turkish society, in **Women in Modern Turkish Society**, Ş. Tekeli (ed.), London: Zed Books, pp:306-319.

KANDİYOTİ, Deniz

2003 Pink Card Blues: Trouble and Strife at the Crossroads of Gender, in **Fragments of Culture: The Everyday of Modern Turkey**, D. Kandiyoti and A. Saktanber (eds.), London: Tauris, pp. 277-293.

KAOS GL

2007 **Haklarımız. LGBTT'lere Yönelik Ayrımcılık ve Şiddet Projesi Dökümanı.** (Our Rights. "Discirimation and Violence against LGBTTs" Project Document)

<http://www.kaosgl.org/haklarimiz.pdf> (accessed February 10, 2008).

KITCHIN, Rob and Karen LYSAGHT

2003 Heterosexism and the geographies of everyday life in Belfast, Northern Ireland **Environment and Planning A**, Vol: 35, p. 489-510.

KUHAR, Roman

2003 **Media Representations of Homosexuality: An analysis of the print media in Slovenia, 1970-2000**, Slovenia: Mirovni Institut.

LGBTT Bireylerin İnsan Hakları İzleme ve Hukuk Komisyonu (The Commission for Monitoring Human Rights of LGBTT Persons and Law)

2007 **LGBTT Bireylerin İnsan Hakları İhlalleri Raporu.** (Report on Human Rights Violations against LGBTT Persons.)

http://www.kaosgl.org/resim/InsanHaklari/LGBT_Insan_Haklari_Agust2007.pdf (accessed September 29, 2008).

MASON, Gale

2001 Body Maps: Envisaging Homophobia, Violence and Safety, **Social and Legal Studies**, Vol:10, p. 23-44

MAYRING, Phillip

2000 Qualitative Content Analysis, **Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research** [On-line Journal], Vol:1, No:2. available at: <http://qualitative-research.net/fqs/fqs-e/2-00inhalt-e.htm> (accessed August 20, 2008)

McDAVITT, Bryce, et. al.

2008 Strategies Used by Gay and Bisexual Young Men to Cope With Heterosexism, **Journal of Gay and Lesbian Social Services**, Vol:20, No:4 p.354-380.

MONDIMORE, Mark Francis

1999 **Eşcinselliğin Doğal Tarihi** (A Natural History of Homosexuality), (trans: Berna Kılınçer), İstanbul: Sarmal Yayınları.

ÖKTEM, Kerem

2008 Another Struggle: Sexual Identity Politics in Unsettled Turkey, **Middle East Report Online**, http://www.merip.org/mero/interventions/oktem_interv.html (accessed February 10, 2009).

SHIH, Margaret

2004 Positive Stigma: Examining Resilience and Empowerment in Overcoming Stigma, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol: 591, No:1 p. 175-185.

TÜRKER, Yıldırım

2004 Popüler Kültür ve Medyada Eşcinselliğin “Öteki” Olarak Sunumu (Presentation of Homosexuality as the “other” in the Popular Culture and Media), in **Lezbiyen ve Geylerin Sorunları ve Toplumsal Barış İçin Çözüm Arayışları** (Problems of Lesbians and Gays, Seeking Solutions for Societal Peace). KAOS GL Semposium, 23-24 May 2003, Ankara: Ayrıntı Basımevi, pp:76-77.

QUIST, Ryan M. and Douglas M. WIEGAND

2002 Attributions of Hate: The Media's Causal Attributions of a Homophobic Murder, **American Behavioral Scientist**, Vol: 46; p. 93-107.

VAN DIJK, Teun A. (Ed.)

1985 Structures of News in the Press, **Discourse and Communication**, Berlin: De Gruyter, pp. 69-93.

VAN DIJK, Teun A.

2003 Critical Discourse Analysis. In: Schiffrin et al, (Ed.) **Handbook of Discourse Analysis**. Oxford: Blackwell, pp.352-371.

WILSON, Bianca .D.M. and Miller, Robin L.

2002 Strategies for Managing Heterosexism Used Among African American Gay and Bisexual Men, **Journal of Black Psychology**, Vol:28, No:4, p.371-391.

WOODS, Sherry E. and Karen M. HARBECK

1992 Living in two worlds: The identity management strategies used by lesbian physical educators, **Journal of Homosexuality**, Vol:22, No:3, p.141-166.

TÜRKİYE'DE AKADEMİK SOSYOLOJİNİN PROBLEMLERİ VE STATÜSÜ¹

Zuhal Yonca ODABAŞ*

ÖZ

Bu çalışmada temel olarak, kapsayıcı ve çok boyutlu bir yaklaşım ile Türkiye'de akademik sosyolojinin statüsü ve sorunları ele alınmaktadır. Yapı, birey ve kültür arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak amacı ile sanal ortamda anket ve yüz yüze mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları, Batı sosyolojisine bağımlılık anlamında Türkiye'deki akademik sosyolojinin az gelişmiş nitelikte olduğunu göstermiştir. Ayrıca, geçmişte yaşanan sorunların günümüzde de devam ediyor olması nedeniyle, yapı ve birey ilişkilerinde radikal değişikliklerin yapılması gereğine dair önemli bulgular da elde edilmiştir. Türkiye'deki akademik sosyoloji alanında az sayıda araştırması olması, çalışmanın önemini arttırmakta ve gelecekte yapılacak benzer çalışmalara olumlu etkide bulunulması beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Az gelişmişlik, akademik kültür, çatışma, insan sermayesi.

ABSTRACT

Using a comprehensive and multidimensional perspective this paper is primarily examines the present status and problems of sociology in Turkey. In order to find out relationships between structure and agency as well as culture a comprehensive web-based questionnaire and face to face in-depth interviews are carried out along with several in-depth interviews. Results revealed that sociology in Turkey is underdeveloped in terms of dependency to the Western sociology. Another important finding of this study is the constant character of problems from past to today that requires radical changes both in the nature of structure and agency. The existence of little such research in developing societies like Turkey increases the

---

¹ ODTU Sosyoloji Bölümü'nde hazırlanan Yüksek Lisans tezinden yararlanarak hazırlanmıştır.

* Dr., Ankara Üniveristesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü

importance of this work and it is expected that it will have a positive impact on similar future studies.

Keywords: *Underdevelopment, academic culture, conflict, human capital.*

TÜRKİYE’DE AKADEMİK SOSYOLOJİNİN PROBLEMLERİ VE STATÜSÜ

Burawoy (2009), Uluslararası Sosyoloji Derneği (ISA) tarafından Taipei’de düzenlenen “Eşit Olmayan Bir Dünya ile Yüzleşme: Sosyoloji için Başkaldırılar (Facing an Unequal World: Challenges for Sociology)” temalı toplantının açılışında yaptığı konuşmada, küresel bir sosyolojiden bahsedebilmek için ulusal sosyolojilerin ortaya çıktığı sosyal yapıların, baskı ve eşitsizliklerin neler olduğunu belirlemenin öneminden söz etmektedir. Bu çalışma, böyle bir girişimin ilk aşaması olarak kabul edilebilir.

Türkiye’de sosyoloji disiplinin ortaya çıkışı, politik yapının meşrulaştırılması çabaları ile eş zamanlılık göstermektedir denilebilir. Bu süreç, üniversitelerde sosyoloji kürsü ve bölümlerinin açılması ile birlikte gelişim göstermiştir. Taraflar arası uyumdan ziyade çatışmaların da gözlemlendiği bu ilişkinin, sıklıkla politik yapının lehine bir seyir izlediğini ileri sürmek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır ve bu durum günümüzde de ağırlıklı olarak devam etmektedir.

Türkiye’deki akademik sosyolojinin az gelişmişliği problemi üzerine odaklanan bu çalışmada, akademik bir disiplin olarak sosyolojinin sorunlarının ve bu durum ile ilgili olarak üniversitelerin sosyoloji bölümlerinde görev yapan akademisyen sosyologların değerlendirmelerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç ile bağlantılı olarak, “Çok Boyutlu ve Kapsayıcı Paradigma (Multi-Dimensional and Comprehensive Paradigm)” (Edles, 2002), temel yaklaşım olarak kullanılmıştır. Kasapoğlu ve Ecevit (2005) tarafından da ifade edildiği gibi bu paradigmanın tarihsel kökenlerinin Max Weber ve C.W. Mills ‘e kadar uzandığını ileri sürmek mümkündür. Sosyal gerçeklik, hızla değişmekte ve geleneksel pozitivist, ampirist ve yapısalci perspektiflerin söz konusu gelişmeleri açıklamada yetersiz kalması, yapı ve kültür ilişkilerinin bir arada ele alınmasına vurgu yapan bu bakış açısının yeniden popüler olmasının arkasında yatan en önemli etken olarak kabul edilebilir. Kapsayıcı sosyolojik çalışmaların temel özellikleri arasında, nicel ve nitel bilgi toplama tekniklerinin, makro ve mikro perspektiflerin, tarihsel ve coğrafi yaklaşımların ve yukarıda da ifade edildiği gibi yapı ve kültür çözümlemelerinin eş zamanlı olarak kullanılması yer almaktadır.

Çalışmada yer alan veriler, 2004 yılı Haziran ve Temmuz ayları arasında gerçekleştirilen saha çalışmasında toplanmıştır. Üniversitelerin sosyoloji bölümlerinde görev yapan akademisyenlerin yanıtladıkları anket formuna ek olarak, yine söz konusu sosyologlar ile yarı-yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden söz konusu veriler araştırmacının kendisi tarafından toplanırken, Akdeniz Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, Galatasaray Üniversitesi, Koç Üniversitesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Muğla Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi'den akademisyenlere ise internet aracılığı ile ulaşılmıştır. Toplamda 83 akademisyen sosyoloğun değerlendirmelerinin yer aldığı bu çalışmada sekiz adet derinlemesine mülakat yapılmıştır. Bu nedenle, araştırmacının sonuçları, söz konusu örneklem ile sınırlıdır.

Akademik sosyolojinin sorunları üzerine yoğunlaşan bu çalışmada, söz konusu problemler yapısal ve sosyo-kültürel boyutlarda ele alınmaktadır. Yapısal analizde temel kavram az gelişmişlik iken, sosyo-kültürel alanda ise akademisyen ve sosyolog kimliği kavramları üzerine durulmaktadır. Bununla birlikte, her iki boyutun sosyal gerçeklikte bir arada ve etkileşim içinde oldukları araştırmacı tarafından kabul edilmekte ve bu ayrım sadece analitik amaçlı olarak gerçekleştirilmektedir.

Katılımcıların Özellikleri

Çalışmada, 83 akademisyen sosyoloğun görüşleri yer almaktadır ve elde edilen sonuçların, Türkiye'deki tüm sosyoloji bölümlerine genellenmesi söz konusu değildir. Örneklemde yer alan katılımcıların akademik statüsüne göre dağılımı şu şekildedir. % 44.6 'sı araştırma görevlisi, % 26.5'i yardımcı doçent, % 9.6'sı doçent ve % 19.3'ü ise profesördür. Yanıtlayıcıların % 97,6'sı Türkiye'de yüksek öğrenimini tamamlarken, %2.4'ü yurt dışında eğitim görmüşlerdir. Doktora derecesine sahip olan katılımcıların oranı % 72.0'dır ve bunun % 70.8'i doktora derecelerini Türkiye'deki üniversitelerden almışken, kalan % 29.2'si ise yabancı üniversitelerden mezun olmuşlardır. Katılımcıların görev yaptıkları üniversiteler göre dağılımına göre ise, % 54.2'si merkezde yer alan üniversitelerde (Ankara, İstanbul ve İzmir) yer alırken, % 45.8'i ise çevre kentlerdeki üniversitelerde (Antalya, Diyarbakır, Eskişehir, Isparta, Muğla ve Van) görev yapmaktadır. Sosyoloji ile ilgili herhangi bir ulusal ya da uluslararası derneğe üyelikleri bakımından ise örneklem şöyle bir özellik göstermektedir: %58.0 oranında yanıtlayıcıların sosyoloji ile bağlantılı bir organizasyona üyeliği bulunmakta; kalan %42.0'lık orandaki akademisyen sosyologlar ise, meslekleri ile ilgili herhangi bir derneğin üyesi değildirler.

Yanıtlayıcıların çoğunlukla üye oldukları dernekler arasında, Sosyoloji Derneği, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Tarih Vakfı ilk sıralarda yer almaktadır.

Amerikan Sosyoloji Derneği (American Sociology Association), Uluslararası Sosyoloji Derneği (International Sociological Association), Avrupa Sosyoloji Derneği (European Sociology Association) ise, yanıtlayıcıların üye oldukları uluslararası derneklerden bazılarıdır ve bu derneklere üye olan katılımcıların tümü, yurt dışında doktora eğitimini tamamlamış olanlardır.

Yapısal Analiz: Azgelişmişlik ve Türkiye’de Sosyoloji

Bu çalışmada yer alan azgelişmişlik kavramı, üniversitelerdeki kaynak dağılımı, politik iktidarların üniversite ve sosyoloji disiplinine etkisi, yüksek öğretimin kalitesi, sosyolojik çalışmaların kalitesi, sosyologlar ve akademisyenler arasında örgütlenme ve eşgüdümün sağlanmasında yetersiz olma başlıklarını içerecek şekilde geniş anlamda kullanılmaya çalışılmıştır. Buna ek olarak, katılımcılara yöneltilen, ‘Türkiye’de akademik sosyolojinin sorunları nelerdir’ şeklindeki açık uçlu soruya verilen yanıtlar beş başlık altında toplanılmıştır: Yetersiz atyapı (bütçe yetersizliği, kütüphanenin nitelik ve nicelik olarak ihtiyacı karşılayabilecek durumda olmaması, önemli sosyolojik kitap ve makalelerin Türkçe’ye henüz çevrilmemiş olması), politik otorite ve pazarın etkileri, üniversitedeki eğitimin kalitesi, akademisyen ve sosyoloji bölümü öğrencilerinin kalitesi, Türkiye’de yapılan sosyolojik çalışmaların kalitesi (felsefi ve tarihsel perspektiften yoksun olma, sosyal gerçeklik ile bağlantı kuramama, orjinallik sorunu ya da akademik intihal, güncel tartışmalardan haberdar olmama, metodolojik sorunlar, Türkiye toplumunun sorunları ile yeteri kadar ilgilenmeme/ilgilenememe, aşırı ampirizm, aşırı uzmanlaşma ya da yeteri kadar uzmanlaşamama, orijinal olamama, teori ve pratik bağlantısını kuramama, disiplinlerarası çalışmaların yetersizliği, yabancı literatür ile bağlantı kuramama, yerel bilgi ve teorinin üretilmemesi) ve son olarak organizasyonel sorunlar (akademisyenler de dahil olmak üzere sosyologlar arasında iletişim ve eşgüdümün sağlanamaması, entelektüel tartışmaların yapılabileceği platformların sınırlı sayıda olması, sosyolojik organizasyonların yetersizliği, sosyoloji geleneğinin olmaması). Bu sınıflandırmalar ile ilgili tartışmalara geçmeden önce, her bir gruplaştırmamızın birer ‘ideal tip’ olduğunu belirtmek gerekmektedir. Sosyal gerçeklik içinde her bir bileşenin diğerleri ile karşılıklı etkileşim içinde olduğu bu çalışmada kabul edilmiştir.

Tablo 1’de, Türkiye’deki sosyolojinin sorunları ile ilgili olarak yanıtlayıcıların verdikleri cevaplar ve Ki-kare anlamlılık testlerinin sonuçları yer almaktadır:

Table 1: Türkiye’deki Sosyolojinin Sorunları

N=83

Sorunlar	Evet %	Hayır %	Toplam %	Akademik statü Ki- kare	Üniversite Ki- kare
Yetersiz altyapı	29.5	70.5	100.0	0.410	1.200
Politikanın etkisi	33.3	66.7	100.0	2.602	2.566
Eğitimin kalitesi	44.9	55.1	100.0	1.630	1.804
Sosyolojik çalışmaların kalitesi	62.8	37.2	100.0	2.250	0.167
Organizasyonel sorunlar	38.5	61.5	100.0	9.358*	0.032

p<0.05*, p<0.01**, p<0.000***

Yetersiz Altyapı

Tablo 1’de de yer aldığı gibi, katılımcıların % 29.5’i Türkiye’deki akademik sosyolojinin altyapısal sorunlar ile karşı karşıya olduğunu ifade etmektedirler. Temel sosyolojik eser ve güncel kaynakların bazılarının Türkçe’ye henüz tercüme edilmemiş olması, özellikle bazı sosyologlar için ciddi bir problem olarak varlığını devam ettirmektedir. Akşit (2004)’in Türkiye’de üniversitelerde görev yapan sosyologlar üzerine yaptığı sınıflama da bu sorunun varlığından bahsetmektedir. Özellikle dördüncü tip akademisyen olarak nitelendirilen taşrada görev yapan sosyologlar arasında yabancı dilde okuma ve yazmada talep edilen seviyeye henüz ulaşamamanın yaygınlığının, söz konusu akademisyenlerin güncel sosyolojik tartışmaların uzağında yer almasına neden olduğunu ifade etmek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Ancak dikkat edilmesi gereken noktalardan bir tanesi, söz

konusu bu sınıflamanın bir ideal tip olduğu ve benzer özelliklere sahip olan akademisyen sosyologların merkezdeki üniversitelerde de bulunabileceği ihtimalidir. Böyle bir durumun, akademisyenler arasında bağımlılık ilişkisine neden olduğunu (Kasapoğlu, 2009)da ifade etmek mümkündür.

Bütçe ve kaynak yetersizliği, Türkiye genelinde tüm üniversiteler için hala büyük bir problem olarak varlığını devam ettirmektedir. Ancak bu sorunun özellikle sosyal bilimler aleyhine bir seyir izlediğini ileri sürmek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Bu soruna ek olarak YÖK Kanunu'nda yapılması öngörülen son gelişmeler, üniversitelerin kendi kaynaklarını kendilerinin yaratması konusunda teşvik edileceğinin işaretlerini vermektedir. Ergur (2003:211)'un altı yıl önce belirttiği gibi, böylelikle üniversiteler kar amaçlı işletmelere dönüşmekte ve temel işlevlerinden giderek uzaklaşmaktadırlar.

Politikaların Etkisi

Bu sorun ile ilgili olarak katılımcılar arasında düşük bir oranda bir fikir birliğine (% 33.3) rağmen, yanıtlayıcılar ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda, Türkiye'de üniversite ve politik otorite arasındaki ilişkinin sıklıkla çatışma içinde olduğu ve ikincisinin diğeri üzerine baskıda bulunma eğilimine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Berkes (1936:246), 1940'lı yıllara kadar Türkiye'de sosyolojinin politik hareketlerin etkisi altında olduğunu belirtmekte ve bu durumun sosyoloji ekollerinin kısa dönemli olmasına, böylelikle de birikimin gerçekleşmemesine neden olduğunu ifade etmektedir. Benzer sorunun hala var olduğunu belirten Konuk (1994: 73-74), sosyoloji ile ideoloji arasındaki yakın ilişkinin sosyoloji aleyhine bir ilerleme içinde olduğunu ileri sürmektedir.

Üniversitelerin bu sorun karşısında homojen bir nitelik taşımadığını ifade eden Yasin (2003:105) ise, taşradaki üniversitelerin Pazar olanağının kısıtlı olması nedeni ile politik iktidara daha fazla bağımlı olmak zorunda kaldığını belirtmektedir. Yeteri düzeyde akademik personele sahip olunmaması nedeni ile bu üniversitelerde açılmayan yüksek lisans ve doktora programları da taşra ile merkez arasındaki bağımlılığın yeniden üretilmesine neden olmaktadır.

Eğitimin Kalitesi

Türk eğitim sisteminin araştırma yapmaktan ziyade öğretme eğiliminde olması (Sezal, 2004:149), bölümlerin kontenjanların altyapısal eksikliklere rağmen giderek arttırılmaya çalışılması eğitimin tek yönlü bir bilgi akışı şeklinde gerçekleşmesine ve öğrencilerin pasif birer alıcı olmalarına yol açmaktadır.

Bu çalışmada görüşleri yer alan katılımcıların yarıya yakını (% 44.9), Türkiye'deki akademik sosyolojinin en önemli sorunlarından bir tanesinin eğitimin kalitesi başlığı altında toplanacağı konusunda hemfikirdirler. Daha önceden de belirtildiği gibi, bu konu altında öğrencilerin, akademisyenlerin, ders müfredatlarının ve yararlanılan kaynakların güncel başlıkları takip etme konusundaki yetersizliklerinden bahsetmek mümkündür.

Sosyoloji bölümleri öğrencilerinin nitelikleri de, akademik sosyolojinin kalitesini etkileyen bir diğer unsur olarak ele alınabilmektedir. Katılımcıların verdikleri yanıtlara göre, sosyoloji bölümünü bilinçli bir şekilde tercih eden öğrencileri oranı oldukça düşüktür ve bu durumun doğal bir sonucu olarak, sosyoloji disiplini hakkında yeterli donanım ve farkındalığa sahip öğrencilerin oranı oldukça düşüktür. Bu durum, derslere gösterilen ilgi ile sınav ve diğer değerlendirme ölçütlerinde genel başarı seviyesinin düşük olmasına yol açmaktadır. Buna ek olarak, üniversiteye giriş sınavı öncesinde yapılan başarılı olan ve olmayan öğrenci ayrımına dayanan sözel ve sayısal sınıf şeklinde kategorileştirme, matematik gibi temel bilimlerden belirli bir grubun uzak kalmasına neden olmaktadır. Analitik düşünmede önemli bir araç olarak kabul edilebilen matematiksel düşünceden mahrum olma, sosyal bilimlerde eğitim gören öğrencinin niteliğini etkileyen bir diğer faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Sosyoloji eğitiminin kalitesi başlığı altında ele alınabilecek olan bir diğer bileşen, akademik sosyologların niteliği ile bağlantılıdır. Katılımcılar arasında, akademik tercih ve yükselmelerde bilimsellik kriterinden ziyade, güç ilişkilerinin daha etkili olduğuna dair bir görüş bulunmaktadır. Buna ek olarak, YÖK tarafından belirlenen kriterler ve Pazar ile birleşmeye doğru yaşanan gelişmeler sonucunda farklı akademisyen tiplerini karşı karşıya kalınmaktadır.

Akşit (2004)'in Türkiye'deki akademisyen sosyologlar için gerçekleştirdiği sınıflamanın yorumlanmasında Kasapoğlu ve ark. (2009), A tipi olarak kabul edilen sosyologların, küresel yönelimli olduklarını ifade etmektedirler. Liberal dünya görüşüne sahip olan bu akademisyenler, sıklıkla ulusal ve uluslararası üniversite, şirket ve organizasyonlar ile etkileşim içindedirler ve bu örgütlerde görev yapma isteği içindedirler. B tipi sosyologlar ise, ulusal ve yerel yönelimli, liberal ve reformist dünya bakışlarını bir arada barındırmaktadırlar. C tipi akademisyenler ise, ulusal yönelimli ve reformist ve muhafazakar dünya görüşündedirler. D tipi sosyologlar ise, ulusal ve bölgesel yönelimlidirler ve muhafazakar bir bakış açısına sahiptirler. Bu sınıflandırmadan anlaşılacağı üzere, Türkiye'deki akademik sosyologlar arasında bir homojenliğin söz konusu olmadığını ileri sürmek mümkündür.

Merkezde yer alan bir üniversitenin sosyoloji bölümünde görev yapan profesör, akademisyenlerin niteliği ile ilgili olarak şöyle bir değerlendirme yapmaktadır:

İstanbul Üniversitesi'nden sonra kurulan üniversitelerde, Amerikan Sosyolojisi ve Amerikan üniversitesi anlayışını görmek mümkündür. Bu üniversitelerde, akademisyenler, İngiltere, Amerika, Fransa gibi ülkelerdeki sosyolojik gündemleri buraya getirmektedirler. Bana göre bu doğru bir tutum değildir. Onlar sadece, o ülkelerde üretilenler hakkında bize bilgi vermektedirler ve bu bilginin tek doğru ve gerçek bilgi olduğunu savunurlar. Böylelikle bu kişiler, söz konusu sosyolojik eğilimlerin Türkiye temsilcileri olarak kabul edilirler. Bu nedenle, bu kişiler, kendilerine ait bir bilgi üretmezler, yut dışındaki bilgileri toplar ve buraya getirirler. Bu kişilerin sahip oldukları birikimli bilgi, yamalı bir bohça görünümündedir.

Genel olarak, sosyoloji eğitimi ile ilgili sorunların, Türkiye'nin az gelişmiş ya da gelişmekte olan bir toplum olması ile bağlantılı olduğunu ileri sürmek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Yapısal kökenli bu olumsuz duruma ek olarak, akademisyenlerin özelliklerinden kaynaklanan sorunlar da problemin şiddetini arttırmaktadır.

Sosyolojik Çalışmaların Niteliği

Katılımcılar arasında, üzerinde en yüksek oranda fikir birliğinin (%62.8) gözlemlendiği alan sosyolojik çalışmaların niteliği ile ilgilidir. Kasapoğlu(1991a, b: 33) tarafından yapılan bir başka çalışmada akademisyen sosyologlar, Türkiye'deki sosyolojik çalışmalarda akademik intihal ya da orjinallikten yoksun olma sorununun sıklıkla gözlemlendiğini ifade etmişlerdir. Teori ve uygulama arasında uyumun olmaması, araştırmacının kendini yenileyememesi, bilimsel çalışmaların sosyal yaşama uyarlanamaması bu çalışmada dile getirilen diğer sorunlar arasında yer almaktadır. 1940'lı yıllarda da Berkes ([1942] 1985:242-3), aynı sorunlardan bahsetmektedir. Ona göre, Türkiye'de bilimsel çalışmalar bağımsız bir statü bulunmamaktadır ve kopyalama ve ezber yolu ile öğrenme sıklıkla tercih edilen bir yöntemdir. Bu durum, kavramlar, olgular arasında bağlantının kurulmasının önünde önemli bir engel olmaktadır. Benzer şekilde, Ülken (1956:6-10), aynı sorunların 1950'li yıllarda da varlığından bahsetmektedir.

Merkez üniversitelerin birinde görev yapan profesörün, Batı'dan teori ve kavramı ithal etmesi hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

Bazı sosyologlar teoriyi dışarıdan transfer ediyorlar. Ancak bu kişiler, Türkiye hakkında az şey biliyorlar. Kamusal mekanizmaların ne olduğu ve nasıl çalıştığı konusunda çok az fikir sahibidirler. Bu nedenle, bu dışarıdan transfer ettikleri teorinin, bu mekanizmalar hakkında bilgi sağlayıp sağlayamayacağı konusunda bir şey bilmemektedirler. Buna karşın, bu teorilerin her yerde geçerli olacağı konusunda bir zorunluluk da bulunmamaktadır. Bana göre, biz Batı tarafından bize empoze edilen açıklamaları kullanmaktayız... Kendi kavramlarımızı kullanmalıyız. Ancak ne yazık ki, bu kavramlar dışarıdan geliyorlar ve bizler de tercümelerini kullanıyoruz.

Sosyoloji Derneği'nin 1994 yılında düzenlediği ulusal kongrede de Türkiye'deki sosyoloji pratiğinin niteliği konusunda eleştiriler ele alınmıştır: Sosyolojik çalışmalarda teori ve metot konusunda belirsizliklerin olduğunu ileri süren Ecevit (1994:114)'e ek olarak, Peker (1994), söz konusu çalışmalarda örneklem sorunu olduğunu belirtmektedir. Kasapoğlu ve arkadaşları (2009) ise, sosyolojik çalışmaların niteliği konusundaki tartışmalarını Batı'nın hegemonyası kavramı çerçevesinde gerçekleştirerek, Türkiye'de yapılan çalışmaların pek çoğunda Batı sosyal bilimlerinin etkisi olduğunu ve bu araştırmaların Batı'nın teorisine veri sağlama işlevini yerine getirdiklerini ifade etmektedirler.

Genel olarak, sosyolojik çalışmaların niteliği ile ilgili sorunların, Türkiye'deki sosyolojinin ilk dönemlerinden bu yana benzer şekilde varlığını devam ettirdiği ortaya çıkmaktadır ve bu durum üzerinde düşünülmesi gereken ciddi bir sorundur.

Organizasyonel Sorunlar

Kasapoğlu (1991b:29), Türkiye'de sosyologlar arasında eşgüdüm ve iletişim eksikliğinin yaygın olarak gözlemlendiğini ifade etmektedir. Bu görüşü destekler nitelikte, taşradaki bir üniversitede görevli araştırma görevlisinin görüşleri şu şekildedir:

Türkiyedeki sosyolojik çalışmalar birbirinden habersiz bir şekilde yapılıyor. Benzer konular, benzer metotlar kullanılarak inceleniyor. Bu durum, zaman ve enerji israfından başka bir şey değildir ve bunun sonucunda ise benzer bilgiler yeniden üretilmektedir.

1956 yılında Ülken, örgütlenme ve eşgüdüm eksikliği nedeni ile sosyolojinin günlük politik yaşamdan uzaklaştığını ileri sürerek aynı sorunun

varlığından bahsetmektedir. Günümüzde de aynı durum ile karşı karşıya olmak Türkiye'deki sosyolojinin geleceği için oldukça düşündürücüdür.

Sosyo-kültürel Analiz: Sosyolog Kimliği

'Sosyoloğun kim olduğu' ya da 'sosyolog kimliğinin ayırt edici özelliklerinin neler olduğu' şeklindeki sorunun en iyi yanıtlarından bir tanesi C.W. Mills (1959) tarafından verilmiştir. Ona göre, akademik çalışmalar ile günlük yaşamını birleştirebilen kişi bilim insanında olması gereken temel bir özelliğe sahiptir ve bu beceri, sosyoloji özelinde, sosyoloji ile yaşamdan elde edilen her türlü veri arasında bağlantıları kurabilme yetisini de kapsamaktadır. Farklı bir deyişle 'sosyolojik imgelem', entelektüel bir zanaattır ve tüm yaşam boyunca devam etmektedir/etmelidir.

Bu başlık ile ilgili önemli bir diğer görüş ise Wallerstein (1999)'a aittir. Ona göre sosyolog, kendisini akademi ile sınırlamamalı ve toplumsal yaşamın farklı alanlarında yer almalıdır. Buna ek olarak, daha fazla okumalı ve öğrencilerini bu konuda teşvik etmelidir. Burawoy (2004), 'halk sosyoloji'si (public sociology) kavramsallaştırmasında benzer niteliklerden bahsetmektedir. "Sosyolojinin kim için yapıldığı" sorusundan hareketle geliştirdiği sosyolojinin kategorileştirilmesinde Burawoy, halk sosyolojisinin geniş kitlelere yönelik olduğunu ifade etmektedir. Akademisyen sosyologlar için bu noktada hedef kitlelerden birisi de öğrencilerdir. Wallerstein ile paralellik göstererek Burawoy, sosyologların öğrencilerini sosyolojik bilgi ve beceriler ile donatmasının öneminden bahsetmekte ve bu sürecin karşılıklı bilgi ve deneyim alışverişi şeklinde olmasının da daha etkili olabileceğinin altını çizmektedir.

Bu tartışmaların ışığında katılımcılara yöneltilen, 'kendilerini akademisyen ve sosyolog olarak nasıl değerlendirdikleri' şeklindeki soruya verilen yanıtlar ve Ki-kare test sonuçları Tablo 2' de yer almaktadır:

Table 2: Bilim insanı olarak gerçekleştirdiği çabalardan memnun olma
N=83

Davranış	Tamamiyle katılıyorum %	Katılıyorum %	Katılmıyorum %	Hiç katılmıyorum %	Toplam %	Akademik statü Ki-kare	Üniversite Ki-kare
Bilim insanı olarak yapılması gereken her şeyi yaptım	4.8	31.3	50.6	13.3	100.0	13.138	0.755

p<0.05*, p<0.01**, p<0.000***

Tablo 2'ye göre, katılımcılar ağırlıklı olarak, bilim insanının yapması gereken her şeyi kişisel olarak yaptıklarını düşünmemektedirler (%63.9). Bu durum, bilimin bir tamamlanmışlıktan ziyade bir süreç olduğu şeklindeki görüş ile paralellik göstermektedir denilebilir. Farklı bir deyişle, bilim ile meşgul olma yaşam boyu sürecek bir aktivitedir.

'Tamamiyle katılıyorum' seçeneğini işaretleyen katılımcılar (%4.8) bu değerlendirmelerinin arkasındaki gerekçelerini, lisans ve yüksek lisans-doktora programlarında ders vermek, öğrencilerini sosyolojik ilgilerine göre yönlendirmek ve kaynak sağlama konusunda yardımcı olmak, en geniş ifadesi ile bir eğitimci olarak yapılması gereken her şeyi yapmak başlıkları ile özetlemektedirler. Buna ek olarak katılımcılar tarafından, bir araştırmacı olarak sosyoloji alanında araştırmalar gerçekleştirmek de bu değerlendirmede önemli bir kriter olarak kabul edilmektedir.

Genel olarak, katılımcılar arasında bu bölümde görüşleri yer alan üç ismin yaklaşımları arasında benzerlikler bulunmaktadır. Bu durum, Türkiye'deki sosyoloji için olumlu bir gösterge olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte, akademisyen sosyologlar arasında sıklıkla yaşanan kişisel ilişkilere dayanan anlaşmazlıklar ve çatışmaların bilimsellik platformuna yansımaları durumu ise Türkiye'deki sosyoloji için önemli bir handikap olarak değerlendirilebilir. Söz konusu anlaşmazlıkların gözlemlendiği alanlardan biri olan akademik yükselme jürileri ile ilgili olarak Koç (2003:168), bu jürilerde kişisel çatışmaların evrensel değerlerin gölgesinde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Taşra üniversitelerin birinde görev yapan yardımcı doçent katılımcının bu konudaki değerlendirmesi şu şekildedir:

Türkiye'deki üniversiteler ve sosyoloji bölümleri dayanılması güç olan ortamlardır. Bu durumun temel nedeni ise, bu bölümlerde bilim yapan bireylerdir. Yabancı dil bilmeyen, yabancı dilde yayını bulunmayan, yurtdışında bir kere bile çıkmayan bu insanlar, yazılı ya da sözlü şekilde meslektaşları ile iletişime geçmek için bir girişimde bulunmamaktadırlar. Anlaşmazlıklarını gerçekleştirme noktasında bu kişiler, bansetiğim özelliklere sahip olanları yıkmak, baskı uygulamak ve hatta bu kişileri akademik yaşamdan uzaklaştırmak ve silmek girişiminde bulunmaktadırlar. Kendilerini eğitmek yerine bu tür çabalar içerisindedirler. Türkiye'de insanlar üniversiteye meslek okullarına gider gibi gidiyorlar. Akademisyenlik de herkesin yapabileceği bir meslek olarak algılanıyor. Farklı toplumlar hakkında bilgi sahibi olmayan bir kişinin kendi toplumunu incelemesi mümkün değildir. Ancak, Türkiye'deki pek çok sosyolog bu durumdadır. Buna ek olarak, Türkiye'de düşünce okulları bulunmamaktadır ve birkaç istisnanın dışında, genç sosyologları yetiştirmek konusunda ciddi girişimlerde bulunanlar nerede ise yoktur. Tersine, genç insanları engellemeye, önlerini kapamaya çalışmaktadırlar.

Merkezdeki üniversitelerin birinde görev yapan araştırma görevlisinin görüşleri ise şu şekildedir:

Üniversitedeki akademisyenlerin en büyük sorunu, işlerine ve diğerlerine karşı saygı duymamalarıdır. Bunu yerine kendilerini övmeye çalışmaktadırlar. Söylemeye çalıştığım şey şu: Bir kişinin çalışmasını bilimselliği açısından eleştirebilirsiniz. Ancak burada işler, kişinin kendisini en iyi bilim insanı görmesi şeklinde yürüyor. Bunun sonucunda ise, diğerlerini karakterleri özelinde eleştirmeler ortaya çıkıyor. Böylelikle, her akademisyen bir hegemonya alanı oluşturmaya çalışıyor. Diğerleri rakip olarak değerlendiriliyor. Bu durum ise kişiler arasında birbirlerini tanıma fırsatlarını ortadan kaldırıyor ve ilişkilerde ikiyüzlülüğe neden oluyor.

Taşra üniversitelerinin birinde görev yapan bir diğer araştırma görevlisi ise şöyle demektedir:

Özellikle bazı üniversitelerde, araştırma görevlileri profesörlerin kişisel işleri ile sorumludurlar. Aksi durumda

olumsuz tepkiler ile karşılaşabilirler. Bunun sonucunda ise, bizler akademik ilgimizi giderek kaybetmekteyiz. Buna ek olarak, profesörler arasında yaygın olan kendi kişisel çatışmalarına asistanlarını da katma çabaları da sosyolojiye zarar vermektedir.

Örnek ve yorumlardan da anlaşılacağı üzere, akademisyenler arası kişisel çatışmalar, sayısı azımsanmayacak bir oranda sosyoloji bölümlerinde gözlenmekte ve bu durum, sosyolojinin şu anki durumu ve geleceğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu çalışmada, 'sosyolog kimliği' tartışmaları çerçevesinde kullanılabilecek bir diğer kavram ise 'denetim alanı'dır. Bu kavrama göre, iç denetim alanı gelişmiş olan kişiler, kendi eylemlerinin neden ve sonuçlarının ortaya çıkmasında kendilerinin de etkili olduklarının farkındadırlar ve sorun ile karşılaştıklarında kişisel olarak bir şeyler yapabileceklerine inanmaktadırlar. 'Dış denetim alanı' gelişmiş olanlarda ise tersi bir anlayış söz konusudur.

Çalışmada ortaya çıkan sonuca göre, katılımcılar arasında, iç denetim alanının ağırlıklı olarak gelişmediğini ileri sürmek mümkün olabilir. Bu durumun gözlemlendiği durumlardan bir tanesi, mesleki örgütlenmelere dahil olma ile ilişkilidir. Tablo 3, katılımcılar arasında mesleki örgütlenmelerde yer almanın yaygınlığını göstermektedir.

Tablo 3: Mesleki örgütlere üye olma

N=83

	Evet %	Hayır %	Toplam %	Akademik statü Ki-kare
Mesleki örgütlere üyelik	58.0	42.0	100.0	9.2279*

p<0.05*, p<0.01**, p<0.000***

Tablo 3'e göre, akademik statü ile mesleki örgütlenmelere üye olma arasında anlamlı ilişki gözlenmiştir (p<0.026). katılımcıların yarısından fazlasının mesleki örgütlenmelere üye olması, olumlu bir durum olarak kabul edilebilir. Ülken (1956), sosyologlar arasında örgütlenmenin olmaması

durumunda sosyolog ve sosyolojinin, politik iktidarın müdahalesine daha açık olduğunu ileri sürmektedir. Bu durumda yapılması gerekenler arasında ilk sıralarda sosyoloğun bu üyelikler ya da farklı mesleki yapılanmalar hakkında düşünmesi ve bunları hayata geçirmek için girişimlerde bulunması yer almaktadır. Sosyoloji Derneği'ne sadece kağıt üzerinde üyeliği olduğunu ifade eden merkez üniversitelerin birinde görev yapan profesör, Derneği'n farklı illerde şubelerinin açılması yönünde bir görüş belirtmiş ancak bu girişimde kimin bulunması konusunda kesin bir şey söylememiştir. Bu durum ise, denetim alanı kavramını tekrar gündeme getirmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye'deki akademik sosyolojinin statüsü ve sorunları temelde az gelişmişlik kavramı ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Yapısal anlamda az gelişmişliğe ek olarak, kültürel alanda da bu kavram çerçevesinde analiz gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'deki sosyoloji, ortaya çıkışından itibaren politik otorite ile yakın ilişkiler içinde bulunmuştur. Buna ek olarak Batı kökenli bir disiplin olması nedeni ile Avrupa ve Amerika etkisinin farklı yansımaları süreç içinde yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir.

Alataş (2009), Batı ve Kuzey sosyolojilerinden etkilenen Üçüncü Dünya sosyolojilerinin, ağırlıklı olarak bağımlılık ve hegemonya şeklinde gerçekleşen kendi sosyoloji deneyimlerinin iyileştirilmesi konusundaki girişimlerini yedi başlık altında toplamaktadır: Yerel entelektüel yaratıcılık, otonom sosyal bilim geleneği, sömürge sonrası süreç, küreselleşme, kaynaşma, uluslaşma ve son olarak yerelleşme. Tüm bu yaklaşımların ortak noktası Avrupa merkezci ve oryantalist bakış açısının eleştirine dayanmaktadır. Temel iddia, ana söylem olarak ifade edilebilecek olan Batı ve Kuzey'de oluşturulmuş, teori, kavram ve pratiklerin alternatif geleneklerle uyuşmamasıdır.

Türkiye'deki sosyoloji incelerken Alataş (2009) tarafından yapılan bu sınıflanmayı kullanmak anlamlı olacaktır. Türkiye'deki sosyolojinin durumu ve geleceği konusunda bu çalışmada yer alan tartışmaları, Alataş'ın yerel entelektüel yaratıcılık, otonom sosyal bilim ve yerelleşme başta olmak üzere hemen hemen tüm başlıkların altına yerleştirmek mümkündür. Bu noktada, bu tartışmaların homojen bir nitelik göstermediğini ileri sürmek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Söz konusu tartışmaların bir yansımaları ise Akşit (2004) tarafından yapılan akademisyen sınıflamasında görmek mümkündür.

Bu çalışmada ortaya çıkan sorunların, sadece Türkiye'ye özgü olmadığı farklı çalışmalar ile ortaya konulmuştur. İran'da devrim sonrası politik iktidarın sosyoloji disiplinine karşı uyguladığı baskı ve bu durum karşısında akademisyen sosyologların yaşadıkları ikilem ve belirsizlikler (Ghaneirad, 2009); Batı ve Kuzey sosyolojisinin kavramları yerine yerel kavramların kullanılması ve bunların evrensel sosyolojiye kazandırılması gerekliliği konusundaki farklı tartışmalar (Sato, 2009; Alatas, 2009) tam olarak Türkiye'deki sosyolojinin statüsü ve sorunları ile paralellikler göstermektedirler. Farklı toplumsal oluşumlar ve farklı politik süreçlere dahil olmalarına rağmen bu çalışmalar arasındaki bu ortak nokta, en geniş anlamı ile Batı'nın ya da Kuzey'in, sosyolojisi ile birlikte sosyo-ekonomik ve politik etkisini de içermektedir denilebilir.

Türkiye'de sosyolojinin bir diğer sıkıntısı ise, toplum tarafından fazla kabul görmemiş bir disiplin olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kabul görmeme, politik ve ekonomik süreçlerde de yansımaları bulmaktadır. VI. Sosyoloji Kongresi'nde gerçekleştirilen "Sosyologların Kadro Sorunları" başlıklı panelde ifade edilen, sosyologların hem kendi mesleklerinin hem de tüm sosyal bilimlerin akademik, meslek ve iş alanlarından dışlandıkları görüşü (Sosyoloji Derneği, 2009) bu kabul görmemenin bir örneği olarak yorumlanabilmektedir.

Sosyolojinin doğası gereği eleştirel bakış açısına sahip olması ve 'bildik olanı bilmedikleştirme' (Bauman, 1999) potansiyeli, özellikle politik iktidar tarafından onun öteki olarak kavramsallaştırılmasında önemli bir gerekçe olarak ifade edilebilir. Buna ek ve bununla bağlantılı olarak taban olarak kabul edilen halk da sosyolojiye mesafeli yaklaşma eğilimi içindedir. Bu mesafenin aşılması için, özellikle akademisyenler tarafından 'halk sosyolojisine' ağırlık vermek ve taban ile karşılıklı etkileşim ve bilgi alışverişi ve üretilmesi sürecine girilmesi gerekmektedir (Kasapoğlu, 2009). Giddens (1976)'ın 'Yapılaşma Teorisi'nde de ileri sürdüğü gibi, yapı ajanı etkileyebilir ancak, ajanın da yapı üzerinde ve onu değiştirebilme, etkileyebilme potansiyeli bulunmaktadır. Ajan olarak sosyolog, tabandan destek alarak, politik süreçlere etkiye bulunabilir. Bu noktada ise 'denetim alanı' kavramının önemli bir yere sahip olduğunu ileri sürmek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır.

'Akademik kültür' (Ringer, 1992), olarak sosyoloji disiplininin Türkiye'deki sosyoloji bölümlerinde sıklıkla, akademik unvan almak için gerekli olan kriterleri yerine getirmeye indirgendiğini ileri sürmek mümkündür. Bu sorunun ortaya çıkışında, ekonomik ve politik olarak az gelişmişlik içinde tartışabilecek çok sayıda etmenin karşılıklı olarak etkileşim içinde olduğu bir gerçektir.

Akademisyenler arası kişisel çıkar farklılıkları ve ağırlıklı olarak bunlardan kaynaklanan çatışmaların minimum seviyeye indirgenmesi, hem sosyoloji disiplinin kamuoyunda bilimsellikten ziyade farklı şekilde yer almasının engellenmesine neden olabilecek, hem de bilimsel çalışmaların görece olarak nicelik ve nitelik olarak artmasına yardımcı olabilecektir. Bütün bu olumlu gelişmelerin yaşanmasında, ajan olarak sosyoloğa önemli görevler düşmektedir.

Summary

In this paper, current status and problems of academic sociology which is the one of the basic component of sociology in Turkey. Related to this subject, the evaluations of academicians in sociology departments were gathered via questionnaire and depht interiews. The relationships between structure and agency as well as culture a comprehensive and multi dimensional perspective was used.

According the results of study, it can be asserted that academic sociology in Turkey has underdeveloped character. These underdevelopment is experienced in hegemonic relations between West and Turkey. Also, the conflict between State and university affects sociology in negative way.

In addition to structural dimension in which underdeveloped character of sociology is examined, in cultural dimension the identity of sociology is evaluated. The results reveals that, the problems of sociology during 1930s still exist today.

In this paper it is claimed that, one o the solution of this situation may depend on academicians himself/herself. As an agent, he/she has power to change structure.

KAYNAKÇA

ALATAS, Syed F.

2009 **The Definition and Types of Alternative Discourses**, ISA
Conference of the Council of National Associations, March
23-25 Taipei,
http://www.ios.sinica.edu.tw/cna/04abstracts_2.php

AKŞİT, Bahattin

2004 "Relationship of Social Scientists with the External World: Could
a Typology be Created .In The Evaluation of the Performance in
Social Sciences, S.19-31 iç. **Evaluation of Performance in
Social Sciences**, derleyen İ. Tekeli and N. Teymur . Ankara:
UNESCO

AKTAY, Yasin

2003 "Üniversiteden Multiversiteye: Taşra-Merkez Diyalektiği **Toplum
ve Bilim** 97(Yaz): 93-121.

BAUMAN, Zygmunt

1999 **Sosyolojik Düşünmek**, İstanbul: Metis

BERKES, Niyazi

1936 "Sociology in Turkey" **The American Journal of Sociology**
42(2): 238-246

[1942]1985 "Bilim Dünyasındaki Durumumuz" S. .25 -36 in **Felsefe ve
Toplum Bilim Yazıları**, İstanbul: Adam

[1943]1985 "Batı Düşünü ve Türkiye S. 42-50...." İç. **Felsefe ve
Toplum Bilim Yazıları**, İstanbul: Adam

BURAWOY, Michael

2004 " Public Sociologies: Contradictions, Dilemmas, and Possibilities,
Social Forces, 82(4):1603-1618

2009 **Facing an Unequal World: Challenges for Sociology**, ISA Conference of the Council of National Associations, March 23-25 Taipei, http://www.ios.sinica.edu.tw/cna/04abstracts_1.php

ECEVİT, Mehmet

1994 "Türkiye'de Toplum Bilim Araştırma Pratiği." S.143-155 iç. **Dünya'da ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler**, Ankara: Sosyoloji Derneği

EDLES, Laura, D.

2002 **Cultural Sociology in Practice**, Oxford: Blackwell.

ERGUR, Ali

2003 "Üniversitenin Pazarla Bütünleşmesi Sürecinde Akademik Dünyanın Dönüşümü *Toplum ve Bilim* 97(Yaz): 183-216

GHANERIRAD, Mohammad A.

2009 **A Critical Review of the Iranian Attempts at the Development of Alternative Sociologies**, ISA Conference of the Council of National Associations, March 23-25 Taipei, http://www.ios.sinica.edu.tw/cna/04abstracts_1.php

GIDDENS, Anthony

1976 **New Rules of Sociological Method**, London: Hutchinson

KASAPOĞLU, Aytül

1991a "Türk Üniversitelerinde Sosyoloji Eğitiminin Bazı Sorunları" S.144-151 iç. **75. Yılında Türkiye'de Sosyoloji**, derleyen İ. Coşkun. Ankara: Bağlam

-----
1991b **Yüksek Öğretimde Sosyoloji Sorunları**, Ankara: Ankara University

-----
2009 "Toplum-Kültür İlişkileri Ders Notları ", Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

- KASAPOĞLU, Aytül ve ECEVİT, Mehmet
2005 “Afet Sosyolojisi” S. 210-232. İç. *Afet Tıbbı I*, derleyen M. Eryılmaz and U. Dizer. Ankara: Ünsal
- KASAPOĞLU, Aytül, ÇABUK KAYA, Nilay ve ECEVİT M.
2009 **Center- Periphery Relationship Between Turkish and Western Sociologies**, ISA Conference of the Council of National Associations, March 23-25 Taipei, http://www.ios.sinica.edu.tw/cna/04abstracts_1.php
- KOÇ, Şevket
2003 “Kimlik Sorunu ve Boyun Eğmiş Üniversite” S. 125-136 iç. **Yirminci Yüzyıldan Yirmibirinci Yüzyıla: Türkiye ve Dünya**, derleyen E. Yazıcı. Ankara: İlke Emek
- KONUK, Osman
1994 “Türk Sosyolojinin Bazı Epistemolojik Problemleri” S. 71-77 iç. **Dünyada ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Gelişmeler**, Ankara: Sosyoloji Derneği
- MILLS, C.Wright
1959 **The Sociological Imagination**, New York: Oxford University Press
- PEKER, Mümtaz
1994 “Sosyal İçerikli Araştırmalarda Örneklem Sorunu” S. 135-139 iç. **Dünyada ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Gelişmeler**, Ankara: Sosyoloji Derneği
- RINGER, Fritz
1992 **Fields of Knowledge: French Academic Culture in Comparative Perspective 1890-1920**, Cambridge: Cambridge University
- SATO, Yoshimichi
2009 **Are Asian Sociologies Possible?: Universalism versus Particularism**, ISA Conference of the Council of National Associations, March 23-25 Taipei, http://www.ios.sinica.edu.tw/cna/04abstracts_1.php

SEZAL, İhsan

- 2004 "Structural Characteristics and Their Relations to the Performance of Social Scientists in Turkey-a Preliminary Framework." S.56-62 iç. **Evaluation of Performance in Social Sciences**, derleyen İ. Tekeli and N. Teymur . Ankara: UNESCO

SOSYOLOJİ DERNEĞİ

- 2009 **Sosyologların Kadro Sorunları Paneli** (Haz. N. Özgen), <http://www.sosyolojidernegi.org.tr/2009/10/vi-ulusal-sosyoloji-kongresinden-haberler/>

ÜLKEN, Hilmi Z.

- 1956 **Dünyada ve Türkiye’de Sosyoloji Öğretim ve Araştırmaları** (Education and Research of Sociology in World and Turkey), İstanbul: Anıl

WALLERSTEIN, Immanuel

- 1999 "The Heritage of Sociology, The Promise of Social Science", **Current Sociology** 47(1): 1-37

THE REPRODUCTION OF THE NATIONALIST VALUE IN THE TURKISH PRINTED MEDIA

İsmet PARLAK*

Çağla Pınar TUNÇER**

ABSTRACT

The aim of the study is to trace the reproduction that comes out by means of media through discourse analysis technique. In the analysis, the news that contains the headlines about the "flag" which was painted by the high-schoolers out of their bloods and was sent to the former Chief of General Staff Büyükanıt were chosen as a case study to show how the truth is represented and explained in the Turkish national press. In doing so, the way that the realities are represented and named in the Turkish national press; and how the reconstructed nationalist discourse is placed on the basis of social and political order are analyzed. In other words, this study shows how some of the important beliefs of Turkish political culture, particularly "patriotism" and "self sacrifice" are described and how othering process goes on. The data for the analysis have been collected from the daily newspapers, exclusively Sabah, Radikal, Halka ve Olaylara Tercüman and Evrensel from 10 January to 7 February 2008.

Keywords: *Discourse, Nationalism, Press, Patriotism, Self Sacrifice, The Other.*

ÖZ

Bu çalışmada medya aracılığıyla gerçekleşen yeniden üretimin izinin, söylem analizi tekniği ile sürülmesi hedeflenmiştir. Analizlerde, lise öğrencilerinin kendi kanlarıyla çizip eski Genelkurmaybaşkanı Büyükanıt'a gönderdikleri 'bayrak' konulu haberler, Türk ulusal basınında gerçekliğin nasıl temsil edildiği ve anlamlandırıldığına ilişkin örnek olay olarak seçilmiştir. Böylece örnek olay üzerinden, yeniden üretilen milliyetçi söylemin toplumsal ve siyasal düzenin temel söylemine nasıl yerleştiği

---

* Yrd.Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi – Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

** Yüksek Lisans öğrencisi, AİBÜ – Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı

irdelenmiştir. Diğer bir deyişle, Türk siyasal kültüründe önemli bir yer tutan “vatanseverlik” ve “fedakarlık” kavramlarının nasıl tanımlandığı ile ötekileştirme sürecinin nasıl yaşandığı araştırılmıştır. Analizler, 10 Ocak -7 Şubat 2008 tarihleri arasında Sabah, Radikal, Halka ve Olaylara Tercüman ile Evrensel gazetelerinden oluşan örneklem çerçevesinde yapılmıştır

Keywords: *Söylem, Milliyetçilik, Basın, Vatanseverlik, Fedakarlık, Öteki.*

Introduction

The contents that the media uses play a consistent and productive role in the construction of the social contents. They are central to the construction of the symbolic forms and reproduction of the power relations. For this reason studies on the analysis of media contents have accelerated in recent years. These studies highly focused on *different power struggles, oppositions, legitimation process, rationalizations and reifications* (Dursun, 2004b: 8).

According to Althusser, media, one of the ideological apparatus of government and newspapers' special news is the means of certain contents and ideological discourses. When *meaning* as “a kind of information constructed on and around current power relations” (Dursun, 2004:47) is considered as generation of ideas and discourses, rather than being the ‘reflector of the truth’s’ *mirror*, newsgroup can be considered as an instrument that deconstruct certain reality definitions or social reality and then reconstruct it all. (İnal, 1996:115; Çaplı, 2006:79). On the contrary to the argument that the news reconstructs the truth rather than reflecting the truth as it really is; media argues that it reflects the social reality rationally by means of coverage. Quite contrary, media indeed narrates a true-life ‘story’ considering it as newsworthy and constructs it linguistically and discursively. As for ‘Constructed realities’, as Hall mentioned, as an indicator system that shows overall meanings they are created through language control. Media decides especially by means of eclectic source use, monotone news tempo and choice of the story headlines on which actor will be represented to the public, what will be said about them and how it will be said (van Dijk, 1999:367).

Methodology

There are many wide and different statements on discourse in literature. van Dijk (1989:19) conceives of discourse as “a specific ‘textual’ form of language use in the social context”. In this sense, discourse appears as an important means of understanding the

relations between language and ideologies, and finding out the role of the texts and news in the construction of the community power (Dursun, 2001:46). Discourse analysis which denies the oneness of the reality and establishes that the reality is continuously constructed by us and by the sovereign powers is in a struggle for evaluating the discourses, which determines the realities we live in, without isolating them from the social, cultural and political contexts. Therefore, as an interdisciplinary method, it applies different kinds of approaches like linguistic, sociology, psychology and semiotics, semantics; and tries to “explain- make interpretation” the discursive structure in the widest sense. Hereby, without isolating them from the cultural and socio-politic background they emerged, it displays the existing power relations, and how they are produced again and again. Especially focusing the social problems, it “enlightens” the solutions on behalf of establishing a sovereignty relation. In this respect, it is an investigation method with a “dissenting” opinion. (van Dijk, 2001:353).

Van Dijk who argues that news texts hide the ideological discourses and produces them continuously, in other words are “wrapped up” (Ülkü, 2004:375) and who revealed this by his own method which will later be named after him, deals with the aforementioned texts in social context. What is aimed by discourse analysis method is to reveal the “hidden” meaning of the ideologies especially in the news texts, therefore how they affect and change the social structures (van Dijk, 2005:325; 2007:172). Van Dijk (2007:172) emphasizes that the aforementioned effect is “mutual”: while “The journalist generates the text, and the reader understands the text”, there comes the meanings by “the mental process of the ones who use the language”. The news is “produced” and so does the reality. Media shapes our world with the claim that it presents us the daily life knowledge “properly”. The news texts present a “knowledge” that is based on social perception and value judgments which are shaped by ideological effects (van Dijk, 2007:173-174). Social meanings are constructed by this way. Because, “the subject acquires its awareness by news” (Dursun, 2004:59). For instance, it internalizes the aforementioned reality by realizing the difference between “us” and “the others”. So, it can be said that the news are “reproduced” by us,

with the meanings we gave, by our perceptions” (Dursun, 2004:40-45).

Van Dijk (2005:324) defines ideology as “a complicated cognitive frame that controls the application, alternation and creation of other social cognitions like knowledge, attitude and social design including social prejudices”. He also emphasizes that the power which he named as social control can only be legalized by an ideological frame which becomes functional with discourse. Therefore, there is a need for “faith”, thereby “persuasion”. Van Dijk (2005:318-324) emphasizes that this process which he named “mental control” is “vital” for the power. In parallel with the discourse, the concept of ideology can be dealt with as a kind of *rationalization, making natural, eternizing by catholicizing, legitimizing¹³, reification, mystification process* in the concept of existing political- social order’s legitimacy and continuity, making individuals subjects, and creating reality for the continuity of the legitimacy and subjectivity process by fictionalizing the real concepts of existence as existing discursive concept’s realities (Parlak, 2005:68).

By controlling the “knowledge”, the group which van Dijk (2001:357) named as “symbolic elites” makes mental control as well. Because, the control of discourse is the most important form of power. Therefore discourse carries an “ideological” characteristic too. Symbolic elites, who are not independent from other power groups, adopt their own ideas, in other words they create assent by presenting the knowledge according to their interests. In a way, this is “regenerative audit period” (van Dijk, 2005:321-329). So, discourse analysis, as Dijk stated, is “the empirical work that shows the power “in charge” by means of text and speech” (2005:333). Its aim is to reveal the “hidden” messages and their roles in the news; and make them “visible and clear”. Thus, social reality can be understood “correctly” (Blommaert, 2005:25).

It is clear that, through creating subject individuals in the entry of the ideological discourse in the hegemonic struggle process, the objections to official ideological discourse shall be squelched or counter actions and behaviors shall be labeled as deviancy/abnormality and pushed-off,

---

¹ Legitimizing can be defined as a second degree meaning objectivation. Thus creates new meanings that can help the connection with totally different processes. Legitimizing justify the system by building up a reputation to the practical decrees of institutive order. Yet it is not a mere value issue, in the process of legitimizing requires knowledge before the values. The knowledge is related to the roles that defines right and wrong actions (Berger-Luckmann, 1966: 92-95).

neutralized. Therefore subject shall feel themselves as a part of the reality. However, reality's construction through media text is only possible not through individually but through social actors and cognitive opportunities that mobilize those actors to act (Dursun, 2004b:43). This study adopts contextual discourse analysis technique. In doing so, how nationalist discourse, that is trying to reproduce, replaced on the base of the social and political discourse is examined by means of the analyzed example. In other words, if the construction of the reality is considered as the construction and the production of specific representations and subjectivities within the scope of media (Dursun, 2004b:49), how nationalistic discourse enabled the social-power is analyzed in this study. The most important aim of this kind of processes of constructions and establishment of the social-power is to create an actor. This actor creates his awareness through the representatives of the news. After all, the news in the newspapers give individuals the information about basic realities and a variety of values of the society they live in, those who threatens these, the difference between the normal and abnormal and socially acceptable and unacceptable things, kinds of power commutation. In the mean time, the aforesaid news' texts are a kind of repetition character that close not only the main discourse into the dominant discourses but reading alternate texts as well as İnal (1996:100) mentioned. So the texts enable to create a common sense of existing social structure's hegemony and common accord (Yeğen, 2004:83).

In this study, the news about the "flag" that was drown with the blood of high schoolers and sent to Chief of General Staff Büyükanıt are chosen as case study in order to show that how the reality is represented and explained in the Turkish media. Thus, from the point of view that shows the conception of the citizen that was built in the process of the nation-state has been filled up with the *patriotism* and *self sacrifice* discourse, how those youngsters' behaviors are considered as patriotism in the media is analyzed. Regarding those remarks on early republican period, it can be said that news with 'flag' themes have shown that the constitutive discourse has not changed a little bit even after 80 years. Yet it has become the dominant discourse in continuing years. In another words, how discourse analysis technique and the concept of "patriotism" that takes an important place in Turkish political culture history and the othering reasons and forms of those who does not fit into this definition are defined through the case study in question. Based on the word choice in the news texts, not only the meanings they meant and the connotation they evoke are analyzed; and nationalistic discourse that presents as tacit knowledge in the news is also examined through thematic analysis.

The event in question has broken out when a group of high-schoolers from Kırşehir made a Turkish flag by needling their fingers and gave it to the Commander of the Turkish Armed Forces Büyükanıt with a note stating *“those who are literate ought to fire a gun from now on... We want to die a martyr. Recruit us to the army”* and when the Chief of General Staff Büyükanıt showed it to the public in a television program for the Counter Terrorism Gallant Soldiers in January the 10th stating *“It is what we are. We are a great nation”*. Therefore the analysis are done in the scope of the samples taken from the newspapers Sabah, Radikal, Halka ve Olaylara Tercüman and also Evrensel between January the 10th and February the 07th 2008. Tercüman Newspaper has taken as a sample of nationalism in order to serve as a model for exclusionary discourse that lately comes out and gradually becomes racist. This nationalist newspaper acquires a discourse that emphasizes the watchword that Turks have no ally but themselves, external and internal powers are trying to devastate ‘us’ and continually points targets accordingly. Sabah Newspaper acts with deliberation to the subject that it affirms as a manifestation of patriotism as it cannot associate with “modernity” and “civilization”. This conflict of Sabah is reflected in its news headlines. Sabah Newspaper is mostly repeats the official discourse. Towards its liberal thought attitude, Radikal Newspaper criticizes teenagers’ action binding it with the increase of nationalism and militarism. Lastly, Evrensel Newspaper takes the subject into consideration with its socialist identity. The newspaper interprets the subject as a manifestation of *“chauvinist policy”* that applies for years, and considers nationalism as a conspiracy and a means used by interest groups that spoils the unity and solidarity.

‘Flag’ as a Symbol: Reproduction of Patriotism and Fear of Communal Subversion

When early republican period is analyzed, it shall be seen that ideological discourse of the new nation state has built on nationalism that includes essentialism based and exclusionist comprehensiveness as Kadioğlu (2008) stated ‘in the scope of state’s search for nation’. Constituent discourse has a manner that aims national identity’s national trust construction that tries to Turkify most of the parts of the Europe and Asia and the north of the Africa; that articulates the ‘warrior and strong nation’ discourse and that plays on the affections by means of this. In the scope of this, constituent discourse shrines the concept of ‘nation’ and dignifies ‘death’ through filling this divineness with ‘spilled blood for the sake of nation’; advises to be awake/ vigilant constantly as there are countless enemies/ others at home and abroad that threatens the sacred national

integrity. Thereby the concept of 'state' is defined on the base of Hobbess within the scope of the themes 'power' and 'integrity' and thus 'citizen' and the meaning/concept of modernization is highly taken under control. Therefore, citizen is defined in the scope of the idea of *national interest* as republican and agent, his rights are adversed² with the his duties, and he is purged from all kind of 'class, grants, and ethnic differences' in order to transform as a pure Turkish citizen. In consequence, all these requires obedience culture based on the excessive authority and sanctify of the state, and this culture requires the discourse of integrity and the concept of patriotism that is built on the context of death theme. Besides, it requires the maintaining of the society in vigilance against the enemy threat abroad and at home by the use of linguistic performance that is exclusionary and exclusionist language in the construction of 'us' (Parlak, 2005). This long introduction part is made in order to ground the data that are gathered through the analysis of newspapers and to enable social reality to show its continuity.

The symbols that are characterized as 'markup tools' arrange daily life's meaning by connecting the individuals to unity and increasing solidarity³ (Sarıbay, 2008:25). 'Flag' as a symbol can be used not only as society's means to defiance against 'outsiders' but as a show of force against the 'others' at home (Işık, 2006:38). The latest terror problems in Turkey, the developments in the North Iraqi, and EU membership process brought about the nationalist reflection of social and individual reaction through 'flag' as a symbol. In other words, the need for 'flag' as a protecting power to take shelter behind gradually increased. As Göka (2007:53) stated before, the traumas and anxieties for future in social and political structure lead up these kinds of symbols to come into prominence. That also leads up the political one to identify with the popular one and therefore the identification in question can turn out to the operation of the domination relations (Sarıbay, 2008:101) and enables political culture to be isolated from the external influence (Sarıbay, 2008:94). In this context, it is clear that in Turkey symbols were used much in the process of economic and politic crises in 90s and especially politicians tried to slide over the effects of the crises by taking refuge in the chivalry discourse (Bora, 1995:105).

---

² As the social, civil and political rights are given by the reformists not because of the society's demands, the concept of citizen in Republican tradition has developed with the emphasis on the citizen's duties to society and state (Kadıoğlu, 2008b: 181)

³ In daily life, there are two dimensions for this kind of canalizing, the emotional and the cognitive reasons. Emotional dimension shows the individual's emotional density for the symbol, the cognitive dimension shows associations the symbol evokes. See Sarıbay, 2008.

At the same time, flag is one of the deferred appearing of nationalism, an object for fetish (Işık, 2006:38). Such that, it can sometimes override the thing it represents. As one of the popular means of nationalism as an antidotal to crisis of identity, flag serves to reproduction of the national identity in daily life. Although the citizens meet the flag many times in their lives, they usually are not aware of this as flag is internalized by the citizens in time (Billig, 2003:55). At the same time, this situation is the result of the stereotyped statements of official nationalism that pervades political rhetoric, highly consumed national state symbols, and also state's firm inspection on society (Bora, 1995:103).

Another point that ought to be mentioned is symbols like flag are included in the context of social reality through language. Social reality/meaning is a social practice that is not given but constructed. The most important means of this construction is language. What make life meaningful/comprehensible are social realities that constructed at/with language (Sözen, 1999:12; Hall, 2005:88). Discourse is a language practice that produces reality, but at the same time constructs daily life by defining reality constantly. In this process, ideology is internalized as if it is a common sense by involving in the language, and becomes normal. Thus power relations are protected (Üşür, 1999:74). Ideology as a struggle for defining meanings consists of language. Therefore, the individual consents the role he has been given in the system that he sees as his *raison d'être* and believes that there is no other alternative (Hall, 2005:85).

Every individual has a part in the construction of social reality (van Dijk, 1999:353). Thus, the society "has the information about itself" (Dursun, 2004:44-59). The discourse that is the subject of the study, *flag* as a symbol and the discourse of the divineness of the *shed blood/ sacrificed life for it* shows: the society once more confirm the "information" that a Turk shall be patriot and s/he ought to die for this in need be. Through this, media legalizes⁴ the existing order within the scope of the triplication of language-ideology-discourse. For instance, in the newspapers *Tercüman* and *Sabah* it can be seen that survival concern is legalized with terrorism. The newspapers that legalized flag event as an indicator of patriotism actually repeat the nationalistic discourse: *we are in danger, because terror exists and therefore we ought to fulfill the requirements as a citizen (patriot)*. In this sense, legitimizing shows the individual why s/he ought to do the act and why those things are like that (Berger-Luckmann, 1966:94). Especially

---

⁴ Legitimizing is "the process of the justifying the order in order to build up the normative statement to the practical commands of institutive order" (Berger-Luckmann, 1966:93).

Tercüman newspaper reminds the necessity of patriotism and the value of the flag by associating these with historical events and criticizing those sacred values shall be high treason.

How *things* are defined is a very important constituent of the production of consent (Hall, 2005:83). While Tercüman newspaper defines flag as a sacred symbol of nation and state; Radikal newspaper defines flag as a militarist symbol. Newspapers therefore *close* their news text within the scope of these kinds of definitions. This *closure* is fixed by interpreting the dominant discourse or predetermined meanings. As Yeğen (2004:77) stated “when the event is reported as news, the information that is given to it may seem as the information of the event, yet it is only the selection of the information store”. The *closure* in the Tercüman and Sabah newspapers is consisted of the sacredness of the flag that is made by “the blood of ancestors”, terror, Independence War and enemy threat. This is significant in terms of showing the nationalistic discourse’s fear of survival. In parallel with this fear of survival, Tercüman newspaper determines an enemy and carries on its news by means of this enemy’s discourse. The newspaper concretes this enemy that nationalistic discourse deliberately left ambiguous: the external power’s supporters at home, the newspaperwoman of Radikal newspaper Perihan Mağden and the newspaperwoman of Milliyet newspaper Ece Temelkuran.

Tercüman newspaper reports the event as news with a nationalist discourse, and nearly with an aggressive and exclusionist-inclusive chauvinist discourse that adopts the watchword “Turks has no ally but Turks”⁵. The newspaper constantly emphasizes that enemies at home and abroad tries to demolish ‘us’ and points target. Flag event is especially reports as news by associating it with the terror attacks in a so-called voice of the community; and unlike other newspapers, Tercüman published readers’ letters. It also published the photos of the high-schoolers one by one and described them as source of pride, and even gave the copies of the flag the students made! as “*gift*” with one of its issues.

S. Y. Cebeci’s (17.01.2008) article is significant in terms of the newspaper’s sampling the flag as a symbol of ‘reproduction of the patriotism’ and a guard against ‘dichotomy’. Newsman, uses adjectives such as “*Redolent of Turks, Turkishness, Turk blood flag with the star and crescent...*” in order to give the meaning of Turkish flag. Consequently, the

---

⁵ Some of the examples from the headlines of the newspaper: “These kids should be kissed on the forehead!”, “What kind of Country we have become?”, “Turkey welcomed the brave youngsters”, “Public: So glad we have you Tercüman”, “Bring this ugly woman into line”, “These women have lost their ways”, “what makes the flag important”.

flag is defined with the blood meaning to die for and also with the Turkish blood/ identity associate with racism. “*Yet those who do not love Turks, therefore Turkey and Turkish Flag; in other words those who are not full-blooded Turks tried to smear this honorable act of the youngsters and even there are those who labeled the youngsters act as ‘flag fetish’... they do not like the blue blood in Turks’ blood vessels. They search for ignoble, blurred, venous blood like that of theirs...*” those statements show newsman’s mythic effort to identify directly a similarity between the concepts Turkishness-blood (death) – flag.

In respect thereof the subject, we cannot miss out that the criteria for the devotion to one’s nation is associated with the term “*die for*”. Consequently, it is clear that with the discourse of Tercüman newspaper, one of the basic criteria of patriotism and sacredness of the homeland, to take the risk of death voluntarily⁶ in the construction of patriotism with early republican period is regenerated. As a matter of fact, in the early republican period, the defense of the country/homeland, independence of the state, conservation and protection of the republic etc. is labeled in the course books as ‘the perdurable honor’ of Turks and as an indication of national feelings, every single citizen are supposed to be ready to die for this national honor if needed. Because making a stand against the ‘enemy’ and enabling the continuity of national identity is not possible without being ready to die for the nation (Parlak, 2005: 293). Thus, the nationalistic language and discourse that states ‘dying for national interest that were constructed in the early years of new Turkish nation is the result of Turkism, Turkish nationalism or the duties of Turks as citizens to the state’ can reach the readers through a daily newspaper and can continue its existence in the daily life even after 80 years.

Nation is a concept that is originated by nation-state in order to build a sense of belonging to the land (the borders of nation-state) in the process of generating new divinities to protect homogeneousness, to provide absolute obedience and to retain the social order. So nation is the sacred form of land. In parallel with the nation term whose presence is defined as eternal, “geographical position and the construct of past, today and tomorrow are intertwined” (Üstel, 2005:158-163). Nation-state has to constructs its citizens “constantly” as well. Therefore patriotism is added to the content of citizen as nation-state requires loyalty from its citizens: “Being a citizen is the shared responsibility of a specific political group’s identity and continuity” (Oldfield, 2008:99). Patriotism that is fictionalized on moral

---

⁶ See Ismet PARLAK, *Kemalist İdeolojide Eğitim...*, 2008.

basis and is defined as a means of national morality requires regarding the national interests to be first and foremost and dying for if needed⁷.

So we ought to consider the way Tercüman newspaper praise and show flag event as an indicator of patriotism in this scope. As a matter of fact, the newspaper shows its readers that sacrificing life for nation and society is the sine qua non of patriotism. Being patriotic with an ethnic-nationalist point of view is identified with being Turk. The first headline after the event is “Kiss these children on the forehead” (12.01.2008). As it can be concluded from the headline these *nation’s children* accomplished their duties. By painting flag with their bloods they proved that they can die for the nation if needed against these *depopulator* enemies. This act is an act that every single patriot shall do without hesitation and that is a source of proud. Youngsters stated that “*we are ready to die for our nation*”. This statement attributes the *devotion* feeling that defines patriotism (on the basis of the discourse *us*) to whole society, on the other hand calls patriots for duty with a state of vigilance, militarize the society. The following subtitle makes the situation more definite: “*Enroll us in the armed service*”. These statements aim to provide the impression in the readers that ‘whole society wants to take revenge’. It is impossible for a Turk who is patriot/natural allegiance and soldier inborn to blow-off.

Tercüman Newspaper, that points newswoman of Radikal, Perihan Mağden and of Evrensel, Ece Temelkuran as a target as they criticize the blood painted flag, gave the headline “*those women are on the wrong way*” (19.01.2008). This headline which consists of a clear sex-discrimination and insult points the ‘true path’: The true path goes directly to *patriotism* and the best thing to do is to *praise the loyalty* as in painting flag with blood. However, Mağden and Temelkuran went astray so they cannot be patriot. On the coverage of the headline it was said that these two newswomen “*committed an offence*” by insulting the flag. Indeed it is a crime, because insulting the flag or aversion to the flag means aversion to nation, state and community. In other words, it is a “hostile” act and ought to be punished.

---

⁷ In the process of the current order’s internalization school as the first place of socialization is the place where all these things are learned (Berger-Luckmann, 2008:131-133). In other words, school as an ideological device is the place of consent of state and the “first” construction place of the obedient citizen. The term we-and-the others that is defined in the course books is accepted by students without questioning. In geography lessons, the border of the nation with the red lines which maybe reminds our ancestors’ blood is thought by maps. “the student who comprehends the reality in this context” started to understand the concept of national consciousness of nation-state. In addition, symbols, slogans and anthems that “belong to the nation” are memorized to the students and “the emotional aspect of politization” is improved (Parlak, 2005: 100-102).

The newspaper labels Mağden as “remote from a Turkish identity”. Turkish identity requires protecting the values like nation, state, flag in the scope of national feelings and sacrifice oneself for these values. In order to support its idea or to show that the majority of the society has the similar opinion in parallel with its discourse, the newspaper often published the readers’ letters. The headlines of the letters have the similar character with the text content: “Turkey is not no man’s land!”, “There are so many people to die for this nation, for that flag that you cannot even imagine”.

Sabah Newspaper, on the other hand, associates the event with terror and interprets the youngsters’ act as a reasonable reaction against terrorism. Accordingly, it often mentions the martyr and reminds the readers of their duty by conveying the patriot discourse through those youngsters, Chief of General Staff and authorities. In Sabah Newspaper patriot theme is supported with sacrifice discourse, as in Tercüman Newspaper: “our nation that was established through blood and tears, that was got fresh with martyr’s blood...”, “the flag that is painted with our ancestors’ blood...” these statements associate nation’s land with sacrifices from past to present and sacralizes with the right of death.

Sabah⁸ (10.01.2008) is after exhaling its discourse and aforesaid act by legitimizing it through publishing the statements of the youngsters who made blood-flag: “we added our bloods to the flag our ancestors painted with their blood. We sent our blood-flag to the watchman of our nation, Turkish General Staff... Our nation and flag are all we have...” The statements of the youngsters were published again in Sabah newspaper dated January the 13th: “We just wanted to remake the flag painted with our ancestors again...” Therefore, just like Tercüman newspaper, Sabah newspaper reminds every individual what they ought to do by treating the flag as a myth and appraising it with the ‘spilled blood’ for its sake. Furthermore, the flag was turned out to an indicator that evokes the same feeling. It ought not to be underestimated that the act placed in the statements of youngsters to remake, corresponds the production nationalistic/national values by means of flag as a symbol.

---

⁸ The headlines of Sabah newspaper are: “The gift that moved Büyükanıt”, “The youngsters painted the flag out of flag”, “Blood culture”, “The governorship investigation to the blood-flag”, “The youngsters: We didn’t cry a bit”, “the extolled of death”, “The high schoolers that made blood flag: we did it at outside”, “The Galatasaray High schoolers sent a similar flag to Korea”, “Şandır (MHP): They should draw rose”, “Deputies of CHP to the parliament: Don’t exaggerate this”, “the flag becomes a promotion materials”, “The governership: no investigation for the students”.

The posture of Radikal Newspaper, in contradistinction to Sabah and Tercüman, can be seen in this news text: “*These children ought to use pencil not guns*” (07. 02. 2008). The militarizing the society is always criticized by Radikal newspaper: “...*flag’s photo shows how the provocations of blood, death, gun and war poisons our youngsters one more time*”. One of the basic points in this criticism is the negative effect of this militarist discourse of nationalism on youngsters. The newsman of Radikal, Türker points out the fallacies that come out from the excessive meaning of the flag symbol by making it a fetish and turning it as an indicator of aggressive nationalist discourse and militarizing the society with a kind of declaration of mobilization, and stated “*Turkish flag has been planting on every distorted property, every forgery bastion for years. While it deserves to be the assurance of peace, it has been waved as a warmonger*” (20.01.2008). Newsman adds that especially Büyükanıt’s, attitudes are wrong and encouraging for the youngsters: “*We saw this flag painted with children blood at the hands of the general. With the tears in his eyes, he renewed his faith by saying ‘It is what we are. We are a great nation’*”. Therefore blaming the youngster is not true, as they just do what they have been taught as Türker mentioned. Yet this teaching process does not serve peace culture: “*New ways are searched with the help of Turk-Islamic synthesis in order to create bloodthirsty, worshiper of blood new generations*”

As for Mağden, she emphasizes that with the aforementioned flag that she interpret as “*pathological achievement*” the youngsters made what they believe to be true: Because they have been taught to die for and kill for the sacred values, so, as Mağden states, they think that they make “*a super act*”, they are “*heroes that shed blood*”. Also she characterizes the sacralization of death and offers this as a national service as “*a laud for death/killing*”. Yet death can never be sacred, what has done is just a “*martyr literature*”. There is a similar approach in the article of Murat Belge, “*Blood-flag*” (18.01.2008, Radikal). Belge states that there can be difference of opinion, yet the aforementioned flag is a symbol of militaristic idea. According to him this is not a simple difference of opinion anymore; it is related with militarism, the growth of militarism, it is outdated. Belge also impresses on the murder of Hrant Dink and by emphasizing that some almost celebrated his death he points the rise of nationalism and associates this with this flag event.

Evrensel Newspaper does not consider this event in the scope of nationalism as well as Radikal Newspaper. Çetin Diyar reflects the newspaper’s view with his article with the headline “*Blood cannot be material for soldier henna!*”(21.01.2008). It can be derived from the article that youngsters were affected by the political environment which is poisoned

by a lyncher, fascist powers that call for civic reaction against terrorism and make provocations for war and hostility in society and that remark “*those who do not say ‘How happy is he who can say ‘I am a Turk’ while making flag are enemies’*”. Also with the remark “*those who do not say ‘How happy is he who can say ‘I am a Turk’ while making flag are enemies’*” the article is associated with the murder of Hrant Dink and states that official ideology forbids and even denies mentioning the “*presence of other communities*” by adopting an uniform policy. The newsman mentions the effects of the society that is militarized by the ethnic-nationalist policy on the youngsters: “*it can be said that youngsters were affected by the political environment which is poisoned by a lyncher, fascist powers that call for civic reaction against terrorism and make provocations for war and hostility in society*” and he also states that ethnic-nationalism legitimized the difference under the cover of terrorism: “*The message given by the pose of the O.S. the murderer of Hrant Dink with the Turkish flag is clear: He murdered for the sake of flag (nation)! The message given/decided by the blood flag made by the youngsters from Kırşehir: We will die for flag (nation)! It is the same darkness that poisoned O.S. and the youngsters from Kırşehir*”. These statements again declare that the youngsters are abused for some values and the aforesaid nationalistic language/discourse is being criticized. In addition, while the newsman affably calls Dink with his first name, he does not even mention Samast who murdered Dink for the sake of “patriotism”. In the issue dated January the 10th Evrensel Newspaper released the event to the public with the headline “*bloody promotion*”. The news context emphasizes that the flag which was painted with blood by the high schoolers and sent to Büyükanıt turned out to be a promotional material of the Tercüman newspaper. By showing its criticism with the terms *promotion* and *bloody*, Evrensel Newspaper commented on the free promotion of the Tercüman as an abuse of nationalistic feelings with commercial concern.

The Theme of Sacrifice and Recalling the Theme through Turkish History

The theme of sacrifice with the theme of heroism in the course books of the early republican era⁹ is a theme in the description that Turks are a ‘strong and soldier society’ (as for the war told with an epic smile). In this sense what makes the nation and the homeland sacred is the blood shed for the sake of them and the devotion and the bravery (Parlak, 2005: 275). Therefore the nation expects its citizens so much devotion that can be ended

---

⁹ See for the detailed information on the theme of devotion aforesaid in the early republican process’s course books (Parlak, 2005:210).

up with death for the sake of patriotism and the collective identities (nation, state, republic etc.) as a matter of being a citizen. The land that is considered as valuable enough to die for ought not to be thought as a simple abstract place. Namely, the blood shed discourse on the one hand and the discourse that argues that there have been enemies of Turks from all eternity on the other hand can be defined the land as a concrete place. However, such kind of ideological discourse detaches personal approaches that are questioning, reasonable, inquire about and reach the information. Instead of this, it can be concluded that a citizen profile that is self-righteous, sees every kind of difference as a threat risk, finds the survival of the nation and state in obedience and belief, respects the authoritarianism and monocracy is chosen (Parlak, 2005:503-504). This kind of devotion corresponds the *sacred membership*¹⁰ that Brubaker (2008:58) implies, that is from “six different norms of the membership of the nation-state”. This kind of membership norm requires from the citizens to fulfill the actions for the nation and other collective identities etymologically; to be ready to die for them if needed.

When the theme of devotion is combined with the sense of anachronic history and is explained through today’s critic events, Turkish history, and even through the societies whose Turkishness is self-appointed the situation becomes more tousel. An example can be seen in the articles of Sabah newspaper. In the issue dated January the 10th, with the headline “A similar flag had sent to Korea by Galatasaray High schoolers” it is reminded that a similar situation had been done in 1950 and Galatasaray High schoolers had painted a flag for the Turkish soldiers in Korea and that flag has been on display in Harbiye Museum. By this, today’s flag event is associated with a past example and therefore makes this blood-flag event acceptable. At the bottom of the headline there follows the statements of the youngsters: “The youngsters painted the flag with their blood: We did not shed tears”, “I remembered our great-grandmothers who carried bullets and balls to the front-line in the Turkish War of Independence” or “Glorious and Noble History: As a grandson of our ancestors who entrusted this flag to us, I feel honored when I shed my blood for the flag”.

The *realistic* texts that are prepared by the newspapers in the direction of ideological discourse’s normalization within the determined style and meaning rebuild the subject in a way (Yeğen, 2004:78). Therefore the presentation of the flag event as an indicator of devotion can be considered in this aspect. Thus the requirements of a patriot are reminded to the citizens.

---

¹⁰ Brubaker lines the other norms of membership as *equal, national, democratic, only, and social membership*” see (2008:56).

Therefore, the youngsters' action is narrated and the nationalist discourse is repeated so the readers are manipulated. What is aimed was to arouse the same feelings in the readers with the youngsters by publishing the statements directly. In other words, those who shall remembered the great-grandmothers who carried bullets and balls or who shall be proud of its history are not only the youngsters but the readers as well.

One of the constituent characteristics of patriotism, the feeling of devotion is highly used in Tercüman Newspaper. For instance, "*In the loving memory of all the martyrs, the students...*", "*The soldiers that die for our nation everyday...*", "*our nation which was established with blood and tear, and watered with thousands of martyrs' blood...*"(January the 10th); "*we will die for our nation*", "*Mehmetçik (Robin) martyriized. We are in deep sorrow. This nation does not belong to a handful of raider. We are ready to die for our nation*" (January the 12th); "*for those who made this flag, who died for this nation, the ancestors, our ancestors...*", "*...forgot that s/he lives on the ground that is watered with our martyrs' blood!*" "*In this nation that is kneaded with blood, garnished with martyrs...*" (January the 19th).

"Discourse's presence depends on the readers' sicceness; the reader needs to be invited to the intuition" (Sözen, 1999:27). Actually what Tercüman did was just that. The newspaper directs the readers with the headlines and construct of the sentences; the following news and its subtitles are the typical examples of this: "These kids should be kissed on the forehead!" (January the 12 2008), "*They are national prides; We will die for our nation. Recruit us to the army, The students with whom Turkey proud of, Büyükanıt praised them, They were impressed by the news about martyrs in Dağlıca, Hakkari, They are proud of the praise*".

As it is seen, what is trying to tell is that *blood has been shed* from past to today. So every single Turkish citizen has to do this sacrifice their lives like those who died for till now. Because patriotism requires- especially in crisis period- dispense with their lives. Those who do not fulfill this or even criticize it deserves to be labeled as traitor like Mağden(!) The patriotic language that claims that the citizen carries a "*moral responsibility*" to their nation he *owns* everything thanks to can carry a religion character sometimes: "*It ties one to its nation with a sacred tie, the person loves his nation like he loves his religion and bend over as he does for the gods, one ought to devote himself to his nation without exception...in this respect, it is a religious way of love*¹¹". This is interpreted as the only way to be honorable,

---

¹¹ Even if it does not square with the characteristics of religiousness, one should not forget that religiousness was fictionalized rationally. Kemalism can be defined as the same. In such a way that republican reforms and nationalism become "national religion" according to

and to die for the sacred identity(ies) nation (Kadioğlu, 2007). When the meaning of patriotism is filled with political and ideological language, its exclusionary character becomes clear.

The concept of We-and-the Others

“Political life is a multiple universe” says Schmitt (2006:74). Therefore, this requires accepting the presence of “the others” as well. “If nationality is a first person plural ideology that tells us ‘who’ we are, it has to use third person plural too” (Billig, 2003:94). This controversy is in the nature of being a nation-state. The members of the society that is established as an ‘imagined community’, as Anderson stated, must have the conscious of ‘we’ and define themselves with this identity. As Billig mentioned (2003:94), *our* presence without *them* is impossible. The ‘others’ not only the ones define us and also the community that spoil the integrity and unity. Especially in crisis periods the tension of us-and-others gets higher and the social and political tension burst out; and turns out to be a concrete way of showing ethnic, lingual, and religion differences (Akman, 2007; Laçiner, 2006).

Keeping the *fear of communal subversion*¹² alive constantly either in the process of dissolution of Ottoman Empire or in the process of establishment of Turkish Republic through the concept of *treason* is an important concrete point in the discrimination of we-and-the others after the proclamation of the republic. The idea of protecting the nation against the enemies abroad and at home (Parlak, 2005:423-440) gains a ideological tone with Cold War period and a *fanaticism of national values* tone within the scope of ‘EU membership process, economical crisis and terror’ after 1990s as Bora (1995:140-143) stated.

The term ‘we-and-the others’ that is analyzed in the news texts is a qualification that is learned and reproduced. As van Dijk stated (1999:332-359) the enemies abroad and at home are defined as different stereotyped terms. By looking these terms one can conclude not only the characteristics of ‘the others’, who are they actually but the characteristics of ‘we’ as well. Tercüman newspaper labeled the others, including the journalists that criticize this act, as “raider”, “traitor”, “ugly”, “the enemy of the national flag”, “coward”, “miserable”, “ignorant”, “goofy” “cringing (of Europeans)”. Tercüman newspaper’s articles and headlines like above

---

secularism. Political religion points a nation that authorizes with a sacred political doctrine on social structure (Parlak, 2005:145); official ideology can turn into a dogmatic second order language by replacing divineness with its divineness, taboos, and rituals.

¹² In this scope of this, Turkish nationalism shaped as Mardin states: “the expression of the fear of communal subversion” (1997: 186). Turkish nationalism that emphasizes the themes of threat and danger thus brings state the legitimacy of power and strength. “The state ought to be bold and fearless in order to protect the society” (Keyder, 2005: 38).

reflects the dichotomy of we-and-the others that is mentioned above, the fear of subversion, the negative transfer of the others by indignity and therefore positive transfer of the acts that expose this kind of national values fanaticism. Especially the news that reminds the recent terror events in those days, the statement '*sleeping is unworthy for us*' makes the reproduction of the fear of subversion and the perception of vigilance that have been mentioned since the early republican period. Especially the statements "*Turkey that got the PKK follower out of jail and let him enter the Parliament, conducts an investigation to the patriotic youngsters who painted a flag out off their blood*" under the headline "*What kind of Country we have become?*" on the one hand factionalizes DTP that has been elected through democratic elections and treats as it an enemy, points specific ethnic communities through DTP as a target, on the other hand declares the youngsters that painted flag out of their blood as patriots merely on the basis of this act. It is unable for this kind of discourse to display another attitude except an exclusionist, hostile, aggressive nationalism. As for Sabah newspaper, it turns down the voices of the others by avoiding critical opinions or passing these criticisms with a few sentences.

As Kadioğlu (2008:16) stated instead of recognizing the differences to create a cultural richness, this situation brings cultural barrenness by embodying the differences to control. Furthermore, not only the mass that the flag event points as target, but the ones who criticize the event as well are factionalized and are labeled as enemy. "*The newswoman of Radikal newspaper P.Mağden used her pen as a sword for the youngsters from Kirřehir who give social message by the flag out of their blood*" or "*however, those who do not love Turks, accordingly Turkey and Turkish Flag, frankly speaking who do not have Turkish blood in their vessels tried to smear this honorable act of youngsters and even some of them labeled this act as 'flag fetish'*" (Tercüman, 18.01.2008). The term *traitor* negativizes both Kurds in terms of ethnicity, and Mağden and the people who have the same opinion. What has done in the process of othering is to marginalize the construction of different opinions or alternative meanings (Hall, 2005:89). Indeed, Tercüman trivialize Mağden with the polemic they carry on: "*so-called writer*", "*the one who is mentioned with polemics*", "*sold writer*", "*the one who has insulting literary style*", "*the one who writes disgusting articles*", "*the one who wants to be famous*". No wonder it is Mağden's opinions over her personality. The emphasis on *blood* turns out to racism and associates Turkishness with the 'blood in vessels' by prevailing the watchword 'How happy is he who can say I am a Turk'. The main negative part of this discursive style is its readiness to bring every kind of criticism

out of *us* and othering and becoming hostile to those: “*Cosmopolite profanes!*”

The statements to P. Mağden who criticizes the flag event in Tercüman newspaper dated January the 18th are meaningful in terms of showing how the criticisms for a symbol attributed to values turned out to othering that takes on hostile dimensions: “*Mağden who overlooks the fact that the color of national flag comes from the blood of our ancestors who died for this nation admits how startled she becomes when she sees the flag on television...*”. Here, as just van Dijk stated, not the whole text but some specific parts of Mağden’s article is chosen and articulated in the text with an eclectic and striking news strategy (that verifies the newspaper’s discourse). As a matter of fact, a limited headline choice, the construction of social and political realities, source use by choice, strategic control of the knowledge and of how the actors shall be presented to the society, what or how shall tell about them is the strategy that news media applies carefully (van Dijk, 1999:342, 367). We ought to pay attention to Tercüman’s use of term ‘disgust’ for the word ‘startled’ apart from the meaning Mağden meant (as ‘fear’ of the state of mind that indicates the wrong act of the youngsters). Tercüman supports its discourse with readers’ letters: “We will die for this flag”, “You cannot diminish Turk soul”, “You are spilling at your hatred”, “I doubt your descent”, “What you are doing is unworthy”.

Under the headline “*These women lost their bearings!*” in Tercüman issue dated January the 19th, there underlies the statements: *while the reactions continue against flag-enemy Perihan Mağden, there comes another ugly one. Ece Temelkuran dared to insult Turkish National flag, committed crime*. It just leads not only sex discrimination but also insulting different thoughts by using the ‘women’ term without giving name and the term ‘lose bearings’, calling them as *ugly*. It is clear that the term ‘flag-enemy’ is used on behalf of ‘traitor’ and the term ‘dare’ is used on behalf of ‘tactlessness’. It is clear that even these selected terms factionalize both of the two newswomen and point them as target.

In general, the ideological differences between the newspapers are clear when we analyzed the term selections of the newspapers. For instance, Tercüman used the term which can be seen in the course books of early republican era (Parlak, 2005): ‘martyr, nation, society, terrorism, soldier, praise, proud, blood, traitor, Turk, enemy, beloved, sacred, flag, sold, collaborator, death ... etc.’ Sabah had a similar manner with Tercüman: ‘blood, flag, nation, martyr, soldier, Dağlıca, terrorism’. On the other hand Radikal newspaper highly used ‘peace, brotherhood, militarism, war, blood, life’. Evrensel newspaper mostly constructed its news with: ‘sponsor, promotion, racist, chauvinist, death, war, Kurd, politics, reaction, and

murderer'. These examples are meaningful in terms of the relation of discourse- language.

When the statements on we-and-the others discrimination are analyzed, the ideological and social meanings that is given to we-and-the others reveals more concrete. The construct of we-and-the others discourse in the newspapers is based on Dijk's strategy (2006:123-124): "Make positive statements about us, make negative statements about them" or "Make negative statements about us, make positive statements about them". Therefore presenting the other as negative by self-approbation is a very common way of group conflicts and the interaction with opposite groups, and also it defines the way our statements on oneself and the others. Fictionalized *the others* defines the '*Kurds ethnically and those who adopts a nationalist language beyond ethnic origin*' ; *we* defines '*those who defines Turkishness in the scope of kindredship, who dies and kills for the nation within the scope of patriotism watchword, the meanings put into 'nationalists' who adopt the national feelings*'.

We

Brave children
Those who loves their flag
Blue blood
Nationalistic feelings
Synthesis of Turk-Islamic
Those who water the nation/land
Glorious history
Martyrs
Blood and tears
Turkish soul
Honor

The others

Ugly women
Those who do not love their flag
Venous, ignoble, blurred blood
Lyncher fascist powers
Those who do not have Turkish blood
Cosmopolite profanes
Poisoned/dark
Flag- enemies
Raiders

Witching

Doubtful descents

Those who spill at hatred/those who lost their bearings

The contradictions above imply the points of ideas of the press about each other, their way of construction of the agent ideologically. Here Althusser's ideas on the construction of the agent can be used. According to him, agent category is the constructive category of ideology and its function is to make the individuals a political agent. However Althusser's concept of ideology ought to be taken in by deconstruction of the groups and individuals not by class category. So it can be said that these kind of contradictions that are produced in news texts are actually a follow-up the contradictions in social structure. These contradictions are the classifications that come up from the process of world's interpretation and construction (Dursun, 2001:230-231). Aforementioned contradictions reinterpret the nationalist ideology and the perception of the republican citizen in charge. The terms "ignoble, ugly, flag-enemy, raider, etc" are for the ones who are coded as nation-state-flag enemies and the contradiction of these terms are for the ones who embody all the good ones, *nationalists*. This perception type brings about the perception that the *ones* love the nation, country, state; protect these; work for these more than anyone does. There are no negative conceptions for these *ones* in the newspapers' texts. This is the stereotyped creation process that cycle in daily language (Dursun, 2004). Therefore, the agents who are built on we-and-the others are added in the process of construction from nowhere and reconstruction (Barret, 1991:101). Therefore this ideology leads the agents to think that the world is given to them. Individual is a part of reality and sees himself as a required, wanted thing.

CONCLUSION

Setting out from the flag crisis, this study aims to sort out how the meanings are created in the newspapers. It is clear that the newspapers are not the tools that interpret a real life event or a real life 'moment' in the daily life neutrally and without comment. An event's herald, interpretation, analysis, and solving strategies by referring it as newsworthy to the readers are the ways of reconstruction of the ideological discourse. Or as Thompson stated (Dursun, 2001:265) it turns to reconstruction of specific reality definitions/ social realities in the social and political order or construction and movement of specific meanings with the symbolic tools that serve to construct and protect the built-up social relations. In this context, the texts in newspapers can be evaluated as ideological structures that are inspected

within the scope of discursive character. This leads to the continuity of the domination relations, and reminds the “forgotten rutin” that Billig mentioned. Even if sometimes it goes out of the frame in the identity discourses, these “reminders” continue because of the exclusionary action. In other words, the texts related with the flag event, as İnal mentioned (1996:100), cover not only the newspaper’s discourse with dominant discursive structure that coded during the process of the construction of nation-state, but also different ideas (like Mağden, Türker, and Temelkuran’s criticisms) and come up as a repetition. Therefore aforesaid texts contribute to create a common sense for the continuity of the hegemony of the present social structure (Yeğen, 2004:83). This reminding act is related with the regularity of all kinds of human actions. Every action or discourse that is occasionally repeated starts to pour into the cast that can be reproduced, considered as model by its creators (Berger-Luckman, 1966:53); that is what is achieved by the indicators like flag, etc.

That enables the readers to swallow the thought of logic, symbols, and slogans in objectified, produced, or constructed discourse; not the information or the realities in news texts or columns as in the statement of Lefebvre (1998:134): “it is nothing but the consumption of the indicators like the cultural consumption of the consumption of work and style”. In other words, the readers learn the practice of obedient citizens.

As it is seen in the news texts, due to the dominance of the fear discourse, the flag as a defence mechanism that appears as egotism in crisis is defined with ethnic-nationalist emphasis and becomes a fetish object. The primary of the generated meanings is *patriotism*. However this patriotism does not merely consist of emotional or cognitive conscious, it has a content that ought to be turned into action. And the flag becomes an important indicator at this point. Another meaning is the reminder of the *devotion* of the entire patriot citizens for the sake of collective entities in accordance with the theme of patriotism. For, devotion for the nation is the sine qua non of patriotism. Third meaning is to expose the nationalist discourse’s distinction of *firm, exclusionist we-and-the others* in the frame of the devotion and patriotism. This othering process even has a hostile language that goes to the declaration a traitor, to the accusation with “having an unknown descent”. Those who writes columns, news texts, as van Dijk (1999:337) named as *symbolic elites*¹³ clearly put forward the aims

---

¹³ Mass media plays a vital role in the reproduction of ideology which provides a framework for the exercise or maintenance of power in the society. Mass media what Van Dijk conceptualizes as “symbolic power”, “may set the agendas of public discussion, influence topical relevance, manage the amount and type of information, especially who is being

concerning the reasons of crisis, how it ought to be named and the solution process. Furthermore, the definition of reality that is constructed in the aim of leading by discursive meanings and it becomes a reconstruction/reminder of the assessment to create enemies of Turks in social, cultural, political structure. In other words, the coded meaning and discursive structure is kept alive by the newspapers in the process of new Turkish nation. Another important conclusion is that the concepts of '*flag, nation, and state*' *consubstantiate*. The youngsters who painted flag out off blood, proved that they are patriot as it is thought and that they love their nation "more than themselves", and that they can die for it if needed: the blood that they shed a little today is the "assurance" of that of tomorrow.

The language that individuals use concerning social, political structure in daily life is not far or different from the ideological discourse behind it. Especially the themes and meanings Tercüman and Sabah newspapers use is the representative of nationalist discourse and understanding of citizen that is built in early republican period. According to this, every citizen needs to be patriot, obedient, devoted, responsible, and cautious in the base of a strong nationalist discourse and a national feeling. More importantly, citizens have to adopt what has offered to him without questioning and act accordingly to it in order to hold his right to be a citizen or to be in the core of 'us' (Parlak, 2005:510). The individuals that do not adopt Turkish identity with a nationalistic tone that is exclusionist- inclusive and aggressive are face with the treat to lose their citizenships. The citizen in Turkish political culture is defined as synonymous with the national identity or nationality that goes back to French Revolution (Kadıoğlu, 2008:22). And also the externalization of or the overlook towards the different identities and the strategy that cause to forget them and the concern to establish a "classless, unprivileged, homogeneous society" has become an inseparable part of political culture today. This situation obstructs the concept of national identity that ignores every kind of diversity to the inversion of the democratic and conciliator wholeness of social and political structure (Kadıoğlu, 2008:16), and at the same time it excessively fills the memories that are emptied by the act of oblivion with symbols like flags, anthems, slogans especially in the

---

publicly portrayed and in what way. They are the manufacturera of public knowledge, beliefs, attitudes, norms, values, morals, and ideologies" (Dijk, 1989:22).

scope of security, economic and political crisis after the 1990s. Another point that attracts the attention is the start of the unity of ethnic nationalism and official nationalism in under a single discourse: it is clear that this new discourse gradually potentiates the exclusionist tone. Nationalism that has an ideological structure that causes to forget is comprehended as a normal, ordinary, common sense. That has the potential to create an intolerant “lynch culture” as it sees diversions as a separationist constituent (Öğün, 1995:118). The tone that ought to be in a cosmopolite country such as Turkey is the reconstruction of the citizenship that does not see diversions as a separationist constituent and that adopts the multiculturalism.

ÖZET

Bayrak krizinden hareketle, gazete haberlerinde üretilen anlamların, aynı zamanda nasıl üretildiğini de çözümlemeyi hedefleyen bu çalışmada görülmektedir ki, gazeteler, gündelik yaşamda ortaya çıkan gerçek bir olayın ya da ‘anım’, nesnel ve yorumsuz bir biçimde aktarıldığı araçlar değildirler. Yaşanan bir olayın haber değeri atfedilerek okuyuculara aktarılması, yorumlanması, analizi ve çözüm stratejileri bir anlamda ideolojik söylemin yeniden üretilmesine yol açmaktadır. Gerçeklik tanımlarının/toplumsal gerçekliğin kırılarak yeniden kurulması ise tahakküm ilişkilerinin devamlılığına neden olmakta, Billig’in sözünü ettiği “unutulmuş rutin”i sürekli olarak hatırlatmaktadır. Özellikle “kimlik” konusundaki söylemlerde çerçevenin dışına çıkılsa bile, dışlayıcılıktan ötürü bu “hatırlatmalardan” kurtulunamamaktadır. Haber metinlerinde görüldüğü gibi, korku söyleminin egemenliği nedeniyle, kriz anında kendini yüceltme şeklinde ortaya çıkan ve bir tür savunma mekanizması olan bayrak, etnik-milliyetçi vurgularla yeniden tanımlanmakta, bir fetiş nesnesi haline getirilmektedir. Üretilen anlamlar arasında, en başta geleni *vatanseverliktir*. Ancak bu vatanseverlik duygusal ya da bilişsel bilinçten ibaret kalmamakta, eyleme dönüştürülmesi gereken bir içerikle tonlanmaktadır. Üretilen ikinci bir anlam ise, vatanseverlik temasına bağlı olarak her vatansever yurttaşın kolektif varlıklar uğruna *fedakârlıkta* bulunması gerektiğinin hatırlatılmasıdır. Zira ölümü bile göze almayı gerektiren fedakârlık, vatanseverliğin olmazsa olmaz koşulu olarak ortaya çıkmaktadır. Üçüncü olarak üretilen temel anlam ise vatanseverlik ve

fedakârlık temaları çerçevesinde örülen milliyetçi söylemin *kati ve dışlayıcı bir biz-öteki* ayrımını ortaya koymasındır. Öyle ki bu ötekileştirme süreci, vatan haini ilan etmeye kadar, “Türk kanı taşımamak” ile suçlanmaya kadar uzanan düşmanlaştırıcı bir dile sahiptir. Bu doğrultuda gazete haber metinlerini ya da köşe yazılarını kaleme alanlar -van Dijk’ın (1999:337) deyiimiyle *simgesel seçkinler*¹⁴ sadece etki yaratmak değil, krizin nedenleri, olayın nasıl anlamlandırılması gerektiği ve çözüm süreçlerine dair yönlendirme amaçlarını da açıkça ortaya koymaktadırlar. Daha da önemlisi, yönlendirme hedefi çerçevesinde geliştirilen söylemsel anlamların ortaya koyduğu gerçeklik tanımları, toplumsal, siyasal ve kültürel yapıda adeta Türk düşmanları yaratmaya ilişkin varolan değerlendirmelerin bir tür yeniden kurulmasına, hatırlatılmasına dönüşmektedir. Diğer bir deyişle, yeni Türk devletinin kuruluş sürecinde kodlanan anlam ve söylemsel yapı, gazeteler üzerinden sürekli olarak canlı tutulmuş olmaktadır. Bir diğer önemli sonuç ise haber metinlerinde *‘bayrak, millet, vatan ve devlet’* kavramları *özdeşleştirilmiştir*. Bu durum ise her türlü farklılığı yok sayan ulusal kimlik anlayışının, günümüzde toplumsal ve siyasal düzenin demokratik ve uzlaşımçı bir bütünlüğe (Kadıoğlu, 2008:16) doğru evrilmesini engellerken; aynı zamanda unutmaya eyleminin boş bıraktığı bellekler özellikle 90’lı yıllardan sonra yaşanan güvenlik, ekonomik, siyasal krizler çerçevesinde bayraklar, andlar, marşlar, sloganlar türü sembol ve simgelerle çok daha rahat ve ziyadesiyle doldurulmaktadır. Türkiye gibi kozmopolit bir ülke için olması gereken şey ise farklılıkları bir tehdit unsuru olarak görmeyen, çok kültürlülüğü içine sindirmiş bir yurttaş(lığ)ın yeniden inşasıdır.

---

¹⁴ Mass media plays a vital role in the reproduction of ideology which provides a framework for the exercise or maintenance of power in the society. Mass media what Van Dijk conceptualizes as “symbolic power”, “may set the agendas of public discussion, influence topical relevance, manage the amount and type of information, especially who is being publicly portrayed and in what way. They are the manufacturer of public knowledge, beliefs, attitudes, norms, values, morals, and ideologies” (Dijk 1989:22).

REFERENCES

AKMAN, K.

2007 "Ayrışma, Çatışma ve Fanatizm", *Cogito* 53, s:8-14.

ALTHUSSER, L.

1971 *Lenin and Philosophy and Other Essays*, Trns. Ben Brewster, New York, Monthly Review Press.

ANDERSON, B.

1995 *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Çev: İ.Savaşır, İstanbul: Metis Yayınları.

BARRETT, M.

1991 *The Politics of Truth: From Marx to Foucault*. Cambridge: Polity Press.

BERGER, P.L. ve Thomas LUCKMANN

1966 *The Social Construction of Reality: a Treatise in The Sociology Of Knowledge*, Garden City, N.Y.:Doubleday

BILLIG, M.

2003 *Banal Milliyetçilik*, Çev: C.Şişkolar, Birinci Basım, İstanbul: Gelenek Yayıncılık.

Blommaert, J.

2005 *Discourse A Critical Introduction*. Cambridge University Press.

BORA, T.

1995 *Milliyetçiliğin Kara Baharı*, Birinci Basım, İstanbul: Birikim Yayınları.

BRUBAKER, W.R.

2008 Fransa ve Almanya'da Göç, Vatandaşlık ve Ulus-Devlet: Karşılaştırmalı Bir Tarihsel Analiz", A.Kadıoğlu (haz.), *Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara*, İstanbul: Metis Yayınları, s:55-91.

ÇAPLI, B.

2002 *Medya ve Etik*. Ankara: İmge Kitabevi.

VAN DIJK, T. A.

1989 "Structures of Discourse and Structures of Power", In J.A. Anderson (Ed.), **Communication Yearbook 12**, (pp. 18-59), Newbury Park, CA: Sage, 1989.

1999 "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları", M.Küçük (der.), **Medya İktidar İdeoloji**, Ankara: Ark Yayınları, s:331-395.

2001 "Critical Discourse Analysis", In D. Tannen, D. Schiffrin & H. Hamilton (Ed.), **Handbook of Discourse Analysis**, (pp. 352-371), Oxford: Blackwell.

2003 "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım", B.Çoban ve Z.Özarslan (Haz.), **Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji**, İstanbul: Su Yayınları, s:14-112.

2006 "Ideology and discourse analysis", **Journal of Political Ideologies**, 11(2), 115-140.

2007 "Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler arası Çözümlemesi" , G.Şendur Atabek ve Ü.Atabek (Ed.), **Medya Metinlerini Çözümlemek, İçerik, Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri**, Ankara: Siyasal Kitabevi, s:164-177.

DURŞUN, Ç.

2001 **TV Haberlerinde İdeoloji**, Ankara: İmge Kitabevi.

2004 "Haberde Gerçekliğin İnşa Edilmesi Ne Demektir?", Ç.Durşun (ed.), **Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Ankara: Elips Kitap, s:37-65.

2004b "Televizyon Haberlerinde Siyasal İslamcı Partinin Temsili: 1999 Seçimlerinde Fazilet Partisi", **Selçuk İletişim**, 3 (3), s:5-20.

GÖKA, E.

2007 “Fanatizmin Psikolojisi ve Türklerin Psikolojisinde Fanatizm”, **Cogito**, sayı:53.

HALL, S.

2005 “İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü”, **Medya, İktidar, İdeoloji**, Der.-Çev: M.Küçük, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

İŞİK, N. E.

2006 “Milliyetçilik, Popüler Kültür ve ‘Kurtlar Vadisi’”, **Doğu Batı 38**, s: 227-247.

İNAL, A.

1996 **Haberi Okumak**, İstanbul: Temuçin Yayınları.

KADIOĞLU, A. “Romantik ve Askeri Kültür”, **Radikal 2**, (04.11.2007).

KADIOĞLU, A.

2008 **Vatandaşlığın Dönüşümü Üyelikten Haklara**, Birinci Basım, İstanbul: Metis Yayınları

KADIOĞLU, A.

2008b “Türkiye’de Vatandaşlığın Anatomisi”, A.Kadioğlu (haz.), **Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara**, İstanbul: Metis Yayınları, s:168-184.

KEYDER, Ç.

2005 “1990’larda Türkiye’de Modernleşmenin Doğrultusu”, Editörler: S. Bozdoğu R.Kasaba, **Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, Üçüncü Basım, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

MARDİN, Ş.

1997 **Türk Modernleşmesi, Makaleler 4**, Beşinci Basım, İstanbul: İletişim Yayınları

LAÇİNER, Ö.

2006 “Milletliğin sonunda İsek”, **Birikim 211**, s: 3-7.

OLDFIELD, A.

2008 “**Vatandaşlık: Doğal Olmayan Bir Pratik mi? (1994)**”, Der: A. Kadioğlu, Çev: C.Cemgil, **Vatandaşlığın Dönüşümü Üyelikten Haklara**, Birinci Basım, İstanbul: Metis Yayınları.

ÖĞÜN, S. S. (1995). **Modernleşme, Milliyetçilik ve Türkiye**, Birinci Basım, İstanbul: Bağlam Yayınları.

PARLAK, I.

2005 **Kemalist İdeolojide Eğitim; Erken Cumhuriyet Dönemi Tarih ve Yurt Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme**, Birinci Basım, Ankara:Turhan Kitabevi.

SARIBAY, A. Y.

2008 **Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji**, İstanbul: Everest Yayınları.

SCHMITT, C.

2006 **Siyasal Kavramı**, Çev: E.Göztepe, Birinci Basım, İstanbul: Metis Yayınları

SMITH, A. D.

2004 **Milli Kimlik**, Çev: B.Sina Şener, Üçüncü Basım, İstanbul: İletişim Yayınları

SÖZEN, E.

1999 **Söylem, Belirsizlik, Bilgi/Güç ve Refleksivite**, Birinci Basım, İstanbul: Paradigma Yayınları

TOSUN, G. E.

2001 **Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi**. Birinci basım, İstanbul: Alfa Yayınları.

ÜLKÜ, G.

2004 “**Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve van Dijk Yöntemi**”, Ç.Dursun (ed.), **Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Ankara: Elips Kitap, s:371-389.

ÜSTEL, F.

2005 **Makbul Vatandaşın Peşinde, 2.Meşrutiyetten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi**, İkinci Basım, İstanbul: İletişim Yayınları.

*The Reproduction of The Nationalist Value
in The Turkish Printed Media*

ÜŞÜR, S. S.

1997 **İdeolojinin Serüveni-Yanlıı Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme,**
Birinci Basım, Ankara: İmge Kitabevi.

YEĞEN, U.T

2004 "Haberde Yeni Olan Nedir?", Ç.Dursun (ed.), **Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi,** Ankara: Elips Kitap, s:67-87.

TÜRKİYE'DEKİ YURTDIŞI DOĞUMLULARIN YURTIÇİ GÖÇ HAREKETLERİ YA DA GÖÇMENLERİN İÇGÖÇÜ

İbrahim SİRKECİ*

Jeffrey COHEN**

Neriman CAN***

ÖZ

Bu çalışmada, Türkiye'deki yurtdışı doğumlu göçmenlerin içgöç hareketlerini incelemek ve Türkiye doğumlularla kıyaslamasını yapmak üzere 2000 yılı Nüfus sayımı verilerini analiz ettik. Nedensel temerküz (cumulative causation) modeli önceki göç deneyimlerinin Uluslararası göç etme eğilimini artırıcı bir etkisi olduğunu öngörmektedir. Bu çalışmada biz bir sonraki aşamaya bakarak, uluslararası göç deneyimi sonrası iç göç yapılarını görmeye çalıştık. Yurtdışı doğumlu göçmenlerin Türkiye doğumlulara göre daha çok içgöç gerçekleştirme beklentisiyle, 'göç kültürü' yaklaşımını da dikkate aldık. En son nüfus sayımı verilerini sunan 2000 yılı sayımı birey ve hanehalkı düzeyinde değişkenler içermektedir. Biz bu data setine sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi göstergelerini de ekleyerek zenginleştirilmiş bir veri tabanı yarattık. Böylece bazı çevresel etkileri kontrol etmeyi amaçladık. Bu çalışma Türkiye'deki yurtdışı doğumlu yabancıların içgöç bağlamında yapılmış ilk analizidir.

Anahtar kelimeler: Uluslararası Göç, İçgöç, Nüfus Sayımı, Göç Kültürü.

---

* Reader, Regent's College, Pazarlama, Strateji ve Hukuk Bölümü, Londra, Birleşik Krallık. Eposta: sirkeci@regents.ac.uk

** Doç. Dr., Ohio Devlet Üniversitesi, Antropoloji Bölümü, Columbus, Ohio, ABD. Eposta: cohen319@osu.edu

*** Uzman, Türkiye İstatistik Kurumu Nüfus ve Göç Bölümü, Ankara. Eposta: neriman.can@tuik.gov.tr

INTERNAL MIGRATION OF THE FOREIGN BORN OR INTERNAL MIGRATION OF IMMIGRANTS IN TURKEY

ABSTRACT

This study explores the 2000 Turkish Census to examine internal migration of foreign born in Turkey and compare it with the movements of the natives. Cumulative causation model argues that previous migration experiences facilitate the propensity of international migration. In this study, we have looked at the later stages in this process to understand whether international migration experiences affect internal migrations following the international migration. We have also considered that within the culture of migration approach, if foreign born have higher internal migration propensity compared to their Turkish born fellows. The 2000 Census provides the latest data set providing individual and household level variables. We have extended this data set by adding socioeconomic development levels data. Thus some of the environmental influences could be controlled. This study is also the first ever study on internal migration of foreign born in Turkey.

Keywords: *International Migration, Internal Migration, Census, Culture of Migration*

GİRİŞ

Türkiye'de göç çalışmaları hem genel olarak uluslar arası göç hareketlerine odaklı ve de Türkçe'de yayınlanmış çalışmalar sayı ve kapsam olarak halen oldukça sınırlıdır. Bu çalışmada erişilebilen en yeni ve kapsamlı veriler kullanılarak hem Türkiye'ye gelen göç hem de bu göçmenlerin ülke içindeki hareketliliklerine bir ışık tutulması amaçlandı. Bu bağlamda Türkiye'nin sadece göç veren değil aynı zamanda göç alan bir ülke olarak da profili çıkarıldı. Çalışmada, Türkiye'ye göç etmiş yurtdışı doğumlarının iç göç hareketlerini inceleyerek bunu içgöçe uyarlanmış 'nedensel temerküz' modeli ile açıklamak amaçlanmıştır.

Önceki göç deneyimlerinin gelecekteki göç olasılığına etkisi bilinmektedir. Uluslar arası göçmenlerin göç hareketlerini gösteren güzergâh haritalarını incelediğimizde uluslar arası göçten önce içgöç deneyimlerinin var olduğunu sıklıkla görürüz. Uluslararası göçün devamlılığını açıklamaya çalışan modellerden biri olarak nedensel temerküz modeli (Massey vd. 1993: 451-454) incelendiğinde, geçmişte içgöç deneyimi olanların uluslararası göç olasılığının diğerlerine göre daha yüksek olması beklenir. Modelin temel

varsayımı göç deneyiminin yarattığı iç dinamik ile göçün artacağı ve kontrolünün zorlaşacağı üzerinedir. Bu önermeyi genişleterek bir adım ileriye gidersek, uluslar arası göç deneyimine sahip olan kimselerin de, bu göç deneyimi sonrasında daha yüksek içgöç olasılığına sahip olmalarını bekleyebiliriz. Dolayısıyla önceki göç deneyimi, göç edilen ülkede de yer değiştirme, yani içgöç olasılığını artırabilir.

Yurtdışı doğumlarının, göçmen ya da değil, yerleşene dek bir miktar hareketlilik göstermesi beklenebilir. Newbold'un ifadesiyle bu, göçten sonra yaşanılacak mekân seçiminde bir tür ince ayardır (1996). Örneğin Kanada'da yabancı doğumlarının vilayetler arası göç hızlarının yerlilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Newbold 1996:728). ABD'de yapılan bir araştırmada da, Hempstead, yurtdışı doğumlarının eyaletler arası göç hareketlerini incelemiş ve genel olarak rağbet edilen eyaletlerin iç göçte avantajlı olduğunu görmüştür (Hempstead 2007). Toplumsal ağlar konusundaki çalışmalara göre 'yerli nüfus yoğunluğu' düzeyi de yurtdışı doğumlarının içgöç olasılığını belirleyen önemli etmenlerdendir (Kritz ve Nogle 1994; Massey ve Denton 1987). Uluslararası göç ile kendi ulus, ırk veya etnik grubundan göçmenlerin olduğu bölgelere gelen yabancıların, başka bölgelere (örneğin yerlilerin yoğun olduğu bölgelere) göç edenlere göre içgöç olasılıklarının çok daha düşük olduğu görülmüştür. Aynı zamanda bu bölgeler dışına varan aynı etnik grup üyesi göçmenlerin, daha sonra, bu kendi etnik hemşerilerinin yoğun olduğu bölgelere göç ettikleri de bilinmektedir. Dolayısıyla yurtdışı doğumlu nüfusun bazı bölgelerde yoğunluk göstermesi ya da seyrek olması bunların iç göç olasılığını etkileyen bir etmendir.

Göç kültürü yaklaşımı herhangi bir nüfus grubunun göç etme olasılığını ve nereye göç edeceklerini anlamanın bir yoludur. Bu yaklaşım da nedensel temerküz modeline (Massey vd. 1993: 451-454) dayanır ve kültürel pratik ve yaklaşımların da toplumsal ağlar için önemli olduğunu ileri sürer. Bu göç kültürü yaklaşımında göç kararlarının bireyler tarafından hane halkı üyeleri olarak verildiği de vurgulanır. Yani bireyin kararı hane halkı tarafından, onun tarihi, kaynakları, tarihi, toplum içindeki yeri ve mekânı ile çerçevelenir (Cohen 2001; Conway ve Cohen 2002; Conway 2005). Bir başka ifadeyle, hane halkı içindeki göç kültürü ve tarihi bireyin göç hareketleri üzerinde bir ağırlığa sahiptir. Dolayısıyla hane halkı etkisiyle bireyin göç ve yerleşme yolları ve yönleri çizilir. Bunlar ekonomik, siyasi ve başka etkenlerle çakışabilir. Bu yurtdışı doğumlular için bu çerçeve hem göçü kolaylaştıran bağlantılar hem de beklentileri şekillendirir. Özetle bireyselmış gibi görünen pek çok göç kararı hane halkı içerisinde şekillenir ve bir oranda da göç veren toplumu yansıtır.

Yurtdışı doğumlarının ve diğerlerinin içgöçünü etkileyen diğer etkenler arasında yaş, cinsiyet, medeni durum, mülkiyet durumu, eğitim, meslek ve çalışma durumu sayılabilir. Göç olasılığı yaşlandıkça azalır. Evlilik göçe neden olabilir ama aynı zamanda insanlar evlendikten sonra yerleşmeye daha eğilimlidir. Kadının göç hareketi yakın tarih boyunca erkeğin göçüne tabi bir yapı göstermiştir. Ancak ev hizmetleri yapan göçmenlerin ve kadın kaçakçılığı odaklı göçler ile bu yapı biraz değişmiştir. Benzer şekilde bazı mesleklerin daha çok göçe yatkın olduğu görülmüştür. İnsanların kadrolu işler bulana dek göç etme olasılıklarının yüksek olduğu da görülmüştür. Nüfus sayım verilerinin elverdiği ölçüde bu etkenler analizlerimizde yansıtıldı.

YÖNTEM

Kapsam ve amaçlar itibarıyla bu çalışma tarif ve tasnif etme yanında aşağıdaki değişkenler arasında nedensel ilişkileri göstermeyi hedeflemiştir. Nedensel model de, yurtdışı doğumlarının ülke içindeki göçlerini etkileyen faktörler ve bunların görece ağırlıkları araştırılmıştır. Ayrıca nedensel temerküz modeline ve Newbold'un çalışmasına dayalı olarak geliştirilen hipotez de, yani önceki göç deneyiminin iç göç eğilimini artırabileceği, kısaca test edilmiştir ve Türkiye doğumları ile yurtdışı doğumların ülke içindeki göç nedenleri karşılaştırılmıştır.

2000 yılı nüfus sayımı, bu çalışmadaki temel veri kaynağıdır. Analizler için, sayım verisinden Türkiye'deki yurtdışı doğumlarının tümünü kapsayan bir örneklem seçildi. İleri analizlerde, sayım verileri itibarıyla içgöç hareketini tesbit edebilmek için örneklem, beş yıl önce de Türkiye'de ikamet edenleri kapsayacak biçimde azaltıldı. 5 yaşından küçük olanların göçlerinin sayım verisinde tespiti mümkün olmadığından, bunlar da dışarıda bırakıldı. Sonuçta 2000 yılı sayımında tespit edilen 1.260.491 yurtdışı doğumlu kişiden 935,088'i örneklemimizde yer aldı. Bu bize, 81 il arasındaki göçleri tespit etme imkânı tanıdı. Son olarak farklı etkilerin ağırlığını bulmak için bir regresyon modeli geliştirildi. Bu model, çalışma durumunu da kapsadığı için, örneklemden resmi çalışma yaşı olan 12'nin altındakiler de çıkarıldı ve 902,532 kişiyi kapsayan bir nihai örneklem analizlerde kullanıldı.

Kullandığımız değişkenler aşağıda tanımlanmıştır:

Bağımlı değişken: İç göç durumu ya da göçmen olup olmama durumunu ifade etmektedir. 'Göç etmiştir' (1) ya da 'etmemiştir' (0) olarak kodlanmıştır. Göç etme durumu sayım günü ve beş yıl önceki ikamet yerinin karşılaştırılması sonucu tespit edilmiştir. Buradaki bir sıkıntı, iki sayım tarihi arasındaki olası göç hareketlerinin tespit edilemiyor olmasıdır. Ancak bu sayım verilerinin evrensel bir eksikliğidir ve bunu aklımızda tutarak yorumlamak zarureti vardır. Burada içgöç, ikamet yerinin bir ilçeden

diğerine, bir ilden diğerine, veya bir köyden diğerine olacak şekilde tüm hareketleri kapsamaktadır. Mahalle düzeyinde yer değiştirmeler dikkate alınmamıştır.

Bağımsız değişkenler yukarıdaki çerçeveye uygun biçimde birey, hane halkı ve il düzeyinde faktörleri içermektedir. Böylece kapsamlı ve çevresel etkileri de dikkate alan bir tablonun sunulması amaçlandı.

Yaş: tek yıllar olarak alındı.

Cinsiyet: kadın ve erkek; kadın referans kategori olarak alınmıştır.

Eğitim: bitirilen son okul esas alınmıştır.

Medeni durum: evli, dul ve ayrılmışlar, hiç evlenmemiş kimseler ile karşılaştırılmıştır.

Ekonomik aktivite durumu üç değişken ile ölçüldü:

- Sayımdan önceki hafta çalışma durumu; maaşlı çalışanlara göre karşılaştırıldı.

- Meslek sınıfları; en kalabalık grup olan fabrika işçileri, iş makineleri kullanıcıları, atölye işçileri referans grup olarak alındı. Sayım verisi ISCO 68 (ILO, 1969) esas alınarak toplanmış.

- Çalışılan sektör; zirai olmayan üretim alanları karşılaştırmaya esas olarak belirlendi.

Tabiiyet: Türkiye ve Türkiye vatandaşı olmayanlar.

Hanenin kalabalıklığı: Hanede yaşayanların toplam sayısının oda sayısına bölünmesiyle elde edilmiş değişken.

Ev sahipliği/ mülkiyet: ev sahibi olanlar referans grup, kiracılar ve lojmanda kalanlar diğer gruplar.

İkamet yeri: kırsal (komparatör) ve şehirselsel.

Sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi: Beş yıl önce ikamet edilen ilin gelişmişlik düzeyi. Bu veri setine bizim eklediğimiz ve Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 2003 yılında toplanmış verilere dayalı karma bir ölçüm aracıdır (Dinçer vd. 2003).

Yurtdışı doğumlu nüfus doğum yeri bilgisine dayanarak tespit edilmiştir. Açıktır ki yurtdışı doğumluların içinde, yabancılarla birlikte, geri dönmüş veya dönmemiş Türkiyeli göçmenlerin çocukları ve torunları da bulunabileceği gibi, Türkiye'ye göç etmiş ve Türkiye vatandaşlığına geçmiş kimseler de bulunabilir.

Binom lojistik regresyon modeli, Türkiye'deki yurtdışı doğumluları iç göç durumuna göre bir biriyle kıyaslamaktadır. Makalenin sonuna doğru da göç nedenleri açısından yurtdışı doğumlular ile Türkiye doğumluların kıyaslandığı bir tablo eklenmiştir.

TÜRKİYE'DE NÜFUS VE GÖÇ

Türkiye nüfusu itibarıyla (70.586.256) dünyanın en kalabalık 20, Avrupa'nın ise 3 ülkesinden biri (TürkStat, 2008). 20. yüzyıl boyunca hızlı artan nüfus artık azalan bir büyüme hızı göstermekte; 2000 yılında binde 18 olarak tespit edilmiştir. 1950'lere kadar ülke nüfusunun yüzde 70'ten fazlası kırsal olmasına karşın 50 yıllık hızlı kentleşme ve nüfus artışı 2007 sonunda nüfusun yüzde 70'inin şehirlere taşınmasıyla sonuçlanmıştır (TürkStat, 2008). İstanbul, İzmir, Ankara, Antalya ve Bursa gibi sanayi merkezleri en yüksek göç alım istatistiklerine sahipler. Son nüfus sayımına göre İstanbul'un aldığı net göç (gelen göç eksi giden göç) 400 binin üzerindeydi. Bu kentler aynı zamanda en yüksek sayıda göç veren yerleşim yerleri oldular. Örneğin İstanbul yine aynı dönemde 500 binden fazla göç verdi. Yani kabaca iki orta büyüklükte kent İstanbul'a taşınırken bir kent de İstanbul'u terk etmiş. Bu sayılar, göç literatürüyle uyumlu biçimde, iç göç akımlarının tek yönlü olmadığını göstermekte (Bkz. Lee, 1966; Gedik, 1996).

Önceki araştırmalar, yaygın olarak iller arası göç olduğu, kırdan kıra veya kent içi göçlerin de hatırı sayılır düzeyde olduğunu göstermekte (Gedik, 1996, Kocaman, 2008:19). İnsanların yüzde 8'den fazlası bir başka ile göç ederken, 81 ilden 56'sı binde 20'den büyük net göç hızı kaydetmiş durumda. Bu hareketlerin çoğunluğunun kentsel alan içinde olduğu ve bir kısmının da kırsal alanlar arasında kalarak geleneksel göç yapısına uyması beklenmekte (bkz. Gedik, 1996). Yerinden olmuş nüfus araştırmasından da (Aker vd. 2005) anlaşıldığı üzere bu göçlerin bir kısmı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki güvenlik kaygılarıyla açıklanabilirse de, bu alanda daha çok incelemenin gerektiği kesindir. Bizim amacımız, bu göç hareketlerine yurtdışı doğumların katılımını ve buna etkiyen faktörleri incelemektir.

Türkiye'nin uluslar arası göçte yeni bir aktör olduğu genel inancına karşın ülkenin göç deneyimi birkaç yüzyıl öncesine dek götürülebilir. Yani her şey 1960'larda başlamış diyemeyiz. 1492-93'te Yahudilerin İspanya'dan göçleri bunların başında sayılabilir (Diaz-Mas 1992; Masters 2004). Daha yakın geçmişte ise Osmanlı İmparatorluğu'nun 100 yıl kadar süren çöküşü döneminde ortaya çıkan büyük çaplı nüfus hareketleri sayılabilir. Osmanlı'nın yönetiminden çıkan topraklardan yeni Türkiye'ye doğru çok sayıda Müslüman tebaa göç etmiştir (McCarthy 1996). Yani eski Osmanlı ülkelerinde kalmış Müslüman azınlıklar, modern Türkiye tarihinde önemli bir iç göç akımı oluşturmuşlardır. Nüfus mübadelesi sonrasında da özellikle Bulgaristan'dan Türkiye'ye büyük göç akınları olmuştur. Çağlayan, 1950-51'de yaklaşık 155 bin (sf.23) ve 1970'lerde 120 bin (sf.25) dolayında Türkün, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç ettiğini belirtmektedir (2007: 23 ve 25). 1050-51'de Bulgaristan'dan gelen Türklerin yoğunlukla yerleştikleri

Bursa, İstanbul, İzmir ve Tekirdağ (Çağlayan 2007: 23) gibi illerin daha sonraki dönemlerde de göçmenlerin hedefinde olması bu çalışma için özellikle önemlidir.

Aynı dönemde Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıkların da ciddi bir dışa göç akımı oluşturduklarını vurgulamalıyız. Bunlar Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan dışında İsrail ve Amerika'ya göç etmişlerdir (bkz. Sirkeci 2005; Akgündüz 1998; Karpat 1985). Çok sayıda Osmanlı tebaası da Avrupa ve özellikle Amerika kıtasında yeni vatanlar aramış ve yerleşmişlerdir. Latin Amerika'da hala bu göçlerin etkisiyle oluşan ciddi nüfus grupları bulunmaktadır. Cumhuriyet sonrası azınlık göçleri de ülkenin uluslar arası göç rejimleri içinde sürekli bir yeri olduğunu göstermektedir (Sirkeci ve İçduygu 2001; İçduygu ve Sirkeci 1999; Pentzopoulos 1962).

Oldukça yakın bir zamanda Türkiye pek çok başka ülkenin vatandaşları için de bir göç ülkesi haline gelmiştir (Kirişçi 2007). Çok sayıda Afrikalı, Ortadoğulu ve Asyalı Türkiye'ye gelmektedir. Bunların bir kısmı Türkiye'yi geçiş ülkesi olarak görmektedir, bir kısmı ise geçici veya yerleşmek üzere gelmektedir. Önemli sayıda kaçak ya da kayıt dışı göçmen de bunların yanına eklenmelidir (İçduygu ve Toktaş 2002). Bunu küreselleşme, Türkiye'nin gelişen ekonomisi ve Avrupa ile bütünleşmesinin bir sonucu ve aynı zamanda bulunduğu bölge ve çevre ülkelerdeki çeşitli çatışmalarla ilintilendirmek mümkündür. Ancak, Türkiye'ye gelen göç, sadece bu az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerden değil. Önemli sayıda Avrupalı da Türkiye'ye göç etmektedir. Bunlar arasında, geri dönen Türkiye doğumlu göçmenler yanında Türkiye kökenli Avrupalılar da¹ mevcuttur.

Türkiye'nin 1960'larda ve 1970'lerin başında Avrupa ülkeleri ve Avustralya ile yapılan göçmen işçi anlaşmalarıyla başlamış ve yaklaşık 50 yıl içerisinde bu ülkelerde kalabalık bir Türkiyeli göçmen nüfus oluşmuştur. Bu nüfusu bugün hesaplamak net olarak mümkün olmasa da göç ettiği ülkenin vatandaşlığına geçenler, ikinci ve üçüncü kuşak ve de kayıt dışı göçmenler hesaba katıldığında toplam sayının beş ila altı milyon dolayında olabileceğini tahmin edebiliriz. Dolayısıyla son dönemde Türkiye'ye göç edenler arasında bunların katkısını göz ardı edemeyiz. Bu tür, göç ilişkileriyle kurulmuş bağların dışında çeşitli ticari, kültürel ve sanayi ilişkileri de pek çok ülkeyle nüfus akış ilişkilerini beraberinde getirmiştir. Bu ülkelerin vatandaşlarının da, zaman içinde Türkiye'yi bir varış yeri (destinasyon) olarak benimsediklerini söyleyebiliriz. Aşağıdaki tablolarda

---

¹ Bunlar ikinci ve üçüncü kuşak dediğimiz göçmen çocukları ve aileleridir. Bunların yanına evlenme yoluyla uyruk değiştirenler de eklenebilir.

*Türkiye'deki Yurtdışı Doğumların Yurtiçi Göç Hareketleri ya da
Göçmenlerin İçgöçü*

gösterildiği üzere, göç istatistiklerinde olmasa da seyahat istatistiklerinde bunu görmek mümkündür.

Yurtdışı doğumların içgöç analizlerinin çerçevesini kurmak için Türkiye'ye göç eğilimlerini inceledik. Bağımsız ve senkronize olmamış veri toplama pratiklerinin ve göç istatistiklerinin bilinen sıkıntıları nedeniyle Türkiye'ye göçün kesin hesaplarını yapmak teknik olarak mümkün değildir. Bunlar bir noktadan sonra tahmin olmanın ötesine geçemeyeceklerdir. Dolayısıyla burada çeşitli resmi kaynaklardan gelen istatistiklerin bir sunumunu da yapmayı uygun gördük. Bu kayıtların bir koordinasyonu gereklidir ve Türkiye İstatistik Kurumu bu konuda çalışmalarını sürdürmektedir.

Tablo 1: Nüfus sayımı verilerine göre Türkiye'deki yurtdışı doğumlu nüfus, 1935-2000

Sayım yılı	Sayı	Toplam nüfus içindeki oran %
1935	962.159	5,95
1945	832.616	4,43
1950	755.526	3,61
1955	845.962	3,52
1960	952.515	3,43
1965	903.074	2,88
1970	889.170	2,50
1975*	134.746	0,33
1980	868.195	1,94
1985	934.990	1,85
1990	1.133.152	2,01
2000	1.260.530	1,86

* Bu aşırı düşük sayı için bir açıklama bulamadık. Bunun 1975 yılı sayımına özgü bir hata olduğu tahmin edilmektedir.

Kaynak: TÜİK Nüfus sayımları

Tablo 1 Türkiye'deki yurtdışı doğumlu nüfusun tarihsel seyrinin bir özetini sunmaktadır. Erken yıllardaki nüfusun önemli kısmını Birinci Dünya savaşı, Balkan Savaşları ve Kurtuluş Savaşı dönemi göçmenlerinin ve mübadele nüfusunun oluşturduğunu söyleyebiliriz. Son üç nüfus sayımı (1985, 1990 ve 2000) büyük olasılıkla, Batı Avrupa'dan göç eden ikinci ve üçüncü kuşak Türkiyelileri ve görece az da olsa diğer yabancıları kapsamakta. Bu sayılar, dolayısıyla, çok sayıda Türk vatandaşını ve çifte vatandaşı kapsamaktadır.

Tablo 2'nin gösterdiği üzere Türkiye'ye göç, sayımda sorulan ikamet yeri sorusuna verilen cevaplarla tespit edilmiştir. Beş yıl önceki ikameti yurtdışı olanlar göçmen olarak tespit edilmiştir. Herhangi doğrusal bir yapı görülmemekle birlikte bazı anahtar olaylar bu değişken eğilimlere ışık tutabilir. Örneğin, 1985 ve 1990 sayımlarında kaydedilen yüksek oranları Bulgaristan'da insan hakları ihlallerine maruz kalarak kısa süre içinde büyük sayılarda Türkiye'ye göç eden azınlık nüfusa mal edebiliriz (bkz. Çağlayan, 2007). Bunların önemli bir kısmı takip eden yıllarda Bulgaristan'a geri dönüş yapmıştır (Karpaz 1995; Vasileva 1992).

Tablo 2: Yurtdışı doğumlarının Türkiye'ye göçü, 1975-2000

Sayım yılı	Türkiye vatandaşları*	Yabancı uyruklular	Toplam yurtdışı doğumlu	Toplam nüfusa oran %	Toplam nüfus
1975-80			254.171	0.66	44.736.957
1980-85	398.801	11.419	410.232	0.92	50.664.458
1985-90	287.986	99.855	388.994	0.77	56.473.035
1995-00	182.000	50.244	234.111	0.38	67.803.927

* Çifte vatandaş olanları da kapsar.

Kaynak: Türkiye İstatistik Enstitüsü Nüfus sayımları

Buradaki analizimiz sadece 2000 yılındaki son nüfus sayımı verilerine dayalıdır. Tablo 3'te yurtdışı doğumlar tabiiyetlerine göre özetlenmiştir. İlk göze çarpan nokta, Türkiye'de ikamet eden yurtdışı doğumların yaklaşık dörtte üçünün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmasıdır. Bunun bir nedeni yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının yeni doğan çocuklarını elçiliklerde kaydettirmek, çifte vatandaşlık ve benzeri kanallarla Türk vatandaşlığına sahip geniş bir ikinci ve üçüncü kuşağın varlığına bağlayabiliriz. Bunun yanında Türkiye'ye yerleşip Türk vatandaşlığına geçenler de daha küçük de olsa önemli bir gruptur.

Bazı tabiiyet gruplarının ağırlığı ve çeşitlilik tarihsel bağlar, göç tarihçeleri, kültürel ve coğrafi yakınlıklarla açıklanabilir. Bir Avrupa ülkesi ve uzun süredir AB üyesi olmayı bekleyen bir ülke olarak, Türkiye AB ülkeleriyle güçlü ve tarihsel bağlara sahiptir. AB'nin Almanya ve Hollanda gibi eski üye ülkeleri aynı zamanda Türkiyeli göçmenler içinde uzun yıllar ana göç ülkeleri olmuşlardır ve dolayısıyla geniş Türkiyeli göçmen nüfuslar barındırmaktadırlar. Bazı doğu Avrupalı AB üyeleri ise Osmanlı İmparatorluğu'nun parçasıydılar ve Yunanistan, Romanya, Bulgaristan gibi

ülkeler dolayısıyla büyük Türk ve Müslüman azınlıklara ev sahipliği etmektedirler. Bu bağlar göç akımlarının önemli belirleyicilerindedir. Komşu ülkeler, İran ve Irak'tan gelen büyük göç akımları da hem kültürel ve coğrafi yakınlık hem de bu ülkelerdeki çeşitli çatışma durumlarıyla açıklanabilir. Kolay ulaşılabilirlik Ukrayna ve Rusya gibi komşulardan gelen göçlerde önemli bir etmendir. Kültürel yakınlık Orta Asya ve Kafkaslardan, Türkmenistan, Özbekistan ve Azerbaycan gibi ülkelerden gelen göçler de mutlaka bir rol oynamaktadır. Büyük oranda Müslüman nüfus barındıran ülkelerden gelen göçler de kısmen kültürel yakınlığa atfedilebilir.

Genel olarak bakıldığında en kalabalık grubu, Türkiye'nin güçlü ekonomik, tarihsel ve göç ilişkileri de olan AB ülkelerinden gelenler oluşturmaktadır. Bu ülkeler yurtdışındaki Türkiyelilerinde çoğunluğunun yaşadığı ülkelerdir. Bunları komşu ülkeler izlemektedir. Burada ortak tarihsel ve kültürel değerlerle birlikte coğrafi yakınlık önemli rol oynamaktadır.

Tablo 3: Tabiiyet ve Cinsiyete Göre Yurtdışı Doğumlarının Dağılımı, 2000

Tabiiyet	Toplam	Kadın	Erkek	Tabiiyet	Toplam	Kadın	Erkek
Avrupa Birliği ülkeleri							
Almanya	85.354	42.430	42.924	Finlandiya	1.214	602	612
Bulgaristan	35.245	17.392	17.853	İspanya	766	386	380
Britanya	11.139	5.454	5.685	İrlanda	314	183	131
Hollanda	8.950	4.644	4.306	Çek Cumh.	905	467	438
Avusturya	6.059	3.192	2.867	Slovakya	236	120	116
Yunanistan	5.660	2.883	2.777	Macaristan	201	105	96
Fransa	4.105	2.103	2.002	Latvia	180	77	103
İsveç	3.759	1.772	1.987	Portekiz	150	82	68
Belçika	3.033	1.530	1.503	Slovenya	88	46	42
Polonya	2.730	1.368	1.362	Litunya	35	15	20
İtalya	1.785	1.040	745	Estonya	61	25	36
Romanya	1.761	875	886	Lüksemburg	30	14	16
Danimarka	1.760	849	911	İzlanda	19	10	9
				<i>Toplam</i>	<i>175.539</i>	<i>87.664</i>	<i>87.875</i>
<i>Eski AB</i>	<i>134.097</i>	<i>67.174</i>	<i>66.923</i>				
<i>Yeni AB</i>	<i>41.442</i>	<i>20.490</i>	<i>20.952</i>				
Diğer sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkeler							
Rusya	13.641	5.810	7.831	Malezya	163	92	71
ABD	7.120	4.296	2.824	Tayvan	159	62	97
Norveç	2.851	1.397	1.454	Güney Afrika	138	76	62
İsrail	1.914	987	927	Hırvatistan	119	63	56
İsviçre	1.419	711	708	Singapur	117	43	74
Japonya	1.238	595	643	Meksika	74	39	35

Türkiye'deki Yurtdışı Doğumların Yurtiçi Göç Hareketleri ya da Göçmenlerin İçgöçü

Kanada	674	334	340	Arjantin	70	35	35
Avustralya	606	280	326	Virgin Adl.	66	32	34
Güney Kore	358	160	198	Şili	24	11	13
Brezilya	196	85	111	Hong Kong	21	13	8
Yeni Zelanda	178	73	105				
Diğer Komşu ülkeler				Toplamı:	31.146	15.194	15.952
İran	7.859	4.830	3.029	Ukrayna	2.097	857	1.240
Azerbaycan	7.498	4.718	2.780	Kuzey Kıbrıs	1.363	719	644
Irak	5.101	3.024	2.077	Suriye	766	511	255
Gürcistan	2.941	1.392	1.549	Ermenistan	229	76	153
Diğer ülkeler				Toplamı:	27.854	16.127	11.727
Özbekistan	3.180	1.595	1.585	Fas	219	157	62
Afganistan	2.886	1.924	962	Nijerya	203	179	24
Kazakistan	2.638	1.310	1.328	Lübnan	187	126	61
Yugoslavya	2.363	1.184	1.179	Tanzanya	169	152	17
Arnavutluk	1.599	880	719	Sudan	149	110	39
Makedonya	1.349	746	603	Suudi Arab.	130	89	41
Kırgızistan	791	441	350	Gana	107	93	14
Çeçenya	549	328	221	Endonezya	105	43	62
Çin	499	297	202	Kenya	104	69	35
Filistin	473	414	59	Tacikistan	93	74	19
Moldova	470	117	353	Tayland	87	56	31
Bosna Herz.	417	232	185	Dağıstan	75	25	50
Türkmenistan	446	359	87	Tataristan	70	39	31

Cezayir	402	320	82	Swaziland	67	21	46
Pakistan	379	274	105	Mogolistan	64	33	31
Libya	331	261	70	Senegal	50	27	23
Hindistan	301	199	102	Uruguay	39	20	19
Ürdün	267	199	68	Kuveyt	34	27	7
Filipinler	255	144	111	Birmanya	30	23	7
Mısır	250	181	69	Yemen	30	20	10
Tunus	249	146	103	Sri Lanka	26	26	0
Bangladeş	248	233	15	Etiyopya	22	11	11
				<i>Toplamı:</i>	<i>17.593</i>	<i>10.546</i>	<i>7.047</i>
				<i>Alt-toplam</i>	<i>262.815</i>	<i>135.271</i>	<i>127.544</i>
				Türkiye	997.676	470.122	527.554
				vatandaşı			
				TOPLAM	1.260.491	737.599	779.911

Kaynak: TÜİK 2000 Nüfus sayımı

Tablo 4: Türk Vatandaşı Olmayanların En Çok Geldikleri Ülkeler ve En Çok Göç Eftikleri İller, 2000

Geldiği ülke	Toplam	Kadın	Erkek
Almanya	73.736	40.670	33.066
Bulgaristan	27.470	12.994	14.476
Kuzey Kıbrıs	13.844	8.805	5.039
Azerbaycan	9.127	4.554	4.573
Rusya	8.626	5.606	3.020
Hollanda	8.013	4.462	3.551
Fransa	7.746	4.142	3.604
ABD	7.561	4.451	3.110
Saudi Arabistan	6.334	5.137	1.197
Büyük Britanya	5.708	2.920	2.788
Göç edilen iller			
İstanbul	54.644	29.409	25.235
İzmir	18.025	9.440	8.585
Bursa	17.948	9.134	8.814
Ankara	17.660	10.055	7.605
Antalya	10.002	5.269	4.733
Tekirdağ	5.573	2.855	2.718
Konya	5.300	3.104	2.196
Hatay	4.596	3.288	1.308
Kocaeli	4.279	2.457	1.822
Adana	4.136	2.442	1.694
<i>Toplam Türk vatandaşı olmayan yurtdışı doğumular</i>	<i>234.111</i>	<i>130.762</i>	<i>103.349</i>
<i>Kaynak: TÜİK 2000 Nüfus sayımı</i>			

Türkiye'ye gelen göçmenlerin geldikleri ülkeler tablo 4'te sunuldu. Bu ülkelerin bir kısmı, şaşırtıcı olmamakla birlikte en çok Türkiyeli göçmen alan ülkelere ve geniş Türk nüfus barındıran ülkelere gelmektedir. Türkiyelilerin en çok tercih ettiği göç ülkeleri olan Almanya, Hollanda, Fransa, ABD ve Avusturya'nın aynı zamanda Türkiye'ye de en çok göç gelen ülkeler olduğu görülüyor. Kuzey Kıbrıs ve Azerbaycan'ın listedeki yeri Türk ülkeleri olmalarıyla, Bulgaristan'ın ise ev sahipliği yaptığı Türk azınlıkla açıklanabilir. Bu ülkelerin yarısı Türkiye'nin komşularıdır. Dolayısıyla coğrafi yakınlık hipotezini doğrular niteliktedir. Savaş sonrası göç akımları nedeniyle, muhtemelen 2000 nüfus sayımı sonrası kayıtlarımızda Irak önemli bir yer tutacaktır; en azından bazı çalışmaların işaret ettiği eğilimler bu yöndedir (Bkz. Danış, 2007; Sirkeci, 2005). Türkiyeli işi göçünün geleneksel hedef ülkeleri olan Almanya, Hollanda ve Fransa gibi ülkelere gelen göçlerin yoğunlukla geri dönen göçmenler, ikinci ve üçüncü kuşak ve bunları aileleri, akrabaları ve arkadaşlarını kapsadığını düşünebiliriz.

Türkiye'ye gelen göçmenlerin yerleştikleri iller ile yurtdışına göç eden Türkiyelilerin geride bıraktıkları iller arasında bir örtüşme olduğu görülebilir. Bu da ülkeye gelen ve ülkeden giden göç akımlarının ilişkili olabileceği hipotezini destekliyor. Tablo 4'ün alt kısmı yurtdışından en çok göçmen alan 10 ili gösteriyor. Listedeki ilk dört ilimiz en kalabalık ve sanayileşmede en ileri illerdir ve aynı zamanda da geleneksel olarak yurtdışına en çok göç veren iller arasındadır. Bursa, Tekirdağ ve bir ölçüde Kocaeli ise tarihsel olarak özellikle Balkanlardan gelen göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır. Antalya, ülkenin güney batısındaki pek çok diğer il gibi önde gelen turizm merkezlerindedir ve çekici dinlenme merkezlerine sahiptir. Konya ise 1960'lardan bu yana yurtdışına yoğun göç vermiş gönderici illerindedir. Bunlara bakarak, uluslar arası göç deneyimleri gibi illerin uluslar arası göç tarihçeleri de Türkiye'ye gelen göçlerin bu anlamda deneyimli illere yöneldiğini söyleyebiliriz. Bir başka ifadeyle, geçmişte uluslar arası göç deneyimi olan iller göçmen alırken, geçmişte Türkiyeli göçmenlerin hedefi olmuş ülkeler de Türkiye'ye göçmen göndermektedir. Tabii ki uluslar arası nüfus hareketliliğinin genel olarak daha gelişmiş bölgeleri hedeflediğini unutmamalıyız. Bu Türkiye'de göçmenlerce neden bu illerin tercih edildiğini de bir ölçüde açıklar.

Tablo 4'teki en çok göç alan illerin genel olarak iç göç deneyimleri de benzer bir yoğunluğu gösteriyor. Bu iller aynı zamanda 1960'lardan günümüze net göç hızları en yüksek olan 10 il arasında yer almaktadırlar (Kocaman, 2008: 26).

Türkiye'ye göçün, özellikle son 10-15 yılda önemli ölçüde sığınmacıyı da kapsadığı dikkate alınmalıdır. Ayrıca kayıt dışı göçmenlerin de miktarını tam olarak bilmediğimiz bir katkısı olduğu varsayılabilir. Bunlar vize

*Türkiye'deki Yurtdışı Doğumlarının Yurtiçi Göç Hareketleri ya da
Göçmenlerin İçgöçü*

süresinin dolmasından sonra ülkede kalmış da olabilirler, ülkeye izinsiz girmiş de olabilirler. Göç istatistiklerinin genel sorunları yanında bu kayıt dışı göçmenlerin sayısını tahmin etmek çok daha zordur. Ancak dolaylı bir gösterge olarak Emniyet Müdürlüğü'nün sınır istatistikleri bize tabiiyet bazında gelen ve giden kişiler ve bu akımların genel büyüklüğü hakkında bir fikir verebilir.

Tablo 5: Sınır istatistiklerine göre Türkiye'ye giriş ve çıkış yapan yabancı uyruklular, 2002-2007.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Gelen yabancı uyruklular						
Almanya	3.48 1.691	3.30 5.044	3.98 5.141	4.24 0.122	3.76 2.469	4,14 9,805
Britanya	1.03 7.480	1.09 0.629	1 398,412	1.75 7.843	1.67 8.845	1,91 6,130
Rusya	946.494	1.25 7.559	1 603.372	1.86 4.682	1.85 3,442	2,46 5,336
Hollanda	873.249	938.483	1.19 9,474	1.25 3,885	997.466	1,05 3,403
Bulgaristan	834.070	1.00 6.268	1.31 0.643	1.62 1.704	1.17 7.903	1,23 9,667
Fransa	522.349	470.071	544.917	701.190	657.859	768,167
İran	432.281	494.977	631.522	957.245	865.942	1,05 8,206
Diğer	8.72 9.005	7.29 6.905	11.0 53.126	10.3 86.650	11.3 47.174	11,4 58,364
Toplam	13.2 48.176	13.9 56.405	17.5 48.384	21.1 24.886	19.8 19.833	23,3 40,911
Giden yabancı uyruklular						
Almanya	3.55 2.185	3.28 8.904	3.97 0.364	4.11 7.952	3.72 9.334	4,19 2,512
Britanya	1.01 5.671	1.08 9.679	1.42 4.321	1.76 3.174	1.70 4.041	1,94 0,412
Rusya	909.015	1.30 0.299	1.57 9.451	1.87 8.179	1.78 2.568	2,35 3,333
Hollanda	846.112	973.935	1.20 0.547	1.25 1.463	1.00 3,954	1,08 1,436
Bulgaristan	853.003	1.04 0.985	1.32 4.106	1.62 2.600	1.19 6.979	1,34 7,616
Fransa	496.482	453.658	540.606	679.140	619.366	739,442
İran	427.462	411.558	469.450	678.622	636.282	854,488
Diğer	8.35 4.126	6.98 1.552	7.70 4.207	9.88 9.253	9.85 9.072	12,1 01,772
Toplam	12.9 21.982	13.7 01.419	17.2 02.996	20.5 22.621	19.2 75.948	23,0 17,081

5. Tablo, bu kayıtların 2002 ve 2007 arasındaki özetini sunmaktadır. Her yıl, giriş yapan ve çıkış yapan nüfus arasındaki farkın ülkede kalanların sayısını vereceği düşünülebilir ancak bu yanıltıcı olacaktır. Bunlar arasında ülkeye belli bir yılda giren ancak sonraki yılda çıkış yapan kimseler de olabilir. Bazı ülkelerden gelenler ile gidenler arasında görülen negatif farkın nedeni de bu olabilir. Örneğin tabloda gördüğümüz üzere Türkiye'ye gelenden çok daha fazla sayıda Bulgaristan doğumlu ülkeyi terk etmiştir. Bunun bir nedeni de 1980'lerin ortasında yoğun olarak gelen Bulgaristan doğumluların ülkeyi çok daha sonraları ve yavaş yavaş terk etmeleri olabilir (bkz. Vasileva, 1992; Parla, 2007). Çünkü bu kayıtlar, göç istatistiklerini ya da oturma izni kayıtlarını yansıtmamaktadır. Bunlardan yine de herhangi bir ülkenin (turizm, iş, yatırım, eğitim vs açısından) ne kadar popüler ve tercih edilen bir varış yeri (destinasyon) olduğu konusunda bir çıkarsama yapılabilir.

Türkiye önemli bir geçiş ülkesi olduğu için, ülkeye kayıt dışı giriş yapan ve emniyet güçlerince yakalanan insan sayısı da 1995'teki 11 bin seviyesinden 2000 yılında 90 binin üzerine çıkmıştır. Daha sonraki dönemde bu akımların 50 bin dolaylarında istikrar sağladığını görüyoruz (Tablo 6). Bu sonradan görülen düşüş göçmen alım politika ve pratiklerinin sıkılaştırılması ile de ilgilidir. Sonuç olarak Türkiye, AB ile bütünleşme çabaları kapsamında bu alandaki tedbirlerini de artırmıştır.

Tablo 6: 1995-2006 Arasında Türkiye'de Sığınma Başvuruları ve Yakalanan Kayıt Dışı Göçmenler

	Sığınma başvuruları	Yakalanan kayıt dışı göçmenler
1995	2,017	11,362
1996	2,617	18,804
1997	3,898	28,439
1998	4,498	29,426
1999	5,390	47,529
2000	4,985	94,514
2001	5,693	92,365
2002	3,525	82,825
2003	2,563	56,219
2004	3,041	61,228
2005	2,911	57,428
2006	3,516	51,983

Kaynak: İçişleri Bakanlığı emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar, Sınırlar ve Sığınma Dairesi

YURTDIŞI DOĞUMLULARIN İÇGÖÇ HAREKETLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bireysel, hane halkı ve il düzeyinde göstergeleri dikkate alan lojistik regresyon modelimiz Türkiye'deki yurtdışı doğumlarının iç göç hareketlerinin yaklaşık yüzde 19'unu açıklamaktadır (Tablo 7). Bu modeli kurarken basamaklı analiz yoluyla en etkili değişkenler belirlendi ve son modele göç literatüründeki önemli değişkenlerle de örtüşen bir dizi değişkeni dâhil edildi.

Beklentilere uygun olarak bazı yaş ve hayatın seyrine dair göstergelerin iç göç olasılığını artırdığı ya da düşürdüğü görülebilir. Örneğin, evli kimseler diğerlerine göre daha az göç etme eğilimi gösterirken, dulların görece en yüksek göç etme olasılığına sahip olduğu görülmektedir. Yine aynı şekilde insanların yaşlandıkça göç etme olasılığının düştüğünü görmekteyiz. Erkekler kadınlara oranla daha çok göç etmekte.

Eğitim durumunun da iç göç açısından çok önemli bir belirleyici olduğu görüldü. Eğitim düzeyi yükseldikçe içgöç yapma olasılığı da artmaktadır. Üniversite mezunları ve daha yüksek eğitim almış kişiler, ilkokul mezunlarına göre 2,9 ve 2,1 kat daha fazla göç etme eğilimine sahiptirler. Ortaokul ve meslek okulu mezunlarında ise daha düşük göç eğilimi saptandı. Bunun ardındaki bir neden Türkiye'deki yüksek eğitim sistemi olabilir. Çünkü var olan merkezi öğrenci alım sistemi ile pek çok öğrenci çoğu zaman neredeyse tesadüfi olarak ikamet ettikleri yerden başka il ve ilçelerdeki eğitim kurumlarına kayıt olmaktadır ve göç etmekte. Rağbet gören kurumların çoğu sanayileşmiş ve ziyadesiyle gelişmiş yerleşim merkezlerinde olduğu için bu okul sonrası buralarda sürekli yerleşme ya da buralara doğru yeniden göç etme gerekliliğini doğurabilmektedir.

Ekonomik aktivite durumu ve ait olunan meslek grubu da iç göç olasılığını ciddi biçimde etkilemektedir. Buna göre maaşlı ya da yevmiyeli çalışanlar ve sanayi işçileri diğerlerine kıyasla göç etmeye daha yatkınlar. Öte yandan, imalat sektörlerinde çalışanlar diğer sektörlerle göre daha az iç göç eğilimi gösteriyorlar.

Genel olarak mülk sahibi olmanın göç etme ile ilişkisi olduğu ileri sürülebilir. Bizim analizimiz de ev sahibi olanların göç etme eğilimlerinin önemli ölçüde azaldığını göstermektedir. Bunu varsılığın bir göstergesi olarak da görebiliriz. Kirada oturanların göç etme ihtimali ev sahiplerine kıyasla 4 kat daha fazlayken, bu oran lojmanda oturanlar için 8 kat daha fazla. Lojmanda oturanların genel olarak kamu çalışanları (öğretmenler, doktorlar vb.) veya ulusal büyük işletmelerde çalıştıklarını düşünürsek bu hareketliliğin bir kısmını anlayabiliriz. Çünkü bu gruplardaki çalışanlar çoğu zaman mecburi hizmet ya da meslek rotasyonları gereği ya da projeler gereği

başka il ve ilçelere kısa ya da uzun süreli olarak göç etmek durumunda kalabilmekteler ve kurum veya işletmelerin lojmanlarında ikamet etmekte.

Hane halkı düzeyinde, hanenin kalabalıklığının da etkili bir değişken olduğu görüldü. Hanenin büyüklüğündeki en ufak azalma ya da oda sayısındaki en küçük bir artış göç etme ya da etmeme kararını etkilemektedir.

Yurtdışı doğumlular arasında, Türk vatandaşı olmayanlar (toplamin yaklaşık yüzde 19'u), yurtdışı doğumlu Türk vatandaşlarına oranla yüzde 70 daha az ikamet yeri değiştirme eğilimindedirler. Bunda bir neden ebeveynleri ya da aileleri Türkiye'den göç etmiş olup kendileri yurtdışında doğmuş olan ikinci ve üçüncü kuşak Türklerin etkisi olduğu düşünülebilir. Aynı zamanda Türk vatandaşı olduktan sonra ülke içi hareketliliğin pratik ve yasal düzenlemeler açısından daha kolay olduğu düşünülebilir.

Makro düzeyde ise ikamet edilen yerleşim yerinin sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerinin büyük etkisi olduğu görülüyor. Bunu ölçerken sayımdan beş yıl önceki ikamet yerinin gelişmişlik düzeyleri esas alındı. Dolayısıyla ikamet edilen yerleşim yerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyindeki her artış, yurtdışı doğumluların içgöç olasılığını yaklaşık onda bir oranında azaltmaktadır. Daha gelişmiş yerlerde ikamet edenlerin diğer bölgelerde yaşayanlara göre göç etme eğilimlerinin daha düşük olduğu görüldü. Bu uluslar arası göç çalışmalarının kalkınma düzeyi ve göç eğilimi ilişkisine dair bulgularına da uygun bir tablodur (bkz. İçduygu, Sirkeci ve Muradoğlu, 2001).

Tablo 7: Lojistik Regresyon Modeli: Türkiye'de Yurtdışı Doğumluların İçgöç Eğilimlerini Etkileyen Faktörler

	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Bağımlı değişken	-			
	1,023	2299,1	,000	0,359
Erkek(Komparatör: Kadın)	-,026	9,0	,003	0,974
Yaş (12+)	-,023	4184,6	,000	0,977
(Komparatör: evlenmemiş)	hiç	437,7	,000	
Bilinmeyen	-			
	3,134	68,1	,000	0,044
Evlenmiş	-,020	5,2	,075	0,980
Boşanmış	,033	1,3	,261	1,034
Dul	,342	219,2	,000	1,407
(Komparatör: mezun)	ilkokul	7093,1	,000	
Okur yazar değil	-,173	65,1	,000	0,841

*Türkiye'deki Yurtdışı Doğumlarının Yurtiçi Göç Hareketleri ya da
Göçmenlerin İçgöçü*

Hiçbir okul bitirmemiş	-,337	299,4	,000	0,714
İlköğretim okulu	-,276	93,9	,000	0,759
Ortaokul	,261	370,2	,000	1,298
Meslek ortaokulu	-,031	0,3	,616	0,970
Lise	,567	2062,9	,000	1,764
Meslek lisesi	,532	1079,1	,000	1,702
Yüksek okul	,625	964,5	,000	1,869
Üniversite	1,086	3976,3	,000	2,963
Master/Doktora	,778	373,2	,000	2,177
Bilinmeyen	-,899	5,4	,000	0,407
<i>(Komparatör: maaşlı çalışan)</i>		300,4	,000	
Bilinmeyen	1,090	21,0	,000	2,974
İşveren	-,200	30,9	,000	0,819
Serbest meslek	-,214	77,6	,000	0,807
Ücretsiz aile işçisi	-,470	259,8	,000	0,625
<i>(Komparatör: sanayi işçileri, iş makineleri sürücülere (a))</i>		222,1	,000	
Profesyonel, teknik eleman vb	-,004	0,3	,629	0,996
İdareci, yönetici	-,068	2,1	,074	0,935
Sekreterlik vb	-,254	129,4	,000	0,775
Satış elemanları	-,100	12,2	,000	0,905
Hizmet işçileri	,083	15,7	,000	1,087
Zirai işçiler, ormancılar, balıkçılar, avcılar	,070	0,7	,421	1,072
Bilinmeyen	-,235	1,1	,286	0,790
<i>(Komparatör: imalat)</i>		1015,9	,000	
Tarım	,347	15,5	,000	1,415
Madencilik	,082	0,5	,499	1,085
Gaz, elektrik, su vb.	,055	0,3	,587	1,057
İnşaat	,080	7,0	,008	1,084
Satış ve ticaret	,124	26,6	,000	1,132
Ulaştırma ve iletişim	,029	0,9	,332	1,030
Finans, sigorta, emlak	,114	15,0	,000	1,120
Sosyal hizmetler	,503	813,4	,000	1,654
Bilinmeyen	-,623	22,9	,000	0,536
<i>(Komparatör: Ev sahibi)</i>		26497,9	,000	
Otel, yurt vb.	1,384	2751,3	,000	3,989
Kiracı	1,391	21937,7	,000	4,020

Lojman	1,921	5296,3	,000	6,826
Kira ödemeyen kiracı	,354	365,2	,000	1,425
Diğer	,785	274,7	,000	2,193
Bilinmeyen	,848	23,9	,000	2,334
Hanenin kalabalıklığı	-,002	41,0	,000	0,998
İkamet edilen yerin niteliği:kırsal (Komparatör: kentsel)	1,386	15148,8	,000	0,250
Tabiiyet: yabancı (Komparatör: TC vat.)	1,117	3475,0	,000	0,327
Sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi	-,078	2299,1	,000	0,925
<i>R Square: 19,1</i>				
<i>2 log likelihood: 479423.075</i>				
<i>(a) ISCO68 sınıflandırması (ILO, 1969)</i>				
<i>Kaynak: TÜİK 2000 Nüfus sayımı</i>				

Türkiye'deki yurtdışı doğumluların iç göç hareketleri bir de yer değiştirme nedenleri açısından incelendi ve Türkiye doğumlular ile bu değişken açısından karşılaştırıldı. Nedenlerin karşılaştırılması ortaya koyduğu pek çok farklılıkla birlikte bize bu alanda daha çok inceleme yapılması gerektiğini göstermekte.

Tablo 8'de kadınlar ve erkekler arasındaki farklar da dikkate alındı. Bu bağlamda kadınlar için en çok kaydedilen iç göç nedeni hanedeki bir erkeğin (örneğin eş veya baba) göç etmesi. Bu açıdan hem Türkiye doğumlular (yüzde 35) hem yurtdışı doğumlular (yüzde 26) benzer bir yoğunlukla aynı nedeni belirtmesine karşın, oranın yurtdışı doğumlularda görece daha az olduğu görülüyor. Belki burada nedensel temerküz ve göç kültürü yaklaşımı doğrultusunda geçmiş göç deneyimlerinin kadınları bir ölçüde güçlendirdiği ve erkeğe daha az bağımlı hale getirdiği düşünülebilir. Bu, nüfus sayımı verileriyle gösterebileceğimiz bir mesele değil ancak nitelik çalışmalarıyla takip edilmesi gerekli bir konu.

Yeni bir iş bulma, iş arama (yüzde 26) ya da iş nedeniyle yer değiştirme (yüzde 14), Türkiye doğumlu erkekler için en sık rastlanan iç göç nedeni. Aynı durum yurtdışı doğumlu erkekler için de geçerli. Ancak iki grup arasındaki yüzde 14'lük fark çarpıcıdır. Bu farka odaklanan çalışmalar yapılması gereklidir. Hem kadın ve erkek arasındaki farklar hem de doğum yeri itibarıyla ortaya çıkan farklar nitel araştırmaların gerekliliğini de işaret ediyor.

Regresyon modelinde güvenlik kaygısının iç göç açısından oldukça düşük bir ağırlığa sahip olduğu görülmektedir. Yine de Türkiye doğumlular ile yurtdışı doğumlar arasında önceki lehine bire iki gibi bir oran olduğu

görülmüyor. Buna getirilebilecek spekülâtif ancak olası bir açıklama olarak yurtdışı doğumlarının Türkiye'ye ilk göç ettiklerinde zaten güvenlik kaygısının yüksek olduğu bölgelere yerleşmedikleri ve dolayısıyla daha sonrasında da bu nedenle göç etmenin gündeme gelmediğini düşünülebilir. Hâlihazırda, güvenlik kaygısının yüksek olabileceğini düşünülebilecek Doğu ve Güneydoğu illeri (örneğin Diyarbakır, Bingöl ve Elazığ), Türkiye'ye gelen göçmenlerin binde birinden daha azını çekebilmektedirler. Bu illerin yurtdışına en yoğun göçmen veren iller olduklarını da dikkate almak gerek. Türkiye'ye gelen yurtdışı doğumlarının özellikle bu tür illeri tercih ettiklerini yukarıda tespit edilmişti. Batıdaki beş sanayileşmiş ve büyük il (İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa ve Antalya) yurtdışından gelen göçün yüzde 65'ini çekmektedir. Güvenlik nedeniyle iç göç yapmış yüzde yarımılık grubu yine de daha detaylı incelemek gereği vardır.

Deprem tehlikesi bir başka önemli ve ilginç etki olarak karşımıza çıkıyor. 1999 yılındaki büyük Marmara depreminden bir yıl sonra gerçekleştirilmiş nüfus sayımında bunun etkisinin yüksek olabileceğini düşünülebilir. Dolayısıyla yurtdışı doğumlarının büyük deprem sonrası İstanbul ve civarından görece daha az riskli yerlere yöneldiği için deprem etkisinin onlar arasında (yüzde 4 dolayında) Türkiye doğumlulara (yüzde 3 dolayında) oranla biraz daha yüksek olduğu söylenebilir. Ancak Türkiye'nin pek çok bölgesinin deprem riski taşımakta olduğu düşünülünce bunun belli bir coğrafyayla sınırlı olmayan daha genel bir etki olması beklenebilir. Yine de yurtdışı doğumlarının göç kültürü yaklaşımı çerçevesinde daha kolay hareket edebildikleri ve ikamet ettikleri yer ile Türkiye doğumlulara göre daha gevşek bağlara sahip olabilecekleri öne sürülebilir. Sonuç olarak bu çevresel etkenlerin göçler üzerine etkisini de gösteren önemli bir veridir.

Tablo 8: 5 Yaş Ve Üzeri Nüfusun Türkiye'de İlgöç Nedenlerinin Doğum Yeri ve Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması, 2000

	Cinsiyet	Türkiye doğumlu		Yurtdışı doğumlu	
Yeni iş / iş arama	Erkek	955.323	26,7%	7.165	17,0%
	Kadın	263.519	8,8%	3.608	7,8%
İş yeri değiştirme	Erkek	494.992	13,8%	3.991	9,5%
	Kadın	226.368	7,6%	3.615	7,8%
Bağımlı olarak	Erkek	620.484	17,3%	5.966	14,2%
	Kadın	1.037.957	34,8%	12.272	26,4%
Eğitim	Erkek	434.821	12,1%	6.834	16,2%
	Kadın	263.532	8,8%	5.748	12,4%
Evlilik	Erkek	44.121	1,2%	790	1,9%
	Kadın	511.239	17,1%	6.044	13,0%
Deprem	Erkek	102.850	2,9%	1.816	4,3%
	Kadın	102.148	3,4%	2.115	4,5%
Güvenlik	Erkek	33.369	0,9%	230	0,5%
	Kadın	22.991	0,8%	191	0,4%
Diğer	Erkek	801.257	22,4%	14.499	34,4%
	Kadın	484.376	16,2%	12.056	25,9%
Bilinmeyen	Erkek	92.957	2,6%	836	2,0%
	Kadın	71.713	2,4%	869	1,9%
Toplam		6.564.017		88.645	
	Erkek	3.580.174		42.127	
	Kadın	2.983.843		46.518	

Kaynak: TÜİK 2000 Nüfus sayımı

SONUÇ YERİNE

Bu çalışmada, Türkiye'deki yurtdışı doğumluların ilköğretim hareketlerini incelerken aynı zamanda Türkiye'ye yurtdışından göçün de bir profili sunuldu. Yurtdışı doğumluların ilköğretim analizleri bu konuda yapılmış ilk analizlerdir. Bu meselenin Türkiye açısından görece yeni olmasıyla da ilişkilidir. Ancak bu çalışma 2000 yılı itibarıyla nüfusu 1 milyon 260 bini aşan bu grubun yapısını ve göç hareketlerini inceleme açısından sadece bir ilk adımdır. Son sayımdan bu yana geçmiş 8 yıldaki göç hareketleri ve artan sayıdaki kayıt dışı göçmeni de dikkate aldığımızda bugün çok daha geniş bir nüfus kesimiyle karşılaşma olasılığı yüksektir.

Yurtdışı doğumluların içgöç hareketleri nedenleri itibariyle Türkiye doğumlulardan farklılık göstermektedir. İçgöçü etkileyen faktörlerin analizinde kullanılan regresyon modeli, dahil edilen değişkenler itibariyle yüzde 19 açıklama gücüne sahip. Bu sınırsız sayıda kişisel ve çevresel etkinin söz konusu olduğu pek çok toplumsal olgu gibi göç hareketlerini açıklama açısından da oldukça yüksek bir orandır. Bu model, yurtdışı doğumluların ülke içi hareketliliklerini açıklamada eğitim, mülkiyet durumu, vatandaşlık statüsü, cinsiyet, medeni durum, meslek ve ikamet ettikleri ilin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin istatistikî olarak çeşitli oranlarda göçe etkileyen önemli faktörler olduğunu göstermektedir.

Ancak, yurtdışından Türkiye'ye göç ettikten sonra kaç kez göç edildiği, yurtdışındaki Türkiyelilerle akrabalık veya başka ilişkilerde olup olmadıkları (ikinci veya üçüncü kuşak) gibi konular sayım verilerinde görülebilecek faktörler değil. Ancak özellikle göçü araştırmayı hedefleyen ve ona göre dizayn edilmiş başka araştırmalarla toplanabilecek bu tarz bilgiler meselenin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Nüfus sayım verileriyle çalışmanın her zaman eksiklikleri ve tehlikeleri vardır. Sayımlarda göçe dair bilgi toplama zaman aralığının ve detaylarının eksikliği en temel sorunlardan biridir. Bu çalışmadaki analizleri de bu konuda bazı bulguların detaylı mantıksal açıklamalarını geliştirmede yetersiz kaldı. Önemli ve değerli bulgular olmakla birlikte bunların dikkatle ele alınması biz zorunluluktur. Burada incelenen göç hareketleri sayım verilerinin tanımı ve sınırları ile maluldür. Örneğin sayım sadece sayım gününde ve ondan beş yıl önceki ikamet yerinin bilgisini rapor etmektedir. Ancak bu iki tarih arasındaki beş yıl boyunca yapılan göç hareketlerini belirleyememektedir. Dolayısıyla nüfus sayım verileriyle yapılan her analiz gibi bu çalışma da toplam göç hareketlerinin sadece bu kapsamda kalan bir bölümünü aktarabilmektedir. Hem bu ara dönem hareketleri hem de bireysel ve kümesel düzeyde nedenlerin incelenmesi için niteliksel ve göç odaklı çalışmaların veriler toplanması gereklidir.

TEŞEKKÜR:

Türkiye İstatistik Kurumu'na ve Nüfus ve Göç Bölümü'ne gerek nüfus sayımı verilerine erişim sağladıkları için gerekse web sitesi aracılığıyla kullanıma açtıkları tablolar ve veriler için teşekkür ederiz.

SUMMARY

We have analyzed the 2000 Turkish Census to understand the internal migration patterns of the foreign born in Turkey and thus test the cumulative causation theory with reference to culture of migration concept. We have also presented comparative tables to reveal the differences between the

foreign born and Turkish born populations. This study is particularly important for two reasons, first it is the first analysis of this population segment in Turkey, secondly, it is using the full 100 per cent Census data. Therefore there is no estimation but actual figures are presented. We have enriched this data with socio economic development levels at district level to control at least some of the environmental influences of internal migration.

Cumulative causation model argues that previous migration experiences facilitate the propensity of international migration. In this study, we have looked at the later stages in this process to understand whether international migration experiences affect internal migrations following the international migration. We have also considered that within the culture of migration approach, if foreign born have higher internal migration propensity compared to their Turkish born fellows. More importantly we have presented the determinants of internal migration for foreign born. We also presented expressed reasons for internal migration to show the contrast.

Foreign born constitute about 1,26 million in Turkey. One should always bear in mind, there could be higher figures today due to increasing inflows of immigrants as well as volumes of illegal migrants and other undocumented flows. Foreign born have different internal migration patterns compared to their Turkish neighbours. Our regression model is proven to explain about 19 per cent of internal migration for foreign born. This is pretty good figure given the complexity of migration behaviour and infinite number of variables involved in this human behaviour. Education, citizenship, gender, marital status, occupation and socio-economic development level of the province are significant factors.

More research is needed to beter understand this phenomenon. More data and focused studies would overcome some of the data-led difficulties. Working with census data is always a challenge in migration studies. One such major problem is that census only records migration at one point in time and compares it with the status five years, or 12 months ago. However, we know from many small scale research, that people often make multiple moves and the moves made in between the two censuses are invisible in such data. However, this study is stil a valuable pioneering attempt to understand this growing population's internal moves.

KAYNAKÇA

AKER, A. ve diğerleri

2005 **Türkiye’de Ülke İçinde Yerinden Edilme Sorunu: Tespitler ve Çözüm Önerileri**, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı, İstanbul, Online:
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/TESEV_UYE_Grubu_Raporu.pdf, 1 Mayıs 2009’da Erişildi).

AKGÜNDÜZ, A.

1998 “Migration to and from Turkey, 1783-1960: Types, Numbers and Ethno-Religious Dimensions”, **Journal of Ethnic and Migration Studies**, 24, 1, s. 97-120. 1998.

BELANGER, A. ve ROGERS, A.

1992 “The Internal Migration and Spatial Redistribution of the Foreign-Born Population in the United States: 1965-70 and 1975-80”, **International Migration Review**, 26, 4, s. 1342-1369.

ÇAĞLAYAN, S.

2007 **Bulgaristan’dan Türkiye’ye Göçler**, Yayınlanmamış Doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

DANIŞ, D.

2007 “A Faith that Binds: Iraqi Christian Women on the Domestic Service Ladder of Istanbul”, **Journal of Ethnic and Migration Studies**, 33, 4, s.601-615

DIAZ-MAS, P.

1992 **Sephardim: The Jews from Spain**, University of Chicago Press, Chicago

DİNÇER, B., ÖZASLAN, M. ve KAVASOĞLU, T.

2003 **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik. Sıralaması**, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

HEMSTEAD, K.

2007 “Mobility of the Foreign-Born Population in the United States, 1995-2000: The Role of Gateway States”, **International Migration Review**, 41, 2, S.466-479.

İÇDUYGU, A. ve TOKTAŞ, Ş.

2002 "How Do Smuggling and Trafficking Operate via Irregular Border-Crossings in the Middle East? Evidence from Fieldwork in Turkey," **International Migration**, 40, 6, s. 25-54.

İÇDUYGU, A., SİRKECİ, İ. ve G. MURADOĞLU

2001 "Socio-economic development and international migration: a Turkish study," **International Migration**, 39, 4, s. 39-61.

İÇDUYGU, A. ve SİRKECİ, İ.

1999 "Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri", Baydar, O. (der.) **Bilanço `98: 75 Yılda Köylerden Şehirlere, Tarih Vakfı Yayınları**, İstanbul, s.249-268.

ILO

1969 **International Standard Classification of Occupations, Revised Edition 1968**, Geneva: International Labour Office.

KARPAT, K. H.

1995 "The Turks of Bulgaria: The struggle for national-religious survival of a Muslim minority", **Nationalities Papers**, 23, 4, s. 725 – 749.

KARPAT, K. H.

1985 "The Ottoman Emigration to America, 1860-1914", **International Journal of Middle East Studies**, 17, 2, s. 175-209.

KİRİŞÇİ, K.

2007 "Turkey: A Country of Transition from Emigration to Immigration", **Mediterranean Politics**, 12, 1, s. 91 – 97.

KOCAMAN, T.

2008 **Türkiye'de İçgöçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri**, DPT, Ankara.

KRİTZ, M. M. ve NOGLE, J.M.

1994 "Nativity Concentration and Internal Migration among the Foreign-Born." **Demography**, 31, 3, s. 509-524.

MASSEY, D.S. ve DENTON, N. A.

1987 "Trends in the Residential Segregation of Blacks, Hispanics, and Asians." **American Sociological Review**, 52, 6, s. 802-825.

MASTERS, B. A.

2004 **Christians and Jews in the Ottoman Arab World: The Roots of Sectarianism**, Cambridge University Press, Cambridge.

MCCARTHY, J.

1996 **Death and Exile: The Ethnic Cleansing of Ottoman Muslims, 1821-1922**, Darwin Press, Princeton, NJ.

NEWBOLD, K. B.

1996 Internal Migration of the Foreign-Born in Canada, **International Migration Review**, 30, 3, s. 728-747.

PARLA, A.

2007 Irregular Workers or Ethnic Kin? Post-1990s Labour Migration from Bulgaria to Turkey, **International Migration**, 45, 3, s.157-181.

PENTZOPOULOS, D.

1962 **The Balkan Exchange of Minorities and its Impact upon Greece**, Paris, The Hague: Mouton.

SİRKECİ, İ. ve İÇDUYGU, A.

2001 "75 years of Turkish Diaspora: a republican family on the move", **Siirtolaisuus-Migration**, 28, 2, s. 1-14.

SİRKECİ, İ.

2005 "Diaspora: Turkish", iç. M. Gibney ve R. Hansen (der.) **Immigration and Asylum From 1900 to the Present**, ABC-CLIO, Santa Barbara, s. 607-610.

VASILEVA, D.

1992 "Bulgarian Turkish Emigration and Return", **International Migration Review**, 26, 2, s. 342-352.

MUHTELİF MİLLETLERDE ELLİ SENEDEN BERİ GÖRÜLEN KADIN HAREKETLERİ*

Meliha TOPRAK**

Yarım asırdan beri kadın hareketlerine katılmış olan ve kuvvetli şahsiyeti ile Milletlerarası kongrelerde mühim bir rol oynayan DR. İlse Reicke, muhtelif kıta ve milletlerdeki kadın hareketlerini incelemiş, bu hareketlerin, kadının bugünkü durumuna nasıl âmil olduğunu belirtmiştir¹. Dr. Reicke elli seneden beri kadın hareketleri ile meşgul olmuş, 1904'deki Milletlerarası büyük kadın hareketlerinden haberdar olmuş, 1825'de Washington'da, 1926'da Paris'te, 1929'da Berlin'de ve nihayet 1953'de Londra'daki Milletlerarası, akademik kongreye iştirak etmiştir.

Dr. Reicke'ye göre kadın hareketleri muhtelif kaynaklara istinat etmektedir. Mesela falan tarihte filan yerde hapishanede bulunan kadınlara yardım, falan yerde halk arasında kadın sanatını destekleme veya kadınların fikren kalkınmasına âmil olacak faaliyetlerde bulunma, filan yerde ev ve halk iktisadiyatını ayarlamaya matuf faaliyetler, fuhuşla mücadele vesaire. Bu hareketler muhtelif memleketlerde kısmen kendini gösteriyordu, fakat bunlar üzerinde şuurlu bir şekilde işlemek için, erkeklerin hiçbir zaman göremedikleri, daha doğrusu görmek istemedikleri, şu noktadan harekete geçmek icap ediyordu: Kadının fikren tekâmülü, kadın hakkının tanınması, kadının hürriyete kavuşması.

İlk kadın hareketlerinin nazarı dikkati çektiği yerler, Şimali Amerika, İngiltere, İskandinavya ve Almanya'dır. Bu hareket Birinci Dünya Harbi'nden sonra yavaş yavaş Müslüman milletlere de intikal etmiş, İkinci Dünya Harbi'nden sonra da uzak Şark'a kadar yayılmıştır. Şayanı dikkat olan tarihi bir hakikat de kadının baş düşmanı olan Harbin, kadın hareketlerini desteklemekte mühim bir sebep teşkil etmesidir. Harpte hissedilen hayati zaruretlerin şiddeti, kadınların pasif kalan ve bu yüzden dumura uğrayan kuvvet ve kabiliyetlerini meydana çıkarmış ve bu kuvvetin inkişaf etmesi neticesinde, harpte gösterdikleri faaliyetleriyle, erkeklerin

---

* Prof. Dr. Afet İnan'ın isteği üzerine Meliha Toprak tarafından hazırlanan ve Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu tarafından 1955 yılı Şubat ayı içinde yapılan toplantıda sunulan tebliğdir: *Son Elli Yıl İçinde Yabancı Memleketlerde Kadın Hareketleri (Derleyen: Meliha Toprak), Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları, Sayı: 2, Ankara: Akın Matbaacılık*

** Tebliğini yayınladığı dönemde Atatürk Lisesi'nde Almanca öğretmenliği yapmıştır.

¹ *Die Frau in unserer Zeit. 1954. Oldenburg, Hamburg. Sh: 143.*

haklarında öne sürdükleri peşin hükümleri yenmiştir. O zamanki kadın hareketlerinin muhtelif memleketlerdeki cereyan tarzını ayrı ayrı izah etmek mümkün değildir. Ancak hepsinde hemen hemen müşterek denecek olan şu faaliyetler görülmektedir: Ailenin korunması, kadın şahsiyetinin inkişafı, günlük işlerde kadın hürriyeti, kadının iktisadi hürriyeti, erkeklerin yaptıkları işleri başardıkları zaman onlar kadar ücret almalarının sağlanması, fuhuşla, alkolle mücadele, seçim haklarının tanınması.

Dünya üzerinde diğer hadiselerin bir tarihi olduğu gibi kadın hareketlerinin de bir tarihi mevcuttur. Bu hareket aşağıdaki sıraya göre şu bölgelere dahil milletlerarasında tekamülünü göstermiştir.

- 1- Birleşik Amerika
- 2- İngiltere
- 3- Kuzey Avrupa
- 4- Orta Avrupa
- 5- Batı ve Güney Avrupa ve Güney Amerika
- 6- Müslüman Memleketler
- 7- Orta ve Uzak Doğu

1- Birleşik Amerika'da: 18. asırda kültür hareketlerini Avrupa'nın fevkinde çıkararak batı medeniyetinin yenedünyası olan Birleşik Amerika, eski kültür merkezi olan Avrupa'ya üç mühim hizmette bulunmuştur:

- 1) Birinci ve İkinci Dünya Harbi'nin sebebiyet verdiği sefaleti önlemek maksadı ile iktisadi yardım.
- 2) Teknik vasıtalarla hayat şartlarını kolaylaştırmak.
- 3) Kadın hareketleri.

Yakın tarihte Amerika'daki kadın hareketlerinin nasıl başladığını tetkik edecek olursak, orada ilk kadın tipini, erkeklerin yanı başında onların yardımcıları olarak tespit etmek icap eder. Avrupa tarihinde görüldüğü gibi orada asil kadın tiplerini, rokoko devrinin fikren inkişaf etmiş koket kadınlarını Amerika tarihinde görmek mümkün değildir. Bilakis Amerikan tarihindeki kadın, şahsiyetini kazanmak için mücadeleye girişmiş, bu sebeple tatsız ve ağır işleri omzuna yüklemiştir. Yüklendikleri bu vazifeler neticesindedir ki, ilk defa olarak kadınlar Amerika'da, erkeklerle müsavi haklar ve kadın haklarının emniyete alınması mücadelesine atılmışlardır. Evvela rey vermek hakkını almışlar, sonra 1787'de Philadelphia'da yaptıkları bir kongrede de seçim hakkını talep etmişlerdir. Pek çok

hücumlara maruz kalmışlar, birçok bölgelerde şiddetle reddedilmişler, fakat en nihayet 1869'da Wyoming bölgesinde seçim hakkının tanınmasına muvaffak olmuşlardır. Tabiatıyla yalnız bu bölgede tanınan hakla, kadın hareketleri sona ermiş olamazdı. Zira mutaassıp olan birçok bölgenin şiddetli itirazına uğruyorlar ve hayatları, iptidai fikirlere saplanmış bir takım erkekler tarafından tehdit ediliyorlardı. Bu arada birkaç kadın muharririn neşriyatı da mücadelenin kazanılmasına yardım etmiştir. Mesela Amerikan kadın hareketlerinin öncüsü olarak "yazı makinesi kadını kurtardı" diyen Carrie Chapman Catt, kuvveti, açık fikirliliği ve sadeliği ile kadın haklarının Amerika'da muvaffak olmasında rolü olan yegâne kadındır. Chapman Catt ilk defa olarak 1890'da kadın hareketleri faaliyetine girmiş, büyük hayal kırıklığına uğradığı halde emellerini tahakkuk ettirmek için durmadan çalışmış ve memleketinin üçte birinde kadının seçim hakkını kazanmasına muvaffak olmuştur. Fakat bu hak bütün birleşik Amerika'nın kanununa geçirilmemiştir. Ancak 1918 Eylül'ünde, seçimden bir gün evvel Wilson, kongrede kadınların seçim hakkının Bütün Birleşik Amerika Devleti'nde tanınacağını bildirerek, mücadelenin zaferle neticeleneceğini müjdelemiş, 1919 yazında da kanun resmen kabul edilmiştir.

Bundan sonra, kurulan "Kadın Seçmenler Birliği" muhtelif sahalarda faaliyet göstermişler, yalnız kadınları alakadar eden meselelerle değil aynı zamanda siyasi maksatlar uğrunda da çalışmalarını arttırmışlardır. Amerika Birleşik Devletleri Kadın Birlikleri bugün dahi, dünyadaki kadın hareketlerinin önderleridir. Bunlar faaliyetlerini bugün de birçok geri kalmış cemiyetlere kadar sokmaya gayret ediyorlar. Nitekim Ruth Woodsmall *Müslüman Kadınların Kalkınması* adlı kitabında Jane Addams ve Carrie Chapman Catt sayesinde şark kadınları mücadelesiz hürriyete kavuşmuşlardır, diyor. Jane Addams Birinci Dünya Harbi'nde "Sulh ve Hürriyet İçin Çalışan Kadınlar Birliği"nin kurucusudur.

Yenidünyanın armağanı sayılan kadın hareketleri yalnız medeniyetin beşiği olan Avrupa'da değil, aynı zamanda İslamiyet'in yayıldığı memleketlerde de çok müsait karşılanmıştır. Zikredilmesi icap eden diğer bir nokta da şudur ki Amerika diğer devletlere kadın diplomasi mümessilleri yollamıştır. Mesela kadın ile erkek müsavi haklarını pratik sahada henüz tanımayan İtalya'ya 1953 senesinde Clare Boothe-Luces'i göndermiş ve yine dünyanın en eski demokrat milleti olduğu halde hala kadınların seçim hakkını alamadıkları İsviçre'de de Amerikan elçisi olarak Frances Elisabeth Willis'i vazifelendirmiştir. Willis 1927 senesinden beri dış hizmetlerde çalışmak üzere Cenubî Amerika'da, Stockholm'de, Brüksel'de Luxemburg'da, Madrid'te ve nihayet konsül olarak Helsingfors'da bulunmuştur.

2- İngiltere’de Kadın Hareketleri: Geçen asrın ortalarına ve sonuna doğru İngiltere’de kadın hareketlerinde üç kadın mühim rol oynamıştır. Bunlardan Elisabeth Fry kadın hapisanelerinin korkunç halini değiştirerek, reform yapmaya muvaffak olmuş, Florence Nightingale, Kırım Harbi’nde hastabakıcılık mesleğini kurmuş, Josephine Butler de fuhuşla açıkça mücadele ederek, 1886 senesinde Kraliçe Viktoria’nın müsaadesiyle bir nizamname dâhilinde yapılan, fuhuşun parlamento kararı ile ortadan kaldırılmasını temin etmiştir. Bugün dünya üzerinde bütün kadınlar seçim sandıkları başına giderken, bu hakkı kazanmak için seneler evvel kadınların ne kadar müşkülâta uğradıklarını herhalde takdir ederler. İngiliz kadınları bu sahada hayatlarını tehlikeye koymuşlar, hapis cezası çekmişler, açlık grevi yapmışlar ve “kadın hakçıları” diye isimlendirilerek hakarete maruz kalmışlardır. Birçok yerlere, erkek kıyafetine sokulmuş gülünç kadın resimleri asılarak günün alay ve hakaret mevzuu olmuşlardır.

Londra’da parlamento binasının arkasında enerjik ve zarif bir kadın heykeli vardır. Bu kadın, kadın haklarını pazı kuvvetiyle kabul ettiren, hatta bu yüzden hiçbir şeyden sakınmayarak bir bakanı kırbaçlayan Emmaline Pankhurst’tur. Kendisinin, bu işi heyecanlı bir kız olduğu için yaptığı zannedilmemelidir, bilakis üç çocuklu evli bir kadındı. Dr. Reicke 1925’te Washington’da açılan bir kongrede, Pethick Lawrence ile tanıştığı bir sırada, bu kadının göğsünde garip bir nişan taşıdığından bahseder. Bu, pencere kafesine benzeyen ve her iki yanından zincirler sarkan bir şeklidir. Dr. Reicke bu şeklin ne ifade ettiğini kendisine sorduğu zaman, Mrs. Lavarence, kadınların rey verme hakkını kazanmak için mücadele etmesi yüzünden, sanki bir katılmış gibi, aylarca nasıl hapishaneye kapatıldığını ve onun bir hatırası olarak göğsünde bu nişanı iftiharla taşıdığını anlatmıştır. Hapishaneden çıkarılacağı zaman kadınlardan müteşekkil büyük bir kalabalık hapishanenin önünde beklemiş ve onu evine kadar götürmüşlerdir. Pethick Lawrence’e göre, fikirlerin tahakkuku için, kurban vermek lazımdır.

İngiltere’de kadın hareketleri daha çok eski zamanlara kadar gider. Mesela 1792 senesinde Marry Wollstonecraft *Kadın Haklarını Koruma* adlı bir eser yazmıştır. Yine John Stuart Mill’in “kadının hürriyetsizliği hakkında”ki eseri kadın hareketlerini şiddetle desteklemiştir. Başlangıçtan itibaren yavaş yavaş tekâmül eden kadın hareketleri sayesinde bilhassa İkinci Dünya Harbi’nde kadının ziraatta, endüstride ve sivil halkın harp tehlikesinden korunmasında çalışması mümkün olmuştur. Kadınlar evvela polis teşkilatında çalıştırılmış, bilahare kadınlardan müteşekkil askeri teşkilat da kurulmuştur. 1941 senesinden beri kadınlar ordu statüsüne tabidir. Hemen hemen yarım milyona yakın kadın, İkinci Dünya Harbi’nde ordu hizmetinde bulunmuştur. Hatta bunların bir kısmı mücadeleye bizzat iştirak etmişlerdir.

1953 senesine kadar bu ordu dağıtılmamıştır. Bugün bunlardan 24000'i ordu hizmetindedir. Almanya'daki kadınlardan farklı olarak, İngiltere'de sosyete kadınları da, kadın hareketlerinde faal rol oynarlar. Modern kadın hayatının İngiltere'de nasıl bir gelişme gösterdiğine bir misal olarak Margaret Bondfield'i gösterebiliriz. Bondfield İngiltere'nin ilk kadın bakanıdır. Daha 14 yaşında iken hayatını kazanmaya başlamış, 15 sene müddetle dükkânlarda satıcı olarak çalışmış, bilahare muharrir olarak Amerika'ya gitmiş, üç mühim teşkilatta vazife almış: İşçi sendikalarında, işçi partisinde, istihlak birliklerine de. Washington'daki işçiler kongresine iştirak etmiş ve en nihayet İş Bakanı olmuştur. M. Bondfield radyoda yaptığı bir konuşmada, "Hayat bana öğretmiştir ki insanın tekâmülüne sebep olan şeyler, büyük hadiseler değil, bilakis gündelik küçük hadiselerdir. Güzelliği basit şeylerde, iyiliği insanlarda ara; tarih karşısında kendini daima mesul tut, o takdirde hayat senin için renkli ve zengindir" demiştir.

3- Kuzey Avrupa'da Kadın Hareketleri: Kuzey memleketlerinin en eski destanı olan Edda'nin kelime manası büyük anne yahut hikâye eden kadındır. İnsan bu kelimenin manası ile şimal memleketlerinde abideleri dikilmiş olan üç büyük muharrir arasında müşabehet görmüş gibi oluyor. İsimleri Cemilla Collett, Frederika Bremer ve Minna Canth olan üç muharrir yazılarıyla kadın kalkınmasına sebep olarak Edda gibi birer destan yaratmışlardır. Şimal memleketlerinden Danimarka'da Mathilde Fibiger "12 mektup"u ile 1850 senesinde kadınları, haklarının korunmasına davet etmiştir. Onun gayretleri neticesinde, 1775 senesinde kadının tahsil yapmasına müsaade edilmiş, 1880'de kadının kendi kazancına istediği gibi tasarruf etmesini mümkün kılan kanun kabul edilmiş, 1904'de kadın ve erkek hakkı meselesi ayarlanmış, 1915'de kadın ve erkek hakları arasında müsavaf kabul edilmiş ve böylece parlamentoya yeni kadın mebuslar girmeye muvaffak olmuştur. Daha sonra bazı vekilliklere bile kadınlar getirilmiştir.

a-) Norveç'te Kadın Hareketleri: Bugün Oslo'da bir parkta, ifadesinde canlılık ve kuvvetli bir karakter taşıyan bir kadının heykeli bulunur. Bu heykel ilk kadın hareketlerine önder olan Collett'in heykelidir. Romanlarıyla zamanın kadın meselelerini ortaya atmış ve cemiyette bir kadın davası mevcut olduğuna işaret etmiştir.

b-) İsveç'e Geline: Denilebilir ki Fransa'dan sonra İsveç mühim kadınları ortaya çıkaran yegâne millettir. Her İsveçli'nin kafasında mühim bir yer işgal eden Ellen Key, Selma Lagerlöf, Elsa Braudström aynı zamanda dünyaca tanınmış büyük kadınlardır. Bunların yanında İsveç'de (1801-1865) ilk kadın hakları meselesini ortaya atan ve İsveç aile ve cemiyet meselelerini ilk defa olarak romanlarında mevzuu bahseden, başta da zikrettiğimiz gibi

Frederika Bremer'dir. Sosyal fikirleri, ruh tahlilleri ve açık fikri ile yeni bir dünyayı tasvir etmiştir. Stockholm'de hatırasına bir abide dikilmiştir. 1919 ile 1937 yılları arasında kadına rey verme hakkı, yeni izdivaç kanununu ve kadınla erkek arasındaki haklar müsavata kanunları kabul edilmiştir.

c-) Finlandiya: Asırlardan beri kan rabıtası ve tarihi ile İsveç'e bağlı olan Finlandiya'da kadın hareketleri çok eskidir. Mesela erkekler askerlik vazifelerini yaparlarken kadınlar tarlada çalışmışlardır. Memleketlerinin verimsiz olmasından doğan zaruri ihtiyaçlar, kadınla erkeğin aynı haklara sahip olması fikrini ortaya çıkarmıştır. En eski halk edebiyatında kadınlığı temsil eden tipler çalışan kadın tipleridir. 1835 senesinde ilk defa olarak kadın cemiyeti kurulmuş, 1870 senesinde kadının tahsil etmesine müsaade edilmiş, 1907'de Avrupa'da ilk defa olarak Finlandiyalı kadınlar rey sandıklarına gitmişlerdir. O günden beri meclislerdeki kadın milletvekilleri adedi de günden güne artmıştır. 1948 senesinde kadınlar vekil dahi olabilmişlerdir. Finlandiya tarihinde kadın hareketlerinde pek çok kadın, mühim işler görmüştür. Ancak bunlardan burada tek tek bahsetmek mümkün değildir.

4- Orta Avrupa Milletleri:

a-) Almanya ve Avusturya: Almanya'daki kadın hareketlerinin tarihi kısaca şöyle hülasa edilebilir: 1848'de kadın hareketlerine ait ilk kalkınmalar başlar. 1865'de, Alman kadınlar birliği kurulmuştur. 1904'te Berlin'de Milletlerarası kadınlar kongresi yapılmış, 1908'de kadının tahsil hakkı, 1918'de seçim hakkı ve 1948'de kadın ve erkek arasında ilk defa olarak haklarda müsavat sağlanmıştır.

Avusturya Kadın Birliği'nin başkanı Marianne Hainiech 1936 yılında 97 yaşında olduğu halde, bu birliği Alman-Avusturya Kadın Birliği halinde temsil etmiştir. 1899 senesinde ilk defa olarak onun tarafından Avusturya Kadın Birliği kurulmuş ve bu birlik enternasyonal kadın birliğine bağlanmıştır. Devlet işlerinde kadın erkek haklarının müsavata, dünya üzerinde sulhun korunması, kadın hayatının inkişafı Marianne Hainisch ve Birliği için savunulan esash meselelerdi. Avusturya'da kadının seçim hakkı 1918 senesinden sonra tanındı. 1953 senesinde parlamentoda 398 milletvekilinin 23'ünü kadınlar teşkil ediyordu. Marianne Hainisch bilhassa dünya sulhunun korunması meselesinde, Milletlerarası kadın Birlikleri arasında muvaffakiyetli faaliyetlerde bulunmuştur.

b-) İsviçre'de Kadın Hareketleri: Dünyanın en eski demokratik memleketi olan İsviçre'de diğer Orta Avrupa devletlerinden evvel üniversiteler açılmış, ilk kadın doktorlar, hâkimler orada yetişmiştir. 1953-1954 senesinde Genf ve Basel'de halktan, kadınların rey hakları hakkında

arzuları olup olmadığı sorulduğu zaman Zürihli kadınlar pratik sebeplerden dolayı böyle bir sualin tevcihini bile reddetmişlerdir. 1900 senesinde Bern, Genf, Lausanne ve Zürih'deki kadın birlikleri birleşerek İsviçre Kadınlar Birliği'ni kurmuşlardır. Hemen hemen yarım milyon İsviçrelinin katıldığı bu birliğin gayesi, kadının kültürel inkişafını sağlamak, kadının şahsiyetini kurmak, meslek hayatında kadının faaliyetini arttırmaktır. İsviçre'de üç mühim kadının hatırasını yâd etmek maksadıyla abideler diktirilmiştir. Bu abidelerin üçü de birer çeşmedir. En eskisi Bern'deki Anna Seiler çeşmesidir ki bu çeşme 13 yataklı bir hastane teberruunda bulunan Seiler'in hatırası için yaptırılmıştır. Bugünkü büyük Bern hastanesi bu teşekkülün bir neticesidir. Diğer çeşme, Vierwaldstatter de Backenried sahil mesire yerine yapılmıştır. Bu da 1886-1925 seneleri arasında yaşayan İsabelle Kaiser adındaki şair ve muharririn hatırası içindir. Üçüncüsü ise tıp doktoru Susana von Orelli-Rinderknecht'e aittir. Bu da 1845-1939 seneleri arasında yaşamış, halkın sıhhatini korumak üzere hayatı boyunca çalışmıştır. Bu kadının hatırasına kurulan çeşmede şu sözler vardır: "Hayatın kuvveti iyiliktedir". Bir takım sebeplerden dolayı, bugün seçim hakkını almasalar bile İsviçre'de yaptırılan bu çeşmeler İsviçreli kadınların su gibi devamlı şekilde akan hayati faaliyetlerinin birer sembolü değil midir?

c-) **Hollanda:** Hollanda Orta Avrupa devletleri arasında kadın hareketleri bahsinde çok muhafazakâr kalmıştır. Hollanda kadın hareketleri tarihinde, kadın hareketlerine ilk defa olarak faal rol oynayan Doktor Aletta Jacobs'u görüyoruz. Kabiliyeti ve enerjisi ile Hollanda'da kendi sahasında büyük başarılar gösteren bu kadın 1854 senesinde doğmuştur. Amerikalı Charrie Chapmann Catt ile birlikte kadınların rey hakkının tanınması için propaganda yapmak maksadıyla dünya seyahatine çıkmıştır. Evvela Hollandalı kadınlar onun faaliyetine iştirak etmemişlerdir. Bununla beraber 1919'da Hollanda'da kadının seçim hakkının tanınmasını temin etmiştir.

Muhafazakâr Hollandalı kadınlar umumiyetle kadının dışarıdaki faaliyetine mani olmak isterler. Orada 60 muhtelif kadın birliği olduğu halde, bu birlikler milletlerarası kadın birliklerine tamamen başka bir sahada yardım etmektedir. Mesela J ovan Amers-Kuller adında bir şair kadın romanlarında memleketinin, nesiller boyunca kadınların edebi sahadaki faaliyetinden bahsetmiştir.

d-) **Belçika:** Hala Napolyon kanunları muteberdir. Her ne kadar izdivacı bozma kadının arzusuna bağlı ise de Napolyon'un kadın ile erkek arasındaki gayrı müsavi hak hükümleri, hala tesirini icra ediyor. Bugün Belçika'da 30 kadar kadın birlikleri vardır. Bu birlikler milletlerarası kadın birliklerine de bağlanmıştır. Kadın ile erkek arasındaki haklar müsavatu meselesi yavaş yavaş müspet yola doğru ilerlemektedir.

5- Batı ve Güney Avrupa ve Güney Amerika

a-) **Fransa'da Kadın Hareketleri:** Fransa dünyada, sanatta, siyasette en mühim kadınları ortaya çıkaran memlekettir. Çok eski tarihlere gidecek olursak, orada Paris'i Hunlardan kurtaran mukaddes Johanna'yı görürüz. 1800 senesinde büyük ihtilalle başlayan kadın hareketlerinin bir önderi vardır. Olymp de Gouges adını taşıyan bu kadın, "Kadın Haklarının İzahı" hakkında mühim bir yazı neşretmiştir. Yine başka bir kadın, kadınlarla erkekler arasındaki hakların müsavatını talep etmiştir. Büyük gazeteciler ve edebi mektuplar yazan kadınlar sayesinde Fransa'da kadın hareketlerinin faaliyeti günden güne artmıştır. 1901 senesinde ilk defa olarak milli kadın birliği teşekkül etmiş ve bu birlik devletlerarası birliğe katılmıştır. Görünüşte semersiz dahi olsa, her iki Dünya Harbi arasında kadın hareketinin faaliyeti mühim ilerlemeler kaydetmiştir. 1936 senesinde Leon Blum kabinesine iki kadın girmiştir. İlk defa olarak 1945 senesinde General de Gaulle idaresinde kadınlar seçmek ve seçilmek hakkını elde etmişlerdir. 1953'te Fransa'da kadınlardan mürekkep birliklerin sayısı 14'e kadar çıkmıştır. Bu birlikler muhtelif sahalarda işler görmüştür. İkinci Dünya Harbi'nden sonra Fransa'da kadınlardan da sulh ve ağır ceza hâkimleri olmuştur. Maarifte kadın miktarı erkeklere nazaran artmıştır. Tıpta kadınların mühim başarıları görülmüştür. Mesela estetik ameliyat sahasında çalışarak güzellik operasyonları yapan Dr. Suzanne Noel gibi meşhur doktorlar yetişmiştir.

Fransa'da 1954'de yapılan istatistik neticesinde çalışanların %38'ini kadınların teşkil ettiği anlaşılmıştır. Hali hazırda mevcut bir endişe sebebiyle, sosyal ve sıhhi politika faaliyeti ile ilgili kadın birlikleri, ifrat halinde kullanılan alkole karşı mücadele etmektedir. Bugünkü Fransa'da alkol kullanma nispeti senede vasati olarak bir kişiye 20 litre saf alkol isabet edecek şekilde hesaplanır ki bu milli bir tehlikeye doğru gidiştir.

Fransız müstemleke siyasetinde yakın zamanın en meşhur kadını Jeanne Vialle'i burada zikretmek icap eder. Jeanne Vialle deniz aşırı Fransız müstemlekelerini de içine alan Fransız devletinin kadınlar birliğini kurmuştur. Kendisi 1906'da Kongo topraklarında dünyaya gelmiştir. Babası beyaz annesi de Arap'tır. Arap kadınlar birlikleri için çok uğraşmıştır. Fransız müstemlekelerindeki kadınlara, öğretim, eğitim ve meslek sahasında rehberlik etmiştir. 1949 senesinde Birleşik Amerika devletleri programlarında da, kölelik meseleleri üzerinde durdukları zaman Jeanne Vialle Milletlerarası Kadınlar Birlikleri'nden seçilen dört komite azasından birini teşkil etmiştir. İkinci Dünya Harbi'nden sonra memlekette 6 sene müddetle senatör ve Afrika'da mümessil olarak çalışmıştır. 1952'de New York'da Birleşmiş Milletler umumi toplantısında Fransız delegesi olarak bulunmuştur. Milletlerarası çocuklara yardım vazifesini üzerine alarak,

Afrika'da 200000 kilometrelik büyük bir seyahat yapmış, faaliyetinin parlak semeresi, ne yazık ki kazaya uğrayan tayyare ile zayı olmuştur.

Fransa'da diğer mühim bir kadın da Herzogin Von Uzes'dir. 1926'da Paris'te bayraklarla süslenmiş büyük bir salonda "Kadın Seçim Haklarını Koruyan Dünya Birliği" kongresini açmış olan Von Uzes Fransa'nın en son büyük kadınıdır. Kendisini bütün salon vece içinde dinlemiştir. Bu kongrede ondan sonra Gerturd Baumer Fransızca, olarak, milletlerin anlaşması, sulhu korumak mevzuu hakkında o kadar parlak bir hitabede bulunmuştur ki, konferansın hitamında bir şehit anası olan Madame Malaterre-Sellier yerinden fırlamış, Baumer'i kucaklamıştır. Böylece salonda çok heyecanlı tezahürata sebep olmuştur.

b-) İtalya'da Kadın Hareketleri: İtalya'da 1904 senesinden beri teşkilatlandırılmış bir kadın faaliyeti vardı. Mühim bir partinin politikacısı olan Angela Maria Ciogalini-Guidi Hıristiyan demokrat Katolik halk partisine idare üyesi olarak tayin edilmiş, sanat abideleri, el sanat eserleri, halk sanatı gibi mühim sanat hareketlerinin idaresini üzerine almıştır. Cenevre'de enternasyonal iş bürosunda da memleketinin temsilcisi olmuştur. Montreal'deki milletlerarası iş kongresinde İtalyan delegasyonunun önderi olarak bulunmuştur. Faşizmin kuvvetli bir muhalifidir. İkinci dünya harbinden sonra İtalya'da muhtelif parlamentoların üyesi olmuştur. Faşist rejim yıkıldıktan sonra 1948 senesinde ilk defa olarak, İtalya'nın tarihinde kadınlar da parlamentoda yer almışlardır. O zaman parlamentoda 38 kadın vardı. Bunun yarısı komünist, diğer yarısı Hıristiyan Demokrattı, aralarında liberal olan yoktu. 1953 senesindeki mecliste 33 kadın milletvekili bulunuyordu.

c-) İspanya'da Kadın Hareketleri: İtalya'dan sonra, kadın hareketlerinin, gittikçe artan bir hızla ilerlediği memleketlerden biri de İspanya'dır. İspanya iç harbinden sonra, Avrupa'dan ayrılmış olan bu memleket bugün Avrupa milletleri arasında değerini yeniden kazanmıştır. İspanya'da, aile, cemiyetten dahi üstün bir varlıktır. Mali güçlükler ve pasaport alma işindeki güçlüklerden dolayı, genç nesil Avrupa'yı tanımak imkânını bulamıyor ve bu yüzden kadın da anne ve karı olarak sadece evinde kalmak zorunda kalıyor. Bugün pek az İspanyol kadın dışarıda çalışabiliyor. İspanyol kadınları evlendikten sonra kızkılık isimlerini muhafaza ediyorlar, bu isime kocalarının isimlerini de ilave edebiliyorlar. Çocuklar hem ana ve hem de babalarının isimlerini kullanabiliyorlar.

İspanya'da kadın hareketlerinde, bir isim yapmış olan Concha Espina'yı tanıyoruz. Concha modern İspanyol muharrirlerindedir. İspanya'da heykeli dikilmiştir. Oldukça pesimist sayılan romanlarında hissi

ve heyecanlı bir üslup hakimdir. Lirik, dramatik bir muharrir olan Concha Espina aynı zamanda gazetecidir de. İspanya'nın uzun zaman Müslüman Arapların tesiri altında kaldığı herkesçe malumdur. Bu yüzden kadın hayatı, sadece eve münhasır kalmış ve kadının dış hayatına katiyen imkân verilmemiştir. Bugün bile Cenubi Amerika'daki İspanyol müstemlekelerinde İslam tesirlerinin bakiyesi olarak, kadın hayatının tahdit edilmiş olduğu nazarı dikkati çeker.

d-) Yunanistan'da Kadın Hareketleri: Yunanistan'da ilk kadın birliğine 1871'de rastlıyoruz. 1884'ten 1918'e kadar çıkan *Kadın* gazetesi kadının seçim hakkının müspet yola doğru inkişaf etmesine sebep olmuş ve 1930'da okuma yazma bilen ve 30 yaşını geçmiş olan kadının aktif seçim hakkı tanınmış, ancak 1952 senesinde bu kayıtlardan kurtularak, kadın hiçbir kayda tabi tutulmayarak seçme hakkını alabilmiştir. Atina'da yapılan dünya kadınlarının beynelmilel kongresi, Yunanistan kadınlarının faaliyetini arttırmış ve onlara bambaşka bir görüş kazandırmıştır. Bugün Yunanistan'da kadınlar diplomaside de çalışmaya başlamışlardır. Lina Tsaldaris, Yunanistan Kadınlar Kulübü'nün başkanı olarak milletlerarası kadınlar kongresinde, kadın statüsü meselesinde memleketini temsil etmiştir. Dikkatimizi çeken bir hadise de daha 1912 yılında Atina'da bulaşıcı hastalıklar kürsüsünde bir kadının vazife almış olmasıdır. Yunan kadınları bugün her sahada çalışmak imkânını bulabiliyorlar. Dünyanın nazarı dikkatini çeken kraliçe Frederika faal kadınların başında hiç şüphesiz zikredilmesi icap eden yegane kadındır.

e-) Arjantin'e Gelince: Burada 1906 ve 1912 senelerinde kadın haklarını korumak maksadıyla birlikler vardı. 1931'de kadın hakları teşkilatı, bir nizam sokuldu. Kadın ve erkek haklarının müsavata Eva Peron ile temin edildi. Devlet reisinin karısı olan Peron şahsi hibeleri ve fevkalade faaliyeti ile memlekette içtimai bir nizam kurdu. 1947'de Parlamento, kadınların aktif ve pasif olarak seçim hakkını kabul etti. 1951'de ilk defa olarak seçilen kadın miktarı 155 milletvekili arasında 23 kişiden ibaretti.

Kadın hareketlerinde kıymetli bir önder olan Eva bir işçi ailesinin kızıdır. Henüz genç yaşta işçilerin başına geçerek hükümet binasının önünde mevkuf bulunan Peronun'un serbest bırakılması için nümâyişler yapmıştır. Buna muvaffak olmuş, kendisiyle daha sonra iş birliği yapmış ve 1945'te de onunla evlenmiştir. Altı sene müddetle pek çok işlerde muvaffakiyetle çalışmıştır. Yaptığı işlerden ve memleketinin fevkalade kalkınmasından bahseden yazılar neşretmiştir. Bugün bu yazılar mekteplerde okutulmaktadır. Halkın refahına ve saadetine yardım etmiş olan Madam Peron'a bugün mukaddes nazarıyla bakılıyor. Cam bir tabut içinde muhafaza edilen cesedi gelecek nesle gösterilmek üzere itina ile saklanıyor.

6- Müslüman Milletlerde Kadın Hareketleri:

Yakın şarkta ve umumiyetle Müslüman milletlerde kadın hareketlerini tetkik edecek olursak, bu sahada pek mühim işler yapan devlet olarak memleketimiz Türkiye'yi gösterebiliriz. Atatürk'ten bu yana memleketimizdeki kadın inkılâbının neticeleri hepimize malumdur. Türkiye bu sahada yakın şark milletlerine örnek olmuştur.

Ancak, müstakil bir etüt konusu teşkil edecek kadar mühim olan bu mesele, esasen "yabancı memleketlere" tashih edilen bu tebliğin dışında kalmaktadır. Bu itibarla mevzua işaretle iktifa zorundayız.

a-) Mısır'da Kadın Hareketleri: Mısır'da kadın hareketleri 1919'da başlar. Bu hareketlerin önderi, kadın hareketleri tarihinden mühim bir rol oynamış olan bayan Hoda Charaovic Pasaha'dır. Bu kadın 1926 ve 1929 senesinde Paris'te yapılmış olan dünya milletleri kongresinde büyük bir alaka çekmiştir. Bir tarafa sarkıttığı başörtüsünü, başa modern bir şekilde örtülen örtüye benzeterek adeta her iki tarzı telif etmek istemiştir. Mısır kadın tarihinde büyük hizmetleri dokunan bu kadın 1944'de ölmüştür. Yerine Dr. Doria Shafik geçmiştir. 1954'te kendisiyle birlikte mücadeleye girenlere, kadının aktif ve pasif seçim hakkını almaları için açlık grevine girmiştir.

Muhtelif kadın birlikleri olan Mısır'da 1929 senesinde, kadının tahsiline müsaade edilmiştir. Bugün orada binlerce kadın memur, doktor, gazeteci, öğretmen, mühendis ve üniversite profesörleri çalışmaktadır. Diğer milletlerde olduğu gibi, orada da kadınlar evvela eğitim sahasında, halkın sıhhatinin korunması sahasında, sosyal işlerde, ziraatta ve en nihayetinde ilmi sahada çalışmaya muvaffak olmuşlardır.

b-) Pakistan'da Kadın Hareketleri: Pakistan 80 milyon nüfusu ile dünyanın beşinci büyük memleketidir. Henüz 15 Ağustos 1947'de müstakil olmuştur. Bununla beraber kadın hareketleri hızla ilerlemektedir. Faal kadınların başında olarak gösterilen başvekilin karısı Begum Liakat Ali felsefe doktorudur. Evlenmeden evvel öğretmen olarak çalışıyordu. Memleketinin henüz sükûnete kavuşmadığı zamanlarda bile, Pakistan kadınlarının serbest çalışmalarıyla meşgul olmuş ve onların dış hayatlarını tanzim etmiştir. Genç aristokrat kadınlarının hemşire olarak çalışmalarını sağlamıştır. Pakistan kadınlar milli birliğini kurmuştur. Ev endüstrisinin yeniden canlanmasını temin etmiştir.

7- Orta ve Uzak Doğu'da Kadın Hareketleri

a-) Hindistan'da Kadın Hareketleri: Hindistan henüz kadın inkılâbını yapmak durumunda bulunuyor. 1953'te kadınlar hakkındaki bir

konuşmasında “iktisadi hürriyete kavuşmuş olan kadın, hakikaten serbesttir” diyen Lakshmi Pandit kadının hayata atılması bakımından mühim bir rol oynamıştır. Burada, Hindistan’ın harpten evvelki sosyal durumundan biraz bahsedelim:

Harpten evvel Hindistan’da aile, pedersahi aile sistemine dayanan büyük akraba camiasından ibaretti. Bu ailede evlat, torun, uzak ve yakın akrabalar hepsi bir çatı altında ve aynı mutabakattan geçinirdi. “Jeint family” adını verdikleri bu aile efradı, dışarıda iş buldukça esas aileden yavaş yavaş ayrılmaya başlamıştır. Bu suretle aileyi teşkil eden esas fertler umumi ve büyük aileden sökülmeye başlamıştır. Bunun bir neticesi olarak kadınlar mekteplerde, hastanelerde çalışmak imkânını bulmuşlardır. Fakat bunlara pek az ücret verildiğinden bu tarzda çalışan kadınların miktarı da pek artmamıştır. İşte, kadının dışarıda çalışması bir netice vermediği içindir ki, kadının esas gayesi evlenmek oluyor. Bunun neticesi olarak da Hindistan’da taaddüdü zevecat zaruri bir hal almıştır. Fakat çıkarılan yeni bir kanun sayesinde taaddüdü zevecata mani olunamamışsa da tek kadın şartı ihtiyari olarak kabul edilmiştir. Hintli kadınlar 1926 senesinden beri, Hint Kadınlar Birliği’ni kurarak, kadın haklarını elde etmeye çalışmışlardır. Bu birlik sonradan, “International Council of Women” adlı milletlerarası kadın birliğine bağlanmıştır.

Bengalore’de 1951 senesindeki Hintli kadınlar toplantısında, Hindistan kadınlarına ait bilhassa iki mühim mesele müzakere edilmiştir. Bunlar da kadınların erken evlenmeleri ve az gıda almaları meseleleridir. Erken izdivaç meselesi Hindistan’da çok mühim bir problemdir. Sosyal durumları ve erken evlenmeleri yüzünden kadınlar Hindistan’da uzun müddet yaşayamıyorlar. Erkeklerin kadınlara nazaran daha uzun zaman yaşamaları mümkün olan yegâne memleket Hindistan’dır. Hint kadın birlikleri erken evlenmeye mani olmak için çalışıyorlar.

Lakshmi Pandit, New York’daki beynelmilel kadınlar toplantısını idare etmek gibi şerefli bir vazife ile Hint kadınlar birliğini, enternasyonal kadınlar birliğine bağlamıştır. Kendisi pek çok torunları olan 50 yaşlarında büyük annedir. Kadın hareketlerinde 30 seneden beri çalışarak, Asya’daki kadın hareketlerini günün meselesi haline getirmiştir. Panditin ailesi Kaşmirlidir. Babası bir avukattır. Üç evladını da garp terbiyesi ile büyütmek istemiştir. L. Pandit dış memleketlere seyahat etmiş, İsviçre’de tahsil yapmış, 21 yaşında iken annesi ve babasının tasvibi ile Sanskritçe hocası ve aynı zamanda avukat olan bir gençle evlenmiştir. Bundan sonra da Gandhi’nin kuvvetli tesiri altında kalmıştır. 32 yaşında kuvvetli bir hatipken hapsedilmiş, iki sene müddetle memleketi olan Allahabadda eğitim derneğinde çalışmış, beş sene sonra da sıhhat vekili olmuştur. İkinci Dünya Harbi sırasında diğer vekiller

gibi o da istifa etmiş ve iki sene müddetle enterne edilmiş sonra Bengal'de açılığa karşı tedbirler almak üzere faaliyete geçmiştir. 44 yaşında Amerika Birleşik Devletleri'nde bir konferans vererek Asya'nın müstemleke vaziyetinden kurtulması hakkında Amerika nehrinde talepte bulunmuştur. Harpten sonra Hint elçisi olarak Moskova'da, Washington'da ve nihayet Mexico'da bulunmuştur. Entelektüel, hatip ve aynı zamanda milletlerarası bir kıymet kazanmış olan Pandit'in 1953 senesinde milletlerarası bir toplantıda hem garbı hem de şarkı temsil ederek "kadın ancak iktisadi durumu ile hürriyete kavuşur" demesi, bize "yazı makinesi kadını hürriyete kavuşturdu" diyen Amerikalı Carrie Chapman Catt'ı hatırlatmıyor mu?

b-) Çin'de Kadın Hareketleri: Çin kadınları diğer dünya milletleri arasında çok güç şartlar altında faaliyet gösterebilmişlerdir. Kadının eğitimi fikrini müdafaa için 1907'de ileri atılan bir kadın, dini akidelere aykırı hareket etti diye katledilmiştir. Buradaki adetler senelerce ezilmiş ve hiçbir surette yaşamak hakkı tanınmamış olan zavallı kadınlar üzerinde çok feci bir tesir icra etmiştir. Çin kadını uzun senelerden beri kocasının malı hükmünden çıkamamıştır. Tamamen kıymetsiz addedilen kız evlatlar doğar doğmaz bazen öldürülmüştür bile yahut da kızlar esir olarak babaları tarafından satılmıştır. Kadın ancak erkek evlatları büyütüp de kaynana olduktan sonra kısmen şahsiyet olarak ortaya çıkabilmiştir. Çinli kadınların tahsil etmek üzere, memleket dışına çıkmaya başlamaları, yukarıda bahsedilen kadının katli zamanına rastlanır. Çin'de ilk kadın inkılâbı 1905'de yapılmıştır. Pekin'de ilk defa olarak kadınlar 1920 senesinde üniversiteye gitmişlerdir. 15 sene sonra bu üniversitedeki talebe miktarının beşte birini kadınlar teşkil etmiştir. Ancak 1931 senesinde, kadının erkeklerle aynı hakları alması meselesinden, yazılı bir şekilde bahsetmek imkânı elde edilmiştir. Daha sonraları kadınlar öğretimde ve muhtelif vekâletlerde, diploması, gazetecilikte çalışmaya başlamıştır. Hatta 1950 senesinde kadınlar polis bile olmuştur. Pekin ve Şangay'daki "Women's Commercial and Saving Bank" adlı banka kadınlar tarafından kurulmuş olup onlar tarafından idare ediliyor. 1927 senesinde pamuk endüstrisinde Şangay'da çalışan kadınların miktarı %72 idi. Ev işi yapan kadınlar, örücüler, işleyenler, kâğıttan çiçek yapanlar, yelpaze yapanlar, hasırdan şapka yapan kadın işçileri bu yekûna dâhildir. Henüz 1950 senesinde taslakları yapılmış olan evlilik kanununda 1954'te tatbik mevkiine geçilmesi hususunda ileri hamleler görülmüştür. Çin'de taaddüdü zevecat ve kadının satılması artık men ediliyor. Senelerden beri devam eden gelen köhne adetlere karşı, şiddetli mücadele ediliyor. İzdivaçta namzetlerin serbest arzuları genç nesli ağır yükten kurtarıyor. Kadının, koca veya kaynana tarafından dayak yemesine ileride herhalde mani olunacaktır. Hali hazırda faaliyetleriyle üç mühim

kadın rol oynamaktadır. Bunlar da: Bayan Sun Yat-Sen, Madam Sshhiang Kai-Schek ve Bayan H. H. Kung'dur.

c-) Japonya'da Kadın Hareketleri: Şintoizm ile modern dünyanın kıymetleri arasında kalan Japon bugün dünya kadınları içinde mühim bir yer işgal eder. Malumdur ki Şintoizm Tanrının sonsuz kudretine ve ondan yani güneş ilahesinden gelen kralın hudutsuz iktidarına dayanır. Bu itikada bağlı olarak Japon kadınının cemiyette ehemmiyeti çok büyüktür. Bunu, kadın tarihinde, büyük kadın ressamlarının, dansözlerin, müzisyenlerin ve billhassa şairlerin yetişmiş olmasından anlıyoruz. Japon halkı için güneş ilahisinin oğlu olan kral nasıl mühim ise cemiyette aile de o derece mühimdir. Bu sebeple Waka Jamada anneliği himaye maksadı ile 8 sene mücadele ettikten sonra, 1937 senesinde Japon kadın hareketlerinin önderi olmuştur.

Bugün Japonya'nın her tarafında kadın öğretmenler, doktorlar, doçentler çalışıyor. Bunun yanında hasta bakıcılar, büroda çalışan memurlar, hatta biletçi olarak çalışanlar bile vardır. Ev dışı hayatına karışan kadın alkolle ve fuhuşla da mücadele ediyor. Bugün Japonya'da kadının seçim hakkı da kanunlaştırılmıştır. Gebeliğin kanuni imkanlar dâhilinde bertaraf edilmesine müsaade edilen yegane memleket Japonya'dır. Sıhhat Bakanlığı'nın kadınlar ve çocuklar kısmını bir kadın idare etmektedir. Hamileliğin korunması mesuliyeti bu kadına verilmiştir. Doğumun kontrolü maksadı ile bütün memlekette 1750 klinik açılmıştır. Kliniklerin bulunmadığı yerlerde de seyyar komisyonlar çalışmaktadır.

Dünya Üzerindeki Mühim Birlikler

Muhtelif memleketlerdeki kadın faaliyetini kısaca gözden geçirdikten sonra bu faaliyet şekillerinin milli ve milletlerarası teşkilatlandırılmalarına da işaret etmemiz faydasız olmayacaktır:

1) Beynelmilel Kadınlar Birliği: "International Council of Women" 1888'de kurulmuştur. Milletlerarası kadın hareketlerini idare eder.

2) Milletlerarası Kadın Hareketlerini Koruma Birliği: "International Women Suffrage Alliance". Bu birlik, yukarıda bahsedilen birliğin Berlin'de açtığı bir kongre esnasında kurulmuştur. Kadınlar, seçim haklarını aldıktan sonra birliğin adı, Milletlerarası Kadın Birliği namı altında kısaltılmıştır.

3) Milletlerarası Genç Kızlar Dostluğu Birliği: "Internationale Bund der Freundinnen Junger Madchen" 1877'de kurulmuştur.

4) Mükeyyefat İptilasına Karşı Hıristiyan Kadınlar Birliği: 1882’de kurulmuştur.

5) Dini Birlikler:

a) Genç Kadınlar Dünya Birliği: “World’s Joung Women’s Christian Assocaiaatinon” 1894’de kurulmuştur.

b) Milletlerarası Katolik Kızları Koruma Birliği: 1897’de kurulmuştur.

c) Katolik Kadın Teşkilatı Dünya Birliği: “Weltbund Katholischer Frauenorganisatin” 1910’da kurulmuştur.

d) Genç Katolik Kadınlar Dünya Birliği: “Weltverband Junger Katholikinnen” 1930’da kurulmuştur.

e) St. Joan Milletlerarası Sosyal ve Politik Birliği: “St. Joan’s International Social and Policil Alliance”

6) Meslek Kadınları Birlikleri:

a) Hastabakıcı Dünya Birliği: 1899’da kurulmuştur.

b) Kadınlar Dünya Birliği: 1930’da kurulmuştur.

c) Meslek ve İş Kadınları Milletlerarası Birliği: 1930’da kurulmuştur.

d) Akademik Kadınlar Dünya Birliği: 1919’da kurulmuştur.

e) Kadın Doktorları Dünya Birliği: 1919’da kurulmuştur.

f) Kadın Hâkimleri Dünya Birliği:

g) Radyoda Çalışan Kadınlar Milletlerarası Birliği:

h) Kadın Sanatı Milletlerarası Birliği:

7) Klüpler:

a) Lise Klüpleri Milletlerarası Birliği: “Internationale Association der Lyceum-Clubs”. Bu klüp, fikir, sanat ve sosyal sahada çalışan bütün kadınlar için 1903’de kurulmuştur.

b) Milletlerarası Soroptimist Birliği: “Soroptimist International Association” 1928’de kurulmuştur.

8) Sulh Gayesiyle Çalışan Birlikler:

a) **Sulh ve Hürriyet İçin Milletlerarası Kadınlar Birliği:** “Internationale Frauenliga für Frieden und Freiheit” 1915’de Amerikalı Jane Addams tarafından kurulmuştur.

b) **Bütün Milletlerin Anneleri Dünya Birliği:** “Welt Organisation der Mütter Aller Lander”

c) **Sulh İçin Anneler Dünya Birliği:** “World Association of Mothers for Peace”

Netice:

Son elli sene içinde Milletlerarası kadın birlikleri 125 defa milletlerarası kadınlar kongresi yapmıştır. Her biri başka memlekette açılan bu kongrelerde pek mühim neticeler elde edilmiştir. Kongrelerin faaliyeti yalnız kâğıt üzerine geçirilmekle kalmamış, orada kabul edilen fikirler dünya üzerindeki bütün milletlere, milletlerden de fertlere kadar yayılarak kadın faaliyetinin desteklenmesine sebep olmuştur. 1954 senesindeki Helsingfors’daki kadınlar kongresinde hukuki, iktisadi, sosyal ve pedagojik meseleler ortaya atılmış, hatta atom enerjisinin kontrolünde, iktisadi ve kültürel gayelerin güdülmesi mevzuu bile ileri süsülmüştür. 1955 senesinde de Bombay’da Asya kadınlar birliği kongresi toplanacaktır.

Kadın faaliyetleri daima yeni ihtiyaçları ortaya koymaktadır. İhtiyaçlar ve zaruretler bir millettten diğer bir millete nüfuz ederek, dünya üzerinde kadınların toptan kalkınmasına sebep olmaktadır. Her millette mevcut kadın birliklerinde, ileri sürülen, arzu, ihtiyaç ve mühim problemler Milletlerarası Kadınlar Birliği’ne gelerek, orada icap eden tedbirler alınmakta ve dünya üzerindeki kadınların yardımına koşturmaktadır. Her kadın birliği, pek az bir iş görmüş olsa dahi, bugünkü kadın inkılâbına mutlaka bir yardımda bulunmuştur. Son elli sene içinde dünyada kadınlar, cemiyet hayatında ne kadar mühim bir mevki almıştır. Nasıl binlerce kadın meslek hayatına atılmış, yepyeni mesleklerde iş görmeye başlamış, siyasi hayatta ne kadar başarılı olmuştur. Fikri hayatta ne büyük bir inkişaf göstermiştir. Edebiyatta, sanatta, film ve tiyatrodaki, neşriyatta, radyo neşriyatında, velhasıl her yerde kadının şahsiyeti meydana çıkmıştır. Onların sadece seçim haklarını kazanmaları mühim bir mesele değildir. Mühim olan şey, onların fikren tekâmülüdür. Hem fikri hem de içtimai hayatta kısa zamanda çok büyük inkılâp yapmışlardır. İşte bütün bu gelişmelerde kadın birliklerinin mühim rolü olmuştur. Görünüşte kadın birlikleri faaliyetleri ekseriye fantezi telakki edilse de, dünya üzerindeki kadın inkılâbı yakından tetkik edilecek olursa, birlikler hakkında ne kadar yanlış bir kanaat beslendiği de ortaya çıkmış olur.

YAZARLAR HAKKINDA

Ayça Gelgeç BAKACAK: 1998 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden mezun oldu. 2002 yılında Hacettepe Üniversitesi'nden "Modern Dönemde Becker ve Goffman'ın Yaklaşımlarında Etiketlenmiş Suçlu Anlayışı ve Günümüzdeki Yansımaları" başlıklı tezi ile yüksek lisans derecesini aldı. Aynı üniversitede "Anormal Anlayışı Çerçevesinde Ruh Hastalığına İlişkin Toplumsal Söylem" başlıklı tezi ile doktorasını yapmaktadır. 1999 yılından beri de aynı üniversitede araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Sapma, toplumsal cinsiyet, etiketleme ve sağlık sosyolojisi çalışma alanları içerisindedir.

Neriman CAN (Uzman): Türkiye İstatistik Kurumu Nüfus ve Göç Bölümü'nde uzman olarak görev yapmaktadır.

Jeffrey COHEN (Doç. Dr.): Ohio Devlet Üniversitesi Antropoloji Bölümü'nde görev yapmaktadır. Kültürel antropoloji, göç ve kalkınma konularında çalışmaları vardır.

Zuhal Yonca ODABAŞ (Araş. Gör.,Dr.): Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Dil ve tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde, Yüksek lisansını Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde, doktorasını ise, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamladı. İlgili alanları, afet sosyolojisi, hastalık ve sağlık sosyolojisi, toplumsal cinsiyet, Türkiye'de sosyoloji konuları oluşturmaktadır. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.

Pınar ÖKTEM: 2001 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden mezun oldu. 2004 senesinde Hacettepe Üniversitesi'nden "Sosyolojide Nitel Araştırma Geleneği" başlıklı tezi ile yüksek lisans derecesini aldı. 2002-2006 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2007 senesinden itibaren de Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde "Living with HIV: Analysis of Illness Related Stigmatization" başlık tezi ile doktorasını yapmaktadır. Sağlık sosyolojisi, nitel araştırma yöntemleri, toplumsal cinsiyet çalışma alanları içerisinde yer almaktadır.

İsmet PARLAK (Yrd.Doç.Dr.): 1974 doğumlu olan yazar, 1996 yılında Hacettepe Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu. 1997 yılında aynı bölümde Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1999 yılında yüksek lisans ve 2005 yılında doktora çalışmalarını tamamlayan yazar, 2006 - 2009 yılları

arasında A.İ.B.Ü. Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yaptı. Parlak, Ocak -- 2009'dan itibaren Pamukkale Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Yazarın yayınlarından bazıları şunlardır:

Her İl'e Bir Üniversite: Türkiye'de Yüksek Öğretim Sisteminin Çöküşü, Ankara: Paragraf Yayınevi, 2005 (Dr.Mete K.KAYNAR ile)

Öncesi ve Sonrasıyla Keban Barajı: 30 Yıl Sonra Ağın ve Keban Köylerinin Sosyo-Ekonomik Durumu, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay., 2005 (Prof.Dr. Birsen GÖKÇE ile)

Kemalist İdeolojide Eğitim: Erken Cumhuriyet Dönemi Tarih ve Yurt Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme, Ankara: Turhan Kitabevi, 2005

Medyada Gerçekliğin İnşası: Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış (Editör), Konya: Çizgi Yayınevi, 2009

İbrahim SİRKECİ: İngiltere'nin başkenti Londra'da yaşamakta ve nüfusbilim alanında Londra European Business School'da okutman olarak görev yapmaktadır. Uluslararası pazarlama alanında dersler vermektedir. Uluslararası göç, içgöç, nüfus hareketleri, işgücü piyasaları, etnik çatışma ve azınlıklar alanında kitaplar ve makaleleri yayınlanmıştır.

Çağla Pınar TUNÇER: 1979 Zonguldak doğumludur. İstanbul Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirmiştir. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü - Siyaset ve Sosyal Bilimler anabilim dalında yüksek lisans çalışmalarına devam etmektedir. İlgi alanları arasında milliyetçilik, kimliğin inşası, öteki vb. konular yer almaktadır.

YAZARLARA DUYURU

1. Dergiye gönderilecek yazılar, makale, çeviri makale ve kitap tanıtma/eleştirisi türlerinde olacaktır.
2. Makaleler, Türkçe veya İngilizce olabilir. Her makalede, ana başlığın hemen altında, biri Türkçe biri İngilizce olmak üzere 150 kelimeyi geçmeyecek iki öz/abstract yer almalıdır. “Öz”lerin altında, altı kelimeyi aşmayan anahtar kelimeler/keywords bulunmalıdır. Türkçe makalelerin en sonuna İngilizce, İngilizce makalelerin en sonuna Türkçe, ayrı bir sayfa halinde 500 kelimeyi geçmeyen bir genel özet, “Özet/Summary” başlığı ile eklenmelidir. Diğer bir deyişle makaleler, **Ana Başlık, Öz, Anahtar Kelimeler, Abstract, Keywords, Makale Metni, Notlar ve Özet/Summary, Kaynakça** sırası ile kaleme alınmalıdır.
3. Yazıların 8.000 kelimeyi geçmemesi, A4 kağıdının bir yüzüne çift aralıklı sola yaslanmış biçimde, sol, üst, alt ve sağ marjlar en az 2,5 cm olarak yazılmaları gerekmektedir. Yazıların alt başlıkları, ana başlığa göre bir küçük punto ile koyu ve sol marjdan başlamak üzere yazılmalıdır.
4. Yazılar, dört kopya olarak gönderilmeli, bir kopya hariç, hakemlere gönderilecek üç kopyaya yazar(lar)ın ad ve soyad(lar)ı yazılmamalıdır. Yazar(lar)ın ad – soyad ve yazışma adres(leri) kapalı bir zarf içinde kopyalara eklenmelidir. Ayrıca yazar(lar) 100 kelimeyi geçmeyen özgeçmişlerini zarfın içine koymalıdır ya da e-posta aracılığıyla **sosder@gmail.com** adresine göndermelidir.
5. Yayınlanması istenen yazılar, öncelikle içerik, sunum, yayım kuralları vd. yönlerden yayın kurulu tarafından incelenir ve daha sonra değerlendirilmek üzere isimsiz (şifre numaralı) olarak konu ile ilgili en az iki hakeme gönderilir. Hakemlerce, makalenin yayınlanmasına, değişiklikle yayımlanmasına veya reddine karar verilir ve sonuç yazar(lar)a bildirilir. Düzeltme istenen yazıların, en geç bir ay içinde yayın kuruluna ulaştırılmaları gerekir (Düzeltilmiş biçimde Word programı ve Times New Roman 12 ile bir adet 3.5” diskette yayın kuruluna gönderilmesi gerekmektedir). Belirtilen sürede geri gönderilmeyen yazılar, daha sonraki sayılarda yeniden değerlendirilmek üzere kabul edilir.
6. Dergiye gönderilen yazılar ile ilgili yazışmalar için posta masrafı olarak, **Sosyoloji Derneği’nin İş Bankası ODTÜ 385 825 ve Kavaklıdere 331 307** nolu hesaplarına 25 YTL. yatırılması ve makbuzun fotokopisinin metin kopyaları ile birlikte gönderilmesi gerekmektedir.
7. Dergide ‘APA’ yazım sistemi kullanılmaktadır. Kaynaklara göndermeler, metnin içinde açılacak araçlarla yapılmalıdır. Araç içinde yazar(lar)ın

soyadı, kaynağın yılı, sayfa numaraları bulunmalıdır. Karşılaşılabilecek farklı durumlar için aşağıdaki örnekler verilmiştir.

... kanıtlanmıştır (Kıray, 1992:160-165).

... Yasa (1990:16)'nın belirttiği gibi...

... (Kösemihal ve Berkes, 1971:265).

... (Gökçe vd., 1994:33-35).

... (Fındıkoğlu, 1976:1365; Ülken, 1979:284-285)

Metinde gönderme yapılan bütün kaynaklar, kaynakçada belirtilmeli; gönderme yapılmayan kaynaklar, kaynakçaya konmamalıdır. Kaynaklar, ayrı bir sayfada alfabetik sırayla yazılmalıdır. Dergi ve derlemelerdeki makalelerin sayfa numaraları kesinlikle belirtilmelidir. Kaynakçada aşağıda örneklenen biçim kurallarına uyulmalıdır:

GÖKÇE, Birsen

2007 **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Ankara: Savaş Yayınları, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı.

KONGAR, Emre (der.)

1982 **Türk Toplum Bilimcileri**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ATAY, Tayfun

1996 "Sosyal Antropoloji'de Yöntem ve Etik Sorunu: 'Klasik Etnografi'den Diyalojik Etnografi'ye Doğru'", iç. **İnsan, Toplum, Bilim: 4. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler 1995** (der. Kuvvet Lordoğlu), İstanbul: Kavram Yayınları, s.221-240.

ÖZCAN, Y. Ziya ve Ali ÇAĞLAR

1994 "Who are the Future Police Elites? Socio-economic Background of the Students of Police Academy in Turkey", **Policing and Society**, Cilt: 3, No: 4, s.287-301.

8. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanan yazıların her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan eserlerden alıntı yapılması halinde, kaynak belirtilmesi yeterlidir. Sosyoloji Derneği'nin yazılı izni olmadan eserin bir kısmının veya tamamının kullanılması, görsel veya işitsel malzemelerle çoğaltılması hiçbir surette yapılamaz.

9. Dergide yayınlanması uygun görülen makalelerin yazarlarına makalelerinin yayınlandığı dergiden üç adet ücretsiz olarak gönderilecektir.
10. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanan yazıların içeriğinden ve tartışılan düşüncelerden yazarların kendileri sorumludur. İleri sürülen görüşler Sosyoloji Derneği'ni bağlamaz.

STYLE GUIDE FOR AUTHORS

1. The journal publishes articles, translations of articles, and book reviews.
2. The submissions can be either in Turkish or in English. Each manuscript needs to have two 150-word abstracts (öz), one in Turkish and the other one in English. Six keywords are to follow the abstract. For articles in Turkish, a 500-word summary in English and for articles in English, a 500-word summary (özet) in Turkish needs to be added as a separate page at the end. The articles, therefore, have the following sections in order: **Title, Abstract, Keywords, Öz, Anahtar Kelimeler, Article Text, Notes, Summary/Özet.**
3. The articles are 8,000 words or less. The submissions are expected to be double-spaced, aligned left, with margins of 2.5 cm on all sides and printed on single side of A4 size paper. For the subheadings, use bold font that is one size smaller than the main text and aligned left.
4. Send four copies of the manuscript. Do not write the name(s) of the authors on three of these manuscripts that will be sent to the referees. Include the name(s) and contact information of the authors in a separate envelope in your submission. Also add a 100-word biography of the author(s) and e-mail it to sosder@gmail.com.
5. The submissions are first examined by the Editorial Board for content, format, grammar, and spelling. The manuscripts are then sent to at least two anonymous referees. The referees decide whether the manuscript can be published as it is or with revisions, or rejected, which is then announced to the authors. Authors who are asked for a revision need to resubmit their manuscripts within one month. The revised manuscripts, typed in Times New Roman Font (font size 12) are to be sent to the Editorial Board on a disk. Manuscripts which are not received within a month can be reaccepted for the editorial process of the following issue.

6. To cover administrative and mailing costs, send 25 YTL to the following bank account and mail the photocopy of the receipt with the submission: **Sosyoloji Derneği, İş Bankası, ODTÜ 385825 or Kavaklıdere 331307.**

7. The journal uses APA style guide and in-text citation. The surname of the author, publication date, and page numbers are to be written in parenthesis.

Please refer to the following examples:

... kanıtlanmıştır (Kıray, 1992:160-165).

... Yasa (1990:16)'nın belirttiği gibi...

... (Kösemihal ve Berkes, 1971:265).

... (Gökçe vd., 1994:33-35).

... (Fındıkoğlu, 1976:1365; Ülken, 1979:284-285)

All and only those references in the text need to be included in the references section. The references are to be provided in alphabetical order on a separate page. Page numbers of works in journals and edited volumes are to be presented. Please refer to the following examples for the references section:

GÖKÇE, Birsen

2007 **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Ankara: Savaş Yayınları, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı.

KONGAR, Emre (der.)

1983 **Türk Toplum Bilimcileri**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ATAY, Tayfun

1997 "Sosyal Antropoloji'de Yöntem ve Etik Sorunu: 'Klasik Etnografi'den Diyalojik Etnografi'ye Doğru", iç. **İnsan, Toplum, Bilim: 4. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler 1995** (der. Kuvvet Lordoğlu), İstanbul: Kavram Yayınları, s.221-240.

ÖZCAN, Y. Ziya ve Ali ÇAĞLAR

1994 "Who are the Future Police Elites? Socio-economic Background of the Students of Police Academy in Turkey", **Policing and Society**, Cilt: 3, No: 4, s.287-301.

8. All rights of the published articles are reserved. All quotations taken from the articles need to provide a reference. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by

any means without the prior written consent of the Sociological Association.

9. The authors will receive three complimentary copies of the journal in which their articles are published.
10. The authors bear the sole responsibility for the content and the ideas expressed in the articles. The Sociological Association is not responsible for the opinions expressed in the articles.